

D O K T O R I É R T E K E Z É S

M A G Y A R C S A N Á D T Ö R T É N E T E

/ 1944 - 1962 /

Témavezető tanárok: Dr. Serfőző Lajos
Dr. Hegyi András

Készítette:

Menyhárt Lajos

1987.

T A R T A L O M J E G Y Z É K

I. Magyarcsanád természeti és gazdasági környezete

- 1./ Földrajzi elhelyezkedés, történelmi múlt
- 2./ Éghajlati viszonyok
- 3./ Talajviszonyok

II. A község fejlődése a felszabadulás után

- 1./ A község felszabadítása, a demokratikus közigazgatás megszervezése
- 2./ A gazdasági élet megindítása, a közellátás megszervezése
- 3./ Pártok, szervezetek küzdelme a néphatalomért, annak megszilárdításáért
- 4./ A földreform Magyarcsanádon

III. Magyarcsanád a szocializmus építésének kezdeti időszakában

- 1./ A szocializmus építésének megkezdése, a gazdasági, társadalmi és politikai viszonyok
- 2./ A termelőszövetkezeti mozgalom alakulása a községben
- 3./ A község kommunális fejlődése
- 4./ Az 1956-os ellenforradalom és konszolidáció

- IV. A közoktatásügy fejlődése
- V. Nemzetiségek a mai Magyarországon
- VI. Az egyházak helye és szerepe
- VII. A község egészségügyi ellátottsága
- VIII. A község sportélete
- IX. Magyarország földrajzi nevei
- X. A szerző utószava

I. Magyarcsanád természeti és gazdasági környezete =====

1./ Földrajzi elhelyezkedés, történelmi múlt

Magyarcsanád a régi Csanád megyében, illetve a mai Csongrád megye déli részén, a Maros folyó jobb partján Makótól keleti irányban fekszik.

A vidék a török hódoltságig virágzó, sűrűn lakott vidék volt, hazánk legőszibb vármegyéi közé tartozott. Magyarcsanád /vagy ahogyan nevezték régen Új-Csanád/ a hajdani Apátfalva helyén feküdt, Csanád városával szemben, amellyel az összeköttetés révvel történt a Maros folyón keresztül.¹

István király Csanádot az alsó Maros vidék ispánjává tette meg, ő volt aki felépítette az első tiszántúli várat: Csanád várát.

Gellért püspök, akit szentté avattak, Csanádon alapított monostort, amely 1493-ban feloszlott és javait a pápa a püspöknek adta. A monostor emlékét a mai Apátfalva nevében őrzi, mert ez hajdan kétségkívül a csanád-apát faluja volt. E helység azonban nem a mai Apátfalva, hanem a mai Magyarcsanád helyén feküdt.²

Csanád vezér iktatta be Gellértet a püspökségbe. Ő alakította ki az egyház-kormányzat szerveit és az egyházmegyéjét kerületekre, főesperességekre osztotta fel.

A későbbi oklevelek erre a vidékre helyezik a Csanád-nemzetség legtöbb jószágait, itt emelkedett a család palotája: Csanád-Palota és mintegy 25 faluja. Az egyházmegye legtekintélyesebb és legősibb kegyúri nemzetsége kétségkívül ez a család volt.³

Hunyadi János az ország kormányzója gyakran tartózkodott az egyházmegyében, több ízben volt vendége a püspöknek és az ispánnak.

1514-ben itt táborozott Dózsa György és serege. Alvezére volt Balogh Tamás diák, akit azzal bizott meg, hogy foglalja el az apátfalvi révet. Itt verték szét Báthory István temesi főispán és Csáky Miklós csanádi püspök hadait. A felkelő sereg 1514. május 27-én felgyújtja a nagylaki várat és Dózsa György másnap Nagylakon kivégezteti Csáky Miklós püspököt, Báthorynak sikerült elmenekülnie.

A mohácsi csata után a portyázó török csapatok fel dúlják a vidéket. Fosztogattak, raboltak és sokakat elhurcoltak. Csanád megyében Makón és Nagylakon volt török őrség, a megmaradt falvakba az elpusztult magyar lakosság helyébe sok helyen szerbek költöztek be.

1566-1573 között elnéptelenedett a környék. Az adóösszeírások alkalmával mint lakatlan pusztát tartják nyilván.

Az 1600-as évek elején a török összeírók 13 magyar és 12 szerb lakosságú falut találtak Csanád és Csongrád megyében. A vidék népe egyaránt fizetett adót a török ha-

tóságoknak és az elmenekült földesuraknak, a vármegyének. A portyázó törökök időnkénti rablásai előtt a lakosság a városokba igyekezett menekülni, ahol is biztonságban érezte magát. A nagyobb hadjáratok idején azonban a nagyobb települések is sok kárt szenvedtek.

1647-ben a csanádi püspök javait összeírják és a pusztát II. Rákóczi György adományaként Fejér Ábrahám borosjenei lovasvitéznek adományozzák.

A császári seregek a vidék túlnyomó többségét 1686-ban szabadították fel a török uralom alól. A török megszállást osztrák uralom váltotta fel, a terület egy része királyi kincstári igazgatás alá került. Csanád megye jelentős részét elcsatolták az országtól és mint "határvidéket" Bécsből igazgatták.

Jelentős telepítéseket hajtottak végre: német, délszláv, román és szlovák települések keletkeztek az elpusztult magyar falvak helyén.

Új-Csanádot 1700-ban a bécsi udvari haditanács telepítette a marosi határőrvidék céljaira. A feltevések szerint a haditanács 100 hajdut és huszárt helyezett el. A határőrvidéket a század közepén feloszlatták, a szerb lakosság jó része nem akart a magyar nemesi vármegyék irányítása alá kerülni, a szabad katonai életet felcserélni jobbágyi kötöttséggel. A cári toborzók hatására sokan Oroszországba vándoroltak ki a jobb élet reményében, helyükre bizonyos Lovász Mihály magyarokat telepített.⁴

A hagyomány szerint Új-Csanád 1810 körül cserélte fel a nevét Magyarcsanáddal. Ez azonban téves nézet, hiszen a települést Fényes Elek 1851-ben még Új-Csanádnak írja. A lakosság száma ezidő szerint mintegy 2 ezer 973 fő volt.

A feljegyzések szerint két kolerajárvány is végigsöpört a falun. 1831-ben 137, 1855-ben 100 ember halt meg a járvány következtében.

Csanád megyében dohánykertész községeket telepítettek, jórészt jobbágyfalvakként. 1848-ig 22 kertésztelep jött létre, amelyek községekké fejlődtek. Ilyenek voltak: Köveg, Ambrózfalva, Királyhegyes, Nagymajláth, Pitvaros. Ezekben az évtizedekben települtek le a szlovákok ezen a vidéken.

A Maros folyó /amelyet Herodotosz i.e.484-405 között emliti meg először Maris néven, partjain éltek az agathyrieriek, akik a trák népcsaládhoz tartoztak/ meg-megy újuló áradásai miatt 1852-ben új töltét építettek a falu védelmében.

Csanád megye nemessége a néppel együtt lelkesen fogadta az 1848. március 15-i események híreit. Népgyűléseken ismertették a tizenkét pontot és mindenütt megünnepezték a forradalom győzelmét.

A jobbágyságot eltörölő törvények nem tértek ki a kertészközségek lakóinak problémájára: amíg ugyanis az úrbéres jobbágyok használt földejeik tulajdonába jutottak,

a kertészek által bérelt földeket a törvény a földesurak tulajdonában hagyta.

1848. április 12-én Nagymajláthon e sérelem hozta össze a csanádi és a szomszédos megyék kertészközségeinek vezetőit, hogy sorsukat feltárják Kossuth Lajosnak. A kertészek követelték a már évtizedek óta bérelt földek tulajdonjogát. Azt hitték, hogy a felszabadító törvények rájuk is vonatkoznak.

Kossuth felismerte a kertészek ügyének a jelentőségét és általa el is érték, hogy legalább a kincstári birtokokon létesített telepek lakói "a megszokott lakóhelyüket odahagyni nem kényszeríthetnek".

1849 augusztusában Szegeden tartotta utolsó ülését a magyar országgyűlés, és itt fogadták el az akkori idők leghaladóbb nemzetiségi törvényét.

"Szegednek népe, nemzetem büszkesége, szegény elárvult hazám oszlopa! Mélyen megilletődve hajlok meg előtted" - mondta Kossuth Hiressé vált toborzó beszédét Szegeden a Baurnefeind-ház erkélyén.⁵

A forradalom és szabadságharc végnapjai 1849 júliusának utolsó és augusztus első napjaiban játszódtak le megyénkben. Csanád megye bizottságának utolsó ülése hitelen és megrendítően mutatja be az utolsó napok hangulatát és az utolsó intézkedéseket.

A jobbágyfelszabadítás után fejlődésnek indult a mezőgazdaság. Makó környékén, így a faluban is elterjedt a

hagyma, a burgonya és a zöldségfélék termelése.

A feudális viszonyok fennmaradása miatt a szegény zsellérréteg számbelileg növekedett. Agrárszocialista megmozdulások, tüntetések nyomán vált ismertté a Viharsarok. Egymás után jöttek létre a városokban, majd más településeken is a szakszervezetek helyi csoportjai és a szociáldemokrata párt szervezetei.

A Csanád-megyei földbirtokos Justh Gyula a demokratikus fejlődés híve volt, noha osztályának sok feudális vonását viselte. Politikai pályafutására hatást gyakorolt az ellenzéki parasztokkal, kispolgárokkal, értelmiségiekkel kialakított kapcsolata. Makón a Függetlenségi Párt haladó szárnyának vezetője, majd 1917-ben bekövetkezett haláláig országgyűlési képviselője volt.⁶

Az első világháborúban igen sokan vettek részt a faluból magyarok, románok, szerbek. Közülük sokan, 329-en haltak hősi halált. Emléküket a falu kegyelettel megőrizte, felépítette a "Hősök Házát" és előterében márványtáblán örökitették meg nevüket.

A dolgozó tömegek kizsákmányolás és elnyomás elleni harcának győzelmét jelentette az 1919-es Tanácsköztársaság létrejötte. A tanács hatalom azonban a megye nagy részén csak néhány hétig állt fenn az idegen - francia, valamint a királyi román és szerb - hadseregek megszállása következtében. A faluból ketten vettek részt a Tanácsköztársaság védelmében mint vöröskatonák: Dorogin

Marinkó és Tamás Árpád.

A Horthy-rendszer terrorja nem tudta megtörni a szocialista eszme híveit, az osztályharcos munkásokat. A földmunkásmozgalom egyik legkiterjedtebb bázisa és központja továbbra is a megye volt.

A munkásmozgalom befolyásának növekedését bizonyította, hogy 1931-1933 között több községben, így: Magyarcsanádon, Deszken, Kiszomboron, Földeákon, Pitvaroson szociáldemokrata pártszervezetek jöttek létre, amelyekben földmunkások, kisbérlők, kisbirtokos parasztok tömörültek. Ezekben az években járt legnagyobb sikerrel az illegális kommunista mozgalom szervező munkája.⁷

1939. szeptember 1-jén a hitleri Németország Lengyelország ellen indított támadásával kitört a második világháború.

Áruhiány, drágulások, majdpedig a drasztikus korlátozások léptek életbe, főként az élelmezés tekintetében. 1942 tavaszán és nyarán sok kenyérkeresőnek be kellett vonulnia katonának. A magyar alakulatokat már július-augusztus folyamán nehéz csatákba vetették be a Don vonalán. Egy-egy elesett katonáról megemlékeztek, az egyesületek a hozzátartozókon is próbáltak segíteni. Később az urivi, a korotojaki és pereskojoi hidfő-harcokban százával, ezrével hulltak el a magyar katonák, itthon inkább titkolták a veszteségeket. A hozzátartozók is magukra maradtak gyászukban, nyomorukban.

A háború mind nagyobb méreteket öltött, de ekkor

már a Vörös Hadsereg ellentámadásba lendült és hamarosan elérte hazánk határát is.

Magyarcsanádtól néhány kilométerre terül el egy kis település: Bökény. A néhány házból álló kis településnek nagy történelmi múltja van.

Nagylak és Magyarcsanád között a Maros-parton fekvő Beka-pusztá helyén fekszik. Régi magyar személynév lévén első birtokosának vagy éppen alapítójának nevét viseli.

1333-1335 években mint nemesi falu létezett és hol Bökénynek, hol Bökényfalvának irták a nevét. Legrégibb ismert birtokosa a Bökényfalvi család volt. A kis falu mindössze 11 jobbágyból vagy jobbágycsaládból állt. A család legtekintélyesebb tagja Ambrus volt. 1478-ban és 1480-ban többször jelölték királyi embernek. /A teljes neve: Bökényfalvi Bökény Ambrus./

Az 1550-1552. évi török hadjáratok e kis falut is elpusztították. Az adónyilvántartásban mint pusztá szerepel. Az 1560-as évek után kezd ismét benépesülni a falu.

1637-ben Szentandrás György megvásárolta Bökényfalvát népével együtt. Ekkor már rövidebb nevén jegyzik: Beke másként Bekényfalva. Az adót mindig rendesen fizették a csanádi püspöknek.

1654-ben Gróf Pálffy Tamás királyi oltalomlevelet kér és kap III. Ferdinándtól a falu részére.

Az 1686. évi tatárdulás Bökényt is pusztává változtatta. A szerb határőrök ezután a mai Magyarcsanádhoz tar-

tozó pusztára is rátették a kezüket. A határőrvidék visszakebelezése után az aradi uradalom tartozéka lett és Beka néven Új-Csanádhoz csatolták.⁸

2./ Éghajlati viszonyok

A Tisza-Maros szögére jellemző az átlagosnál melegebb hőmérséklet, a fagyos napok viszonylag csekély száma, az országosnál több napsütés, a kevés csapadék. A legmelegebb hónap a július, a leghidegebb pedig a január.

A hosszan tartó meleg ősz is jellemző erre a vidékre. Az első fagyok csak november elején tapasztalhatók. A növénytermesztés szempontjából ez kedvező lehetőségeket biztosít.

Jellegzetes éghajlati bélyeg a korai tavaszodás, amely lehetővé teszi a burgonya, a zöldségfélék korai elvetését.

A csapadék járása kontinentális, vagyis a legtöbb eső nyár elején júniusban hull, legszárazabb hónap a január és a február.

Magyarcsanád és környéke hóban hazánk legszegényebb tájaihoz tartozik. A hóvastagság csekély, ugyanakkor a hótakarós napok száma is viszonylag kevés, ami igen érzékeny károkat szokott okozni az őszi vetésekben.

Az évi középhőmérséklet ötven év átlagában 11,3 Celsius fok. A környező mintegy 11 község közül csupán háromban mértek, illetve számítottak ennél melegebbet.⁹

3./ Talajviszonyok

Magyarcsanád határának földjei igen jó termőképességűek. A földek aranykorona értékei megközelítik a huszat, a szántóterületeké pedig meghaladja a huszonhármat is.

A Maros-folyó partjától a kiépített tölségi /az ugynevezett ártér/ talaja homokos, löszös eredetű. A folyó nem egyszer kilépett a medréből, ilyenkor a kiöntött területen iszapos homokot, agyagos iszapot hagyott maga után.

A Maros-folyó szabályozása már a Temesi Bánság létesítésekor elkezdődött. A munkálatok ekkor még csak a meder kotrására, a hajózási akadályok elhárításra terjedtek ki. Később gátépítés és folyókanyarulatok átvágása következett. A folyó azonban jelenleg is kiszámíthatatlan és veszélyes.

Egyik helyen kikotor /ilyen a Nagylak és Bökény közötti részt/, a másik helyen zátonyosan torlaszol. /Magyarcsanád-Apátfalvi rész./

A talajadottsági és az egyéb természeti feltételek hatására a gabona és az egyéb kapásnövények termesztése mellett a belterjes kertgazdálkodás is igen gyors ütemű fejlődést érhetett el. Elsősorban a káposzta, zöldpaprika és dinya termesztésére került sor a Maros folyó mellett, amikor is öntözéssel és gyakori kapálással igyekeztek minél jobb terméseredményt elérni.

A kiváló talajviszonyok, a korai meleg tavaszi időjárás, Makó és Szeged közelsége, a kedvező piac nyújtotta

lehetőségek kihasználásával az itt élő ember sajátos
"Maros-menti" mezőgazdasági tájkulturát hozott létre.¹⁰

II. A község fejlődése a felszabadulás után =====

1./ A község felszabadítása, a demokratikus közigazgatás megszervezése

A Szovjetunió katonai egységei a délkelet-európai hadműveletek során 1944 szeptemberében elérték hazánk déli határait. Hitler rendkívül nagy fontosságot tulajdonított Magyarországnak a keleti arcvonal elemzésekor: "a legfontosabb számunkra most és a jövőben a magyar térség biztosítása. Élelmiszer szempontjából az egyetlen lehetséges pótlása annak, amit másutt elveszítettünk. Mindenekelőtt azonban közlekedési szempontból fontos a délkeleti térség kézben tartásának."¹¹

A szovjet katonai parancsnokság viszont arra az elhatározásra jutott, hogy kihasználva az ekkorra számukra kedvezően alakult hadászati-hadműveleti adottságokat és a magyarországi katonapolitikai helyzetet, új támadó hadműveletet kezd.

Célja az volt, hogy felszabadítsa Kárpát-Ukrajnát és Észak-Erdélyt, kiléptesse Magyarországot a háborúból és katonai segítséget nyújtson a jugoszláv nép felszabadító harcához.

Hitler parancsa értelmében a német csapatok és az irányításukkal közreműködő magyar egységek arra készültek, hogy szivós védelemmel megakadályozzák a szovjet erők gyors

előretörését az Alföldön.

A német hadvezetés páncélos csapatokat küldött az ún. "Dél-Ukrajna"-i hadseregcsoporthoz megerősítésére. Az intézkedés azonban mit sem javított a déli arcvonalon harcoló német csapatok helyzetén. A román csapatok hősi helytállása alkalmat adott a 2. Ukrán Front gyorscsoporthoz, hogy elérjék az Alföld bejáratát.¹²

Magyarcsanád és környékét a Malinovszkij marsall által vezetett 2. Ukrán Front balszárnyának egységei szabadditották fel.

A közvetlen hadműveletekben az I.T. Slemin altábornagy vezetésével a Makó-Szeged felé előrenyomuló 46. hadsereg 37. lövészhadtestének 767. ezrede vett részt.

A délalföldi harcok vezetésében a 3. magyar hadseregparancsnokságnak sok nehézséget okozott egy német hadseregparancsnokság létezése. A LVII. német páncélos hadtest törzse a Békés-megyei Kondorosnál irányította egyetlen ütőképes hadosztályát, a Bánátban harcoló 4. SS rendőr-páncélgránátos hadosztályt. A nézeteltérés abból adódott, hogy a 3. hadsereg területén tevékenykedő német magasabb egység nem volt alárendelve a magyar hadseregparancsnokságnak.¹³

Szeptember 23-án a Vörös Hadsereg 46. hadseregének 799. ezrede parancsot kapott, hogy indítson támadást Szerháth térségéből nyugatra Pécska irányába. A támadás célja: a pécskai vasútállomás és az egész falu elfoglalása után enyhén észak-nyugati irányba fordulva elérni a Mezőhegyes-

-Nagylak közötti vasútvonalat.

Az ezred Pécskát felszabadította, majd innen a falu határában levő szőlőknél észak-nyugatra Csanádpalota felé fordult.

A délről érkező 46. hadsereg 767. ezrede Jermolajev őrnagy parancsnoksága alatt, átkelését befejezve a Maros folyón Szemplakról - Sajtény felé, majd onnan a romániai Nagylak község felé nyomult előre.

1944. szeptember 23-án este, illetve 24-én reggelre mind a két ezred a trianoni román-magyar határ közvetlen közelébe érkezett.¹⁴

A tervszerűen előrenyomuló két szovjet ezreddel szemben a Hans Friessner vezérezredes parancsnoksága alatt harcoló "Dél" hadseregcsoporthoz állt.

Ezen belül a magyar egységek: a 3. magyar hadsereg 4. hadtestének 23. tartalékhadosztály 51. gyalogezredének elszórt egységei voltak, amelyek részt vettek Makó és környékének védelmében.

A szovjet felderítők szeptember 23-án Nagylak körzetében átlépték a magyar határt és Csanádpalotáig, sőt Királyhegyesig, illetve Apátfalváig kémlelték az utakat, bizonyosodtak meg a határ nyitottságáról, illetve a katonai egységek hiányáról.

Román területen a Makó felé előrenyomuló szovjet csapatok csak helyi jellegű ellenállással találkoztak. Néhány csendőr és határvadász egység próbálta megzavarni előrenyomulásukat.¹⁵

1944. szeptember 24-e jelentős nap lett az ország legújabbkori történetének. E napon szabadította fel a Vörös Hadsereg az első magyar községet, a korábban Csanád megyei, ma pedig Csongrád megyében lévő Csanádpalotát.

A Maros folyó északi partján előrenyomuló 767. ezred szeptember 24-én délelőtt felszabadította a romániai Nagylakot és dél körül érte el és lépte át az országhatárt.¹⁶

Magyarcsanád község három nemzetiségű /magyar, román, szerb/ lakossága is várta a felszabadulást. Az elvonuló bombázó-repülőgépek moraja, a szirénázó autók száguldása és egyéb háborús intézkedések mind megviselték a lakosságot.

A fő téma az volt: mikor lesz vége a háborúnak? Mi történjen a község irattárával, saját magukkal? A községvezetői utasítás hiányában nem menekültek el, de biztonságosabb helyet keresve kocsikra pakoltak és kimentek Kusz János bíró tanyájára.

Szeptember 24-én késő délután éppen a búcsú ünnepén /Szent-Gellért ünnepén/ Ős-Csanád felől a Maros folyó román oldaláról a szovjet tűzérség lőtte az országutat. Várni lehetett, hogy megfelelő tűzérségi előkészítés után fog következni a támadás.¹⁹

A makói vasútállomásra egyre-másra érkeztek magyar alakulatok a határvadászok és csendőrök megsegítésére. Ezen a napon érkezett meg az 51. gyalogezred III.zászlóaljának egy része, amelynek létszáma 804 fő volt. A ki-

vagonirozás után azonnal az országhatárra vitték őket. A kedvező terepadottságokat kihasználva álltak ellent, majd a bökényi vasúti őrháznál harcoltak, szovjet jelentés szerint "szívósan" délután 5 és 6 óráig.

Éjfél felé az utolsó magyar egység is átvonult a falun, hiszen parancsot kaptak a visszavonulásra, kísérties csend volt.

Makó-Szeged irányába két irányból indult a szovjet támadás szeptember 25-én reggel. A 767. ezred 2. zászlóalja a Magyarcsanádon és Apátfalván keresztül vezető főúton nyomult előre. A magyar hadvezetés az előző napi harcok után csak biztosító egységeket hagyott a két faluban. A szovjet csapatok megérkezése előtt 4-5 órával azonban ezek is elvonultak.

1944. szeptember 25-én délelőtt 9 óra előtt néhány perccel a Vörös Hadsereg előőrsei elérték a községet.²⁰

A szomszédos Apátfalvára is minden ellenállás nélkül nyomult be a szovjet zászlóalj délelőtt 8 és 9 óra között. A két község ellen tehát jól összehangolt támadást hajtottak végre. Felszerelésük igen komoly volt: harckocsik, páncéltörő ágyuk, aknavetők és két sorozatvető /Sztálin-orgona/ is erősítették a gyalogság tűzerejét.

A tűzéréség a templom előtt foglalta el harcálláspontját és onnan lőtte a makói vásárteret.

Az asszonyok és gyerekek, bujkáló emberek az utcára merészkedtek fehér kendőket, zászlókat lengettek. A fel-

nőtt lakosság nagy része hiányzott, az itthon levők pedig bujkáltak a csendőrök elől. Az első órákban kiderült, hogy a felszabadítók érkeztek meg. Látták, hogy a szovjet katonák mennyire szeretik a gyerekeket, hiszen cukrot és csokoládét osztogattak.²¹

Már nemcsak torzított cikkekből, képekből és mások elbeszéléseiből, hanem közvetlenül is, személyesen megismerhették őket.

A község felszabadítása egyébként jelentősebb katonai események nélkül zajlott, legalább is az első napokban.

Az első napon előkerült a község vezetősége is a Kusz-tanyáról. Egy szovjet tiszt tolmács segítségével /Dorogin Marinkó szerb nemzetiségű 1919-es veterán/ a község házában elmondta a községi birónak, hogy senkinek bántódása nem lesz. Kérte a vezetőséget, hogy pár napig, amíg az átvonulás tart, biztosítsanak szállást és ellátást a katonák számára. A községbe sebesült katonákat is hoztak és ápolásra házakhoz szállították őket. Magyar és német hadifogollyszállítmány is áthaladt a községen.²²

Sokan leveleket dobtak le, továbbítás végett családjaiknak. Jellemző az, hogy sok helybeli a saját faluján ¹ment hadifogságba. Sokan közülük néhány év múltán jöttek haza. /Igy Hadobás Pál, Major Mihály, Benda Sándor és még sokan mások./²³

A magyar és német hadvezetés nem tudott belenyugodni Makó és környékének az elvesztésébe, többször próbál-

koztak a visszavételével, de eredménytelenül.

Október 5-én délután szokatlan sürgés-forgás volt tapasztalható és különböző előkészületekre lett figyelmes a lakosság. A gyanú nem volt alaptalan, mert a fasiszta hadvezetőség ellentámadásba lendült: északi irányból aknavetőkkal lőtték a községet. Ugyanakkor a szomszédos Ős-Csanád községet egy menekülő német tankszázad érte el, amitől a harci zaj csak növekedett.

Másfél napig tartó véres harc után a Vörös Hadsereg katonái a támadást visszaverték és visszavonulásra készítették a támadókat. A szovjet hadosztálytörzs tisztjei Magyarcsanádnál a vasútállomás közvetlen közelében harcolva verték vissza a támadókat. Több ház belövést kapott és személyi áldozatai is voltak a harcnak: egy személy meghalt, kettő megsebesült.

Egy gyújtó aknától a görögkeleti szerb templom tornya kigyulladt és lángolva az országútra dőlt.²⁴

A község környéki harcokban öt szovjet katona halt hősi halált. A görögkeleti szerb temetőben vannak eltemetve, sirjuk felett emlékmű áll, amelyen ez áll: "Itt nyugszik 5 szovjet hős, akik a fasiszták elleni háborúban Magyarország felszabadításáért életüket áldozták. Eltemetésük ideje: 1944 október hó. Emelte a község lakossága 1949."

A római katolikus temetőben október 10-én nyolc magyar katonát temettek el.

Az épülő római katolikus plébániáról a fapadlásfeljárót elvitték a marosi hid építéséhez, a padozat~~eszká~~éból kórházi ágyakat készítettek.

A helyi óvodában egy szovjet katona-asszonynak kisleánya született: Ludmilla nevet kapta. A szülésnél segédkezett Popovicsné /majd Lőrinc Sándorné/ a falu bábaasszonya is. Szobáját már akkor fűteni kellett.²⁵

Jermolajev őrnagy a 767. ezred parancsnoka Makó város elleni felszabadító harc kiváló megszervezéséért és személyes bátorságáért a Szovjetunió Legfelső Tanácsa 1944. október 21-én a 0352. számú parancsa alapján a "Szovjetunió Hőse" címmel tüntette ki.²⁶

Minaszjin szovjet hadtörténész Délkelet-Európa felszabadításáról írt munkájában megállapítja, hogy a szovjet csapatok gyors előretörése következtében a magyar-német erők Magyarországon csak ún. "tábori típusú" védelmet tudtak kiépíteni. Ez a védelmi rendszer tűz és páncéltörő fegyverekkel ellátott támpontokból, ellenállási csomópontokból és azokhoz kapcsolódó aknamezőkből állt. Az e helyen levő védővonal meg se közelítette ezt a rendszert. Nem voltak páncéltörő fegyverek, nem volt aknamező és a tűzfegyverek száma is igen csekély volt.

Makó és környékének felszabadítása biztosította a szovjet csapatok számára egyrészt a tiszántúli hadművelet fő erőinek gyülekezését, másrészt a kedvező megindulási terepszakaszt.²⁶

A szovjet politikai és katonai vezetés segíteni akart a magyar kormánynak a sorsdöntő lépés, az 1944. október 11-én Moszkvában elfogadott és aláírt fegyverszünet végrehajtásában.

A szovjet csapatok valószínű, hogy még októberben elhagyták a községet, de a Makó-Szeged közötti út még hosszú időn keresztül fő felvonulási útszakasz volt.

A felszabadító harcok után a község életét új feltételek között kellett újjászervezni. A község új élete megfelelő hatás alatt bontakozott ki.

A Magyar Kommunista Párt szegedi Központi Vezetősége már 1944. november 9-én számbavette a szegedi, a szentesi, a hódmezővásárhelyi és a makói pártszervezetek helyzetét, a megkezdett szervező munka eredményeit, akadályait és meghatározta a további feladatokat. Ez meghatározó volt a népfront politikai megvalósításában, a közigazgatás demokratizálásában, a demokratikus pártok és szervezetek létrehozásában.²⁷

A község Nemzeti Bizottságának megalakulásáról, munkájáról kevés levéltári forrás maradt fenn. Visszaemlékezésekből azonban nyomon lehet követni azt, hogy volt ilyen és hasznosan tevékenykedett.

1945. január 19-én volt az alakuló gyűlés, ahol is olyan határozatot hoztak, hogy minden nemzetiség képviselve legyen a Bizottságban.

A magyarcsanádi Nemzeti Bizottság tagjai:

Elnök:	Luczai Péter	/román/
Jegyző:	Soós Béla	/magyar/
Tag:	Perneki Lajos	/magyar/
	Korom János	/magyar/
	Popovics István	/szerb/
	Ungureán László	/román/
	Dorogin Marinkó	/szerb/

Jegyzőkönyvben rögzítették, hogy amíg a községnek nincsen képviselőtestülete, addig jogkörét ideiglenesen a Nemzeti Bizottság veszi át.²⁸

A Nemzeti Bizottság volt az a szerv, amelyen keresztül a többi pártok révén a Magyar Kommunista Párt eljutott a tömegekhez, amelynek segítségével meg tudta magyarázni célitűzéseit és amelynek a támogatásával a tömegeket a Nemzeti Függetlenségi Front programjának végrehajtására mozgósította.

A viharsarokban és Kelet-Magyarország egyéb megyéiben a Nemzeti Bizottságok működésüket mindenütt a polgárőrség, nemzetőrség, demokratikus rendőrség szervezésével kezdték meg.

Magyarcsanádon 1944. december 20-án alakult meg a polgárőrség.

Parancsnoka: Luczai Péter

Helyettese: Uglesity Vitályos

Működésükről semmiféle írásos dokumentum nem maradt

fenn, így csak a visszaemlékezések alapján lehet munkájukról írni. Fegyverzetük puskából állt és karjukon piros-fehér-zöld szallagot viseltek. Feladatuk volt: a rend és fegyelem biztosítása a községben és a posta, valamint az üzletek védelme. Ezenkívül az est beálltával járőrszolgálatot teljesítettek.

A fasiszta maradványok megszüntetéséért és a közigazgatás demokratizálásáért folyó harcok különös jelentőségű eszközei voltak az igazoló bizottságok.²⁹

Helyi viszonylatban ezt a községi Nemzeti Bizottság végezte.

Magyarcsanád község Nemzeti Bizottsága
95/1946. szám.

Igazolvány

Igazoljuk, hogy Rusz Demeter, aki 1908. június 5-én született Magyarcsanádon /anyja neve Gurbán Alexandra/ jelenleg magyarcsanádi lakost több mint 25 /huszonöt/ éve személyesen ismerjük.

Igazoljuk, hogy nevezett sem a Nyilaskeresztes Pártnak, sem a Nemzetiszocialista Pártnak tagja nem volt, azokat nem szolgálta és jobboldali politikai mozgalmakban részt nem vett. Nevezett a múltban is a dolgozó néppel együttérző, demokratikus gondolkodású ember volt és így ellene kifogás fel nem merült, politikai szempontból megbízható. Ezen igazolványt nevezett kérelmére hatóság előtt való

2
1

igazolás céljából adtuk ki.

Magyarcsanád, 1946. július 21.

Soós Béla
nemzeti biz.jegyző

P.H.

Luczai Péter
nemzeti biz. elnök

1945. február 17-én alakul meg a községi képviselő-testület, amelynek feladata az volt, hogy megválassza a község új előljáróit. Itt is, mint más szervezeteknél érvényesült az az elv, hogy minden nemzetiség képviselve legyen. Sajnos a cigányság képviselőit még nem választották be egy szervezet munkájába sem.

A község új előljárósága a következőkből tevődött össze:

Biró:	Unk Gyula	/román/
Törvénybíró I.:	Tuczák Miklós	/szerb/
Törvénybíró II.:	Luczai Szófra	/román/
Közgyám :	Biró Ferenc	/magyar/
Esküdt :	Vári Ferenc	/magyar/
Esküdt :	Pántya Demeter	/szerb/
Esküdt :	Varga Mihály	/magyar Bökény/
Esküdt :	Gregonovics Mihály	/magyar/.

Fennmaradt kevés iratokból és visszaemlékezésekből következtetni lehet arra, hogy a Nemzeti Bizottságban és a képviselőtestületben az arányos képviselet elve alapján vettek részt nemzetiségek és a demokratikus pártok képviselői.³¹

2./ A gazdasági élet megindítása, a közellátás megszervezése

A felszabadult területek lakosságára súlyos örökség várt: háborús romok, kifosztott falvak és városok, megbénult termelés közlekedés és közellátás, felbomlott közigazgatás. Ilyen körülmények között az élet megindítása olyan feladatok sokaságát állította előtérbe, amelyeket csak a legszélesebb néptömegek összefogásával és hatékony részvételével lehetett megoldani.

A legsúlyosabb probléma a munkaerőhiány volt, ugyanis a munkaképes emberek legnagyobb része távol volt. A másik nehézséget az igaerő hiánya okozta. A felszabadulás után a községben kb. 30 ló volt csak, de magánkézben két Hoffer-traktort is jegyeztek. Ehhez üzemanyagot nemigen lehetett kapni.

Ilyen okok miatt sok termés, főleg kukorica, zöldségféle, cukorrépa kint maradt a határban. Mindezekhez hozzájárult a sok esőzés is november első napjaiban.

Óriási lemaradást kellett pótolni. A munkát csak úgy tudták elvégezni, hogy egymást segítették a gazdák.³²

Az élelmezés terén gondot okozott a só, élesztő és a gyufa hiánya. Ezeket a cikkeket az emberek a közeli városokból, részben pedig Romániából a Marosfolyón át szerezték be.

A Földművelési Miniszter a háború által feldúlt és

szétzilált mezőgazdaság talpraállítása érdekében elrendelte a községekénti termelési és munkaterv készítését, termelési bizottságok alakítását. A rendelkezés szerint figyelembe kellett venni a helyi viszonyokat: így a földterületet, a rendelkezésre álló igaerőt, gépeket, vetőmagkészleteket, mezőgazdasági felszereléseket és a kézi munkaerőt.

A mezőgazdasági munkák megszervezése mellett az Ideiglenes Nemzeti Kormány szakminisztériumai fontos intézkedéseket tettek a közélélmezés megszervezése terén is. A Közellátási Miniszter elrendelte a mezőgazdasági termékek, az élelmiszerkészletek megvétel útján való összegyűjtését, szabályozta a borju, juh és szarvasmarha levágását, állatösszeírást rendelték el. Külön intézkedtek a lovak és csikók vágási tilalmáról.

A Közellátási Miniszter nagyarányú terménybeszolgáltatást kért a felszabadult megyéktől - közöttük Csanád és Csongrád megye főispánjaitól is - Budapest élelmezésére, amelyet "nyolc napon belül minden körülmények között" teljesíteni kellett. /295 vagon búzát, 100 vagon morzsolt tengerit és 20 vagon árpát/³³

Csanád megye főispánja az első intézkedéseket 1945 februárjában megtette a szükséges termékek begyűjtésére. Az év végéig biztosították is a Vörös Hadsereg ellátását, majd a magyar-szovjet fegyverszüneti egyezmény 12. §-a értelmében a jóvátételre megállapított élelmiszerek, élő-

állatok és egyéb mezőgazdasági termékek begyűjtését.

Jelentős mennyiségű tejet, vaját, élő állatot gyűjtöttek be a magyar hadsereg és Budapest lakosságának élelmezésére.

Csanád megyében 1945. július 1-ig az új rendelet értelmében mindenki megkapta a kenyérfejadagját búzában. A zsirral való ellátást nem tudták megoldani, ezért kénytelenek voltak olajjal pótolni a hiányzó zsirt.³⁴

Sorra jelentek meg a tejbeszolgáltatásról, a közérdekű munkavégzési kötelezettségről, a sertések eladásáról és vágási tilalmáról, a hüvelyesek szabad forgalmának korlátozásáról szóló rendeletek.³⁵

Ezeket a kötöttségeket tovább fokozták az egyes települések - köztük Magyarcsanád is - azzal, hogy megtiltották a fontos élelmiszerek, gabonafélék és egyéb mezőgazdasági termékek kivitelét a községből. /Dobolási hirdetmény 1945. május 2./

A közellátás kedvezőtlen alakulása felgyorsította az inflációs folyamatot, amely elsősorban a bérből élőket, mindenekelőtt a munkásságot érintette, de visszahatott a parasztságra is, hiszen termékeikért csak igen nehezen és értéken alul tudták beszerezni a szükséges élelmiszereket és iparcikkeket.

Európában Magyarország volt a közellátás szempontjából az egyik legkedvezőtlenebb helyzetben 1945-1946-ban. Rendkívül alacsony volt a termelés az iparban is.

Az állami kiadások 50 %-át rendkívüli kiadások: a Vörös Hadsereg ellátása, az állami üzemek támogatása, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság kiadásai stb. tették ki. Ezeket legnagyobb részt inflációs kölcsönökkel fedezték, amely a bankjegyforgalom felgyorsulását és tömegének inflációs mértékű felduzzadását eredményezte. A papírpénzki-bocsátás egyre kisebb eredménnyel járt az infláció hatalmas arányú emelkedése miatt.

1946. július 29-én a meghatározott forint értékek:

200 000 000 adópengő = 1 Ft,

400 000 000 000 000 000 B-pengő = 1 Ft,³⁶

Négyszáztrillió mil-pengő = 1 Ft,

Négyszázezer-quadrillió-pengő = 1 Ft-

Az egyre inkább kiteljesedő infláció csak súlyosbította a korábbi nehézségeket. Tovább rosszabodott a közellátás. Cserekereskedelem alakult ki. Mindenki csak terményért akart adni mindent. A súlyos termelési, beszolgáltatási, közellátási közéletelmezési gondok nemcsak Magyarorszádon lakosságát sújtották, hanem az egész ország gondjai is voltak.

A forint megjelenése sem sokat enyhített a helyzeten. A járás több közösségében - így Magyarorszádon is - súlyos pénzhiány lépett fel. A beszolgáltatás igen "vontatott" volt, az adófizetők pedig "adót nem fizettek, mert nincsen pénzüik".³⁷

A különböző politikai pártok más-más módon értelmez-

ték a stabilizációt. A forint első sikere után bizonyos megtorpanás tapasztalható.

A község lakossága saját gondjainak enyhítésén túl, igyekezett az országos gyűjtésekbe, akciókba bekapcsolódni. Elsők között szerveztek gyűjtést a makói közkórház, a makói hidak építőinek.

1945 tavaszán helyreállították a makói vasúti hidat a Szeged-Csanádi Vasút szakemberei, megindulhatott a vonatközlekedés is.³⁸

3./ Pártok, szervezetek küzdelme a néphatalomért, annak megszilárdításáért

A magyar társadalom forradalmi megújulásáért folyó harc élén - mint a fasizmus elleni harcban végig - a kommunisták haladtak.

A községben is a nagy társadalmi átalakulás küszöbén az 1919-es forradalmi eseményekben résztvevő és kellően felvilágosult elvtársak vezetésével létrehozták a vezető forradalmi erőt:

1944. december 17-én megalakult a Magyar Kommunista Párt helyi szervezete.

Alapító tagok voltak:

Dorogin Marinkó	/szerb/
Luczai Péter	/román/
Perneki Lajos	/magyar/

Biró Ferenc /magyar/

Uglesity Vitályos /román/

A pártszervezet titkára: Dorogin Marinkó, 1919-es veterán, kipróbált régi harcos lett.³⁹

A Magyar Kommunista Párt makói szervezetének jelentése az Orosz Katonai Parancsnokságnak 34/1945. szám alatt:

A Kommunista Párt tagjainak száma:⁴⁰

M e g n e v e z é s	Foglalk.minőség			Nők	Összesen
	Ipar	Föld.	Értelm.		
Makó	240	107	49	82	478
Makó járás	212	1334	73	266	1885
Mcsanád	3	21	-	2	26

A párt létszáma állandóan növekedett, hónapról- hónapra mind többen kérték felvételüket a pártba, főleg azután, hogy megismerték a párt soron következő legfontosabb programját. Széleskörű felvilágosító tevékenységet fejtettek ki a lakosság körében.

Ők hajtották végre az Ideiglenes Nemzeti Kormány 14/1945. M.E.sz. rendeletét, amely szerint szükséges, hogy "a helyi önkormányzatok önállóan és a maguk erejéből gondoskodjanak az igazgatási szervek létrehozásáról és működésük biztosításáról, azoknak az elveknek megfelelően, amelyeket az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány elfogadott".

A Magyar Kommunista Párt Délmegyei titkársága a következő körlevelet bocsátotta ki, amelyben a létszám növelésére hívta fel a figyelmet a közelgő választások kedvező alakulására:

Magyar Kommunista Párt
Délmegyei Titkársága
Szeged, Arany János u.2.

26/17/005.sz.

Makói Járás Titkárságának

Makó

Tisztelt Szabó Elvtárs!

Kénytelenek vagyunk újból nyomatékosan felhívni az elvtársak figyelmét arra, hogy a szervezőmunkát nagyon komolyan vegyék és október 15-ig a járásban levő minden közösségben a lakosság 10 %-a tagja legyen a pártnak. Ezen munkáért a járási titkárságok tagjait személyükben tesszük felelőssé.

Természetesen a fentiek nem jelentik azt, hogy ennél több nem lehet, de ez a legminimálisabb, amelynek meg kell lenni, mert a munkásosztály érdeke követeli meg, mert ezt az ütközetet, amelyet ebben a választási küzdelemben vivunk meg kenyérünkért, szabadságunkért és a jövőnkért a szavazócédula fegyverével dől el.

Szeged, 1945. szeptember 28.

Kommunista üdvözléssel:

Keresztes József
területi titkár ⁴¹

A községenkénti felsorolás alapján Magyarcsanádon 2600 lakos után 300 párttagnak kell lenni.⁴²

1945 januárjában megalakult a községi Nemzeti Bizottság és újjáalakult a községi előljáróság. Ekkorra megalakultak a demokratikus pártok is, és képviseltették magukat e szervek munkájában.

Község	Lakosság száma	KP	SZDP	NPP	KGP	Szakszerv.
Mcsanád	2792	347	80	66	100	240

A fenti táblázat mutatja a tagok létszámát 1945. október 26-án, közvetlenül az országgyűlési választások előtt.

A Kommunista Párt helyi szervezetének megoszlása a következő:⁴³

Összlétszám	Férfi	Nő	20 éven aluli
347	260	59	28

Makói Járási pártszervezetek adatai foglalkozási ágak szerint: /52 működő szervezet adatai/⁴⁴

Paraszt	Munkás	Iparos	Értelmiségi	Összesen
14 275	1 205	627	243	16 350

Az egyes pártok vezetői a következők voltak:

Magyar Kommunista Párt: Dorogin Marinkó /szerb/
Szociáldemokrata Párt: Hajdu Sándor /magyar/

Kisgazda Párt : Buvár József /magyar/

Nemzeti Paraszt Párt : Rakonczai Mátyás /magyar/

A pártok mellett igen aktivan működött a Magyarországi Szlávok Antifasiszta Szövetsége, amely 1945 szeptemberében alakult meg, vezetője: Gedos Velimir görögkeleti szerb pap.

A felszabadulást követően megalakult egyesületek közül igen nagy szerepük volt a koalíciós pártok mellett működő ifjúsági szervezeteknek.

Magyarcsanádon 1946 őszén alakult meg a Magyar Dolgozók Ifjúsági Szövetsége /MADISZ/, kezdetben igen kevés taggal, mert a pártok megalakulásával azokon belül is alakultak ifjúsági szervezetek.

Ugyancsak 1946 őszén alakult meg a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége /MNDSZ/. A nők szervezetének alapító tagjai voltak:⁴⁶

Luczai Péterné

Benák Margit

Csizmás Zsófia

Tóth Szilvia

Husztik Vilmosné

Sajnos a két szervezet /MADISZ, MNDSZ/ tevékenységéről semmiféle írásos dokumentum nem áll rendelkezésre.

A politikai pártok a koalíciós kormányzati és politikai elveknek megfelelően működtek. Megfelelő párthelyiséggel rendelkeztek, ahol zavartalanul működhettek.

A politikai élet természetesen a választások előtt megélénkült. A választási előkészületek során valamennyi demokratikus párt általában makói előadókkal rendezett választási gyűléseken ismertette programját. Az országos lapokban sorra jelentek meg a pártok programjai.

Részletesen ismertették a választási küzdelem eseményeit, népszerűsítették a választási célkitűzéseket. Az egész országot szinte elárasztották a felhívások, röplapok és plakátok.

1945. október 25-én jelent meg a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjának választási kiáltványa.

A választási küzdelemben valamennyi demokratikus párt helyi csoportja elsősorban a saját társadalmi bázisát jelentő rétegekre igyekezett hatni.

A "Makói Népszó" 1945. október 26-i száma közli a pártok sorrendjét, amelyet sorsolással alakítottak ki:

1./ Nemzeti Parasztpárt	/NPP/
2./ Magyar Radikális Párt	/MRP/
3./ Polgári Demokrata Párt	/PDP/
4./ Magyar Kommunista Párt	/MKP/
5./ Független Kisgazda Párt	/FKGP/
6./ Demokratikus Néppárt	/DNP/
7./ Szociáldemokrata Párt	/SZDP/

Magyarcsanádon a választási törvénynek megfelelően végezték el az összeírási munkálatokat. A névjegyzékbe összesen 1214 magyarcsanádi lakost vettek fel a községi

Nemzeti Bizottság által megbízott összeíróbiztosok. Egyébként ők látták el a Szavazatszedő Bizottság teendőit a szavazás napján a pártok megbízottjaival együtt.

1945. november 4-i "Makói Népújság" még egy utolsó felhívást intéz a szavazókhoz:

"Ma az élet vagy az éhhalál között kell választanod. A 4-es lista biztosítja számodra a kenyeret, jó pénzt és a rendet! Szavazz a 4-es listára". "Magadnak biztosítod a kenyeret, jó pénzt és a rendet, ha a 4-es kockába teszed a keresztet."

A szavazóhelyiségekben a választás reggel 7 órakor kezdődött és este 8 óráig lehetett szavazni.

Érvényes szavazat 1189 volt és mindössze 25 érvénytelen szavazat akadt. A szavazás este 6 órakor befejeződött, rendben folyt le 1945. november 4-én. A politikai ellentétek még felszínre nem kerültek, azt hiven tükrözték a választási eredmények is.⁴⁷

A község társadalma kifejezetten mezőgazdasági jellegű, ez a magyarázata annak, hogy a Kisgazdapárt szavazatainak aránya magas.

A községben szembetűnő, hogy a két munkáspárt között milyen aránytalanul oszlottak meg a szavazatok.

Az 1945-ös nemzetgyűlési választások eredménye⁴⁸

	Névjegyz. felvett	Szavazott	FKGP	MKP	SZDP	NPP.	PDP	Érv.
453 453 128 41 34 25	1214	1189	453	453	178	71	34	25

12 14

Ez a választás fontos!

A Csongrád-Csanádi kerület végleges eredménye⁴⁹

FKGP	MKP	SZDP	NPP	PDP
141 853	61 429	58 244	14 339	5 065

A baloldali pártok győzelme azt igazolja, hogy ebben a községben is megvannak a népi hatalom kiépítésének és megszilárdításának társadalmi alapjai.

A választási eredmények összességében a népi demokratikus forradalom 1945-ben érzékelhető eredményei és a programokban megfogalmazott várható eredményei iránti várakozás tükröződött.

A "Makói Népújság" 1945. november 13-i számában így ír a nemzetgyűlési választásokról:

"A magyarországi demokratikus választások példaként állanak a világ közvéleménye előtt". A londoni rádió Ausztriának szóló adásában így kommentálta a magyar választásokat.

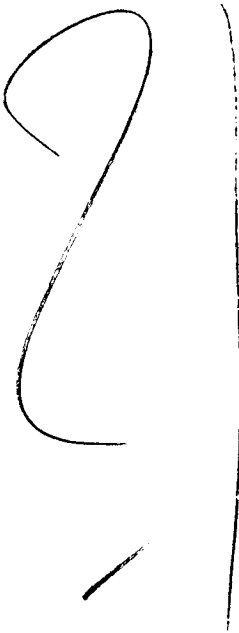
Az egész központi járásban - így Magyarcsanádon is - a demokratikus pártok között a választások után is teljes volt az összhang és az együttműködés. Ez a tény nagyban elősegítette a közigazgatás zavartalan működését, a lakosság békéjét és nyugalmat. Ezt a nyugalmat megzavarta az olyan hiresztelés, hogy "a torontáli járás egyes községeit Jugoszláviához fogják csatolni". Főleg a községben élő szerb nemzetiségiek körében okozott ez riadalmat. Egyesek már időpontokat is emlegettek.

A lakosság figyelemmel kísérte a csehszlovákiai magyarok kitelepítését, a párizsi békekonferencia hireit, az infláció okozta elszegényedést, az életbevágóan fontos közszükségleti cikkek hiányát még a forint bevezetése után is.

A hadisegélyes asszonyok hadifogoly férjeik hazaengedését követelték, valamint a segélyek felemelését.

1946-ban a súlyos természeti csapások: aszály, sertésjárvány szorította háttérbe a politikai ellentéteket. A beszolgáltatást nem egy esetben karhatalommal tudták csak érvényesíteni. A közbiztonság megromlott. Erre az évre tehető a reakció és a forradalmi erők közötti harc: a gazdasági élet alakulása.⁵⁰

1946 szeptemberében ült össze a Magyar Kommunista Párt III. kongresszusa. A párt politikai irányvonalát a következőkben jelölte meg:⁵¹

-
- a népi demokrácia gazdasági politikai viszonyai lehetővé teszik azt, hogy az ország a forradalom továbbfejlesztésével haladjon a szocializmus felé
 - a kommunista pártok megtanulták, hogy a szocializmushoz nemcsak egy út vezet, de csak olyan út vezet, melyet minden ország sajátos viszonyainak figyelembevételével építünk.

A kongresszus a fenti gondolatok értelmében dolgozta ki a szocialista átalakulás meggyorsításának harci programját és az azt célzó taktikát.

"Ki a nép ellenségeivel a koalícióból!" jelszó fejezte ki legtömörebben a burzsoázia kiszorítását a hatalomból. A kongresszus a burzsoázia gazdasági kiszorítását fokozatosan kívánta megvalósítani.

"Nem a tőkéseknek, a népnek építjük az országot!" - hangzott a párt jelszava.

A Kommunista Párt javára megváltozott gazdasági és politikai erőviszonyok között került sor 1947 augusztusában az új országgyűlési választásokra.

A választások előkészítése és lebonyolítása országosan a választójogi törvény módosításával kezdődött. Az új törvény 1945-höz képest bizonyos fokig szűkítette a választók és választhatók körét, de ezek a változások alapvetően nem érintették a választójog demokratikus jellegét.

A koalíciós pártok /Magyar Kommunista Párt, Szociáldemokrata Párt, Független Kisgazdapárt/ a választások előkészítése terén megelőzték az ellenzéki pártokat.

A baloldali pártok választási programjának legfőbb tartalmát a hároméves terv célkitűzései jelentették.

A Magyar Kommunista Párt és a Nemzeti Parasztpárt mellett most a Szociáldemokrata Párt is nagyobb figyelmet szentelt választási programjában a parasztságot érintő kérdéseknek. Mindhárom párt megígérte a vallásszabadság

biztosítását, illetve az állam és az egyház viszonyának rendezését. Kisebb-nagyobb fenntartásokkal, de egyöntetűen állást foglaltak a magántulajdon mellett.

A Kisgazdapárt nem dolgozott ki külön választási programot. Igyekezett választási propagandájában a Baloldali Blokk pártjaihoz való közeledését demonstrálni, hogy ezzel is megtarthassa 1945-ös választóit.

Az ellenzék szerepére csak két párt vállalkozott. A Demokrata Néppárt /Barankovics-párt/ és a Magyar Függetlenségi Párt /Pfeiffer-párt/.

A választási küzdelemben a koalíciós pártok nem léptek fel az ellenzék ellen közösen. Az ellenzék megosztásával megoldottnak vélték az ellenfél kérdését.

A községben megélénkült a politikai agitáció. A Nemzeti Bizottság is több alkalommal foglalkozott a választások előkészítésével. A választási gyűlések, a politikai élet fórumai tükrözték az országos politikai élet főbb vonásait. A kommunisták igen aktivan, szinte az utcasarkok találkozásánál magyarázták az embereknek céljaikat.

A "Makói Népújság" 1947. augusztus 17-i száma a következőket írja a választási előkészületekről:

"Megtörtént a sorsolás."

"A központi választási bizottság Budapesten az új városházán megtartotta a sorsolást az országos lajtsztrókák sorrendjének megállapítása tárgyában. Először a négy koalíciós párt egymásközti sorrendjét állapították meg,

amely így alakult:

1./ Magyar Kommunista Párt	/MKP/
2./ Független Kisgazdapárt	/FKGP/
3./ Szociáldemokrata Párt	/SZDP/
4./ Nemzeti Parasztpárt	/NPP/."

Ugyancsak ebben a számban olvashatjuk még a következőket:

"Első lesz az 1-es lista, győzni fog a kommunista."

"1-es lista magyar lista, 1-es lista: győztes lista."

"Egyes kocka első párt, győz a kommunista párt."

"A magyar ember igazából jöttányit sem enged, 1-es kocka hozza meg a jólétet és a rendet."

"A belügyminiszter elvtárs augusztus 30-tól szeptember 1-én éjfélig az egész ország területére szesztilalmat rendelt el."

Kijelölték az összeíró és szavazatszedő biztosokat. Az összeírások során 1425 lakost vettek fel a választói névjegyzékbe. Ez 211-el volt több, mint az 1945-ös névjegyzékbe felvettek száma. Ez a tény azzal magyarázható, hogy a keresőképes lakosság száma növekedett a községben.

Az 1947. augusztus 31-én lezajlott választásokról is ellehetett mondani: "a képviselőválasztás a legnagyobb rendben, minden zavaró körülmény nélkül folyt le. A községben visszaélés nem történt, panasz nem merült fel."⁵²

Az 1947. évi országgyűlési választások országos
eredménye⁵³

A párt neve	A szavazatok száma	A mandátumok száma
Magyar Kommunista Párt	1 113 050	100
Független Kisgazdapárt	769 763	68
Szociáldemokrata Párt	744 641	67
Nemzeti Parasztpárt	415 465	36
Keresztény Női Tábor	69 536	4
Demokrata Néppárt	820 453	60
Magyar Függetlenségi Párt	670 547	49
Magyar Radikális Párt	84 169	6
Független Magyar Demokrata Párt	260 420	18
Polgári Demokrata Párt	50 294	3

A választási eredmények mindenekelőtt azt igazolják,
hogy a koalíció pártjai abszolút többséget szereztek.

Az 1947-es országgyűlési választások eredménye
Magyarországon⁵⁴

1./ Magyar Kommunista Párt	593
2./ Független Kisgazdapárt	356
3./ Szociáldemokrata Párt	113
4./ Nemzeti Parasztpárt	310
5./ Magyar Radikális Párt	12
6./ Polgári Demokrata Párt	1
Érvénytelen szavazatok száma:	40

A községi választási eredményeket vizsgálva elmondható, hogy a baloldali pártok lényegében megtartották az 1945-ös választásokon elért eredményeket.

A Kommunista Párt és a Nemzeti Parasztpárt lényegesen növelte szavazatainak számát. A Szociáldemokrata Pártnál kisebb visszaesés tapasztalható.

A legsúlyosabb vereséget a Független Kisgazdapárt szenvedte el, majdnem 100 szavazatot veszített el.

A Csanád megyei összesített adatokból kitűnik, hogy a választási szövetségre leadott szavazatok aránya a megyében 69,7 %, míg az ellenzéki pártokra a választóknak csak 30,3 %-a adta szavazatát.

{ Az 1947-es eredményeket összehasonlítva az 1945-ös választási eredményekkel megállapítható, hogy a baloldali pártok társadalmi bázisa 1947-ben sem változott, sőt erősödött.

Ez lett az alapja az új kormányprogramnak, az új politikai viszonyoknak országszerte éppugy, mint a legkisebb községekben.

A hatalmi-politikai viszonyok 1947-re kialakult polarizáltsága, valamint az agrár és ipari, a bank és a kereskedelmi életben bekövetkezett alapvető változások megteremtették a továbblépés kedvező feltételeit a szocialista forradalom győzelmében. S ez a kor meghatározó lépése volt.

4./ A földreform Magyarországon

Az ország demokratikus megújulásának alapvető követelménye volt a földosztás gyors végrehajtása. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programjában azonnali földreformot követelt.⁵⁵

A "Délmagyarország" című újság 1944. december 8-i száma a következőket írja:

"A célból, hogy megjavítsuk a mezőgazdasági munkások és béresek, a törpe és kisgazdaságok tulajdonosainak helyzetét, akik a magyar nép legszámottevőbb és legszegényebb rétegét alkotják a célból, hogy megszilárdítsuk a magyar demokrácia alapjait, a legrövidebb határidőn belül, a földnélküliek aktív részvétele mellett széleskörű földreformot kell végrehajtani, amely sokszázezer magyar földnélküli és kisföldű parasztot életképes kisgazdaságok birtokosaivá fog tenni."

1945. március 18-án jelent meg az Ideiglenes Nemzeti Kormány rendelete a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhözjuttatásáról.⁵⁶

A rendelet a maga radikalizmusával gyökeresen különbözött minden korábban hozott törvénytől és reformtól. Részletesen szabályozta a földek kisajátításának és megváltásának, valamint a parasztok és béresek tulajdonába való átadásának rendjét.

A földreform során természetesen nemcsak a föld

igénybevételére került sor, hanem a nagybirtok élő és holt felszerelése, az épületek, sőt a fellelhető készletek: a vetőmag, a takarmány igénybevételére is.

Magyarcsanád község területe - az 1935. évi statisztikák szerint - 7672 kat.hold. Ez a terület 1488 földbirtokra oszlott.

Földbirtokok száma birtoknagyságcsoporthoz
szerint⁵⁷

Kategória	Szám
1 kat.holdnál kisebb	622
1 - 5 kat. h.	539
5 - 50 kat.h.	313
50 - 100 kat.h.	8
100 - 500 kat.h.	4
500 - 1000 kat.h.	2
Ö s s z e s e n :	1488

A fenti statisztika arra utal, hogy a mezőgazdasági foglalkozású lakosságnak több mint háromnegyede a szegényparaszti réteghez tartozott, jelentős része kis és középparaszt, kisebb hányada úri és gazdagparaszti birtokos.

A birtokviszonyok egészségtelen, antidemokratikus voltát - a birtokmegoszlás viszonyain kívül - a hitbizományi és a korlátolt forgalmú birtokok is bizonyítják.

Magyarcsanádon is volt ilyen birtok: az egyházi birtokok, községi birtok. Ezek gátolták a birtokmegosztás aránytalanságainak megszűnését a parasztság földszerzését és terjeszkedését.

Magyarországon a felszabadulás előtt 34 773 ilyen jellegű birtok volt. A régi nagybirtokrendszer védelmezői a hitbizományt tartották a magyarországi birtokpolitika tartópillérének és bástyájának.

A községben a görögkeleti egyház birtokában volt 189 kat.hold, amelyet haszonbérbe adtak ki.

A községben a Földosztó Bizottság 1945. március 20-án alakult meg.⁵⁸

A Földosztó Bizottság elnöke: Korom Mihály

Tagjai:

Sipos Imre

Kovács István

Kereszturi Ferenc

Gregonovics Mihály

A Bizottság megalakulása után azonnal hozzáfogott a földigénylők névsorának összeállításához és számbavette a kiosztható földterület nagyságát. A "Juttatási névsor"-t három napon át közszemlére tették ki.

A "Délmagyarország" 1945. március 30-án a következőket írja: "Hogyan osszuk ki a földet?"

"A földreform végrehajtásának nagy munkája megindult... a bizottság nem papíron, hanem a valóságban osztja ki a földet. A mostani sürgős munka elvégzésére minden faluban

akad egy-két ember, aki ért a területméréshez, ezeket kell megbizni a földméréssel... A földigénylő bizottságoknak felelősséggel kell magukra vállalni ezt a munkát, de ennek a felelősségnek és a munkának az az értelme, hogy végre minden felső gyámkodás nélkül teszi meg a parasztság életének ezt a sorsdöntő lépését."

A községben az alapjuttatás 4 kat.hold volt, ehhez további 1 kat.hold hozzájött gyerekenként. Az a katona, aki hitelt érdemlően igazolni tudta azt, hogy a németek ellen harcolt, további földet is kaphatott.

A jogos földigénylők száma a törvényes rendeleteknek és a helyi körülményeknek megfelelően 365 dolgozó paraszt. Elsősorban azok jelentették be földigényüket, akik személyesen is megjelenhettek a bizottság előtt.

Földet kapott 106 fő. A szétosztott föld területe 1945 decemberében 686 kat.hold.⁵⁹

A föld nélkül maradtak a fellebbezések, kérelmek tömegével árasztották el a Községi Földosztó Bizottságot.

A Bizottság a panaszokat külön-külön vizsgálta meg, Kiss Ferenc, Dobi Lajos, Csertus János, Belk Lajos beadványukban a következőket írják:⁶⁰

"Barta Mihály két családdal tavasszal kapott 8 kat.hold földet, állítólag magyar állampolgársága még nincsen. Édesapjának a sárafalvai határban /Romániában/ 19 kat.hold földje van, sőt háza is van Ős-Csanád községben. Szimilényi István és Marsi Mihály szintén nem magyar állampolgárok 8-8 kat.hold földet kaptak, ők Romániából

menekült magyarok.

Kabai Lajos, Bozsik Lajos, Ferenczi Ferenc nyilasok voltak és mindhárman 8-8 kat.hold földet kaptak a Megyei Tanács utasítására."

Magyarcsanád, 1946. augusztus 5-én.

Voltak olyanok is, akik panaszukkal az Országos Földbirtokrendező Tanácshoz fordultak. Erről tudósít az 1946. november 30-i Délvidéki Független Hírlap makói száma:

"Az Országos Földbirtokrendező Tanács a hozzáérkezett panaszok folytán felülvizsgálta a magyarcsanádi földosztást és megállapította, hogy a panaszok helytállóak. A magyarcsanádi Földigénylő Bizottság tagjai ugyanis egymásnak, sógornak, komának, jószomszédnak és nem igényjogosult személyeknek osztogatták ki a legjobb földeket, természetesen jó bőven és így az igényjogosult személyeknek több mint kétharmada kimaradt a földjuttatásból.

Az Országos Földbirtokrendező Tanács ezért a 233.411-1946. számú határozatával ez év októberében a magyarcsanádi földhözjuttatásokat megsemmisítette és elrendelte hogy új földosztási tervezetet kell készíteni.

Elrendelte továbbá, hogy az alapjuttatás 3 kat.hold gyermekenként pedig 800 négyszögöl juttatandó a 600-1945. M.E. rendelet 35-36. §-ában előírt jogos földigénylők részére."

Az Országos Tanács utasította a Megyei Tanácsot, hogy

a tett intézkedésekről 15 napon belül tegyen jelentést.

A magyarcsanádi Földigénylő Bizottság elnökének, Korom Mihálynak egy kimutatást kellett elkészítenie és beküldenie a megyei Földigénylő Bizottság címére, hogy a helyi Földosztó Bizottság tagjai mennyi földet kaptak.

Ebből kitűnik, hogy Sipos Imre a Bizottság tagja például két családtag után 10 kat.holdat kapott, Gregorovich Mihály ugyancsak két családtag után csak 8 kat.holdat mondhatott magáénak.⁶¹

A Községi Előljáróság 20/1946. számú véghatározatával 71 kat.hold szántóföld megváltását mondta ki, hivatkozva a 600/1945. M.E. számú rendelet 12. §. /2/ bekezdésére, amelyben ez áll: "ha az egyházi birtok egy része papnevelde, kántorképző, iskolafenntartás stb. célokat is szolgál, ilyen esetben is csak legfeljebb 100 kat.holdat kell mentesíteni a megváltás alól."

A Megyei Földbirtokrendező Tanács 1946. április 5-i hatállyal kiadta a helyi Földigénylő Bizottságnak a görögkeleti szerb egyháztól 18 kat.hold szántó, Apátfalva községtől 362 kat.hold szántó, a román egyháztól 71 kat.hold szántó megváltását.⁶² Ugyanakkor három személy 100 kat.hold alatti földtulajdonának megváltását elutasítja, ezzel is betartva a törvényességet, rendeleteket.

1946. július 18-án a Csanádmegyei Földbirtokrendező Tanács utasította a magyarcsanádi Községi Földigénylő Bizottságot, hogy Dobsa Imre részére a községben juttasson földet: "nevezett egyén a jugoszláv hadseregben szol-

gált mint szakaszparancsnok és harcolt a német fasiszták ellen.⁶³

1946. augusztus 10-én a Csanád Megyei Földbirtokrendező Tanács /Makó/ határozata alapján Nagylak községtől elvették és Magyarcsanád község részére adták:⁶⁴

- a mezőhegyesi részben fekvő helyről 62 kat.holdat
- a belsőmezőhegyesi részből 20 kat.holdat
- a belsőfecskési területből 98 kat.holdat

Mezőhegyes további 310 kat.hold földet adott a községnek, így további jogos földigénylők kaptak földet.

Külön problémát jelentett a demokratikus hadseregben szolgálók földjuttatása. A földreformrendelet szerint ha az új nemzeti hadseregben szolgáló katona harcolt a németek ellen 3 kat.hold földet, amennyiben családos újabb 1 kat.hold földet kaphat. Ezt tudták a katonák, és a hadseregben összeírták földigényüket. Leszerelésük után kérték a földet. Attól függően mikor szereltek, általában a községben mindenki kapott földet közülük.⁶⁵

1946 évben további 599 kat.hold 811 négyszögöl földet osztottak széjjel, de így is volt olyan, akinek nem jutott föld. Rendelet írta elő, hogy azok a családok, akiknek nem jutott helyben föld elköltözhetnek más vidékekre is, ahol földet kaphatnak.

1946. december 5-én az Országos Földbirtokrendező Tanács elrendelte, hogy a községben új Földigénylő Bizottságot kell választani, a régi Bizottságot feloszlatta. Elrendelte továbbá azt is, hogy a Bizottság tagjai újból

nem jelölhetők és nem választhatók.⁶⁶

Az új Földigénylő Bizottság megválasztására 1946.
december 11-én került sor.⁶⁷

Elnök:	Certus János	/magyar/
Jegyző:	Kiss Ferenc	/magyar/
Tagok:	Ván György	/román/
	Nagy Gy István	/magyar/
	Postás János	/román/
	Benke Lajos	/magyar/
	Gyenge József	/magyar/
	Kiss László	/magyar/
	Szok Tódor	/román/
	Hári Ferenc	/magyar/

Az új összetételű Bizottság ténykedéséről semmiféle
forrás nem maradt.

A földhözjuttatottakat a földosztással kapcsolatosan
háromféle fizetési kötelezettség terhelte:

- a föld és egyéb juttatások ára
- a földjuttatás költségei
- a földadó.

A földhözjuttatott a föld ára fejében a kataszteri
tisztá jövedelem húszszoros összegét fizeti. E számítás-
nál 1 forint 2,32 pengőnek, 1 korona pedig 1,16 pengőnek
veendő." /600/1945.M.E.sz. 40.§./1/ bekezdés/.

A törpe vagy a kisbirtokos köteles volt a föld meg-
váltási árának 10 %-át a birtokba helyezés alkalmával, a

hátramaradó részt 10 év alatt részletekben megfizetni.⁶⁸

A föld nélküli juttatottak birtokba helyezéskor 5 %-ot fizettek, a megváltási ár többi részét pedig 20 évi egyenlő részletben kellett letörleszteniök. Az első részlet befizetésére három év haladékot kaphattak.

A Csanád Megyei Földbirtokrendező Tanács 1945 áprilisában a felsőbb szervek rendelkezésére: "a juttatóktól szedjen be 20 pengőt kat.holdanként műszaki költségre". Később a műszaki költséget felemelték 40 pengőre.

A földhözjuttatottak tömegesen kértek fizetési halasztást. Több család még a műszaki költséget is képtelen volt befizetni. A Községi Földigénylő Bizottság a fizetési halasztás iránti kérelmeket támogatta. Az országos szervek ismerték a körülményeket és a fizetési kedvezmények egész sorát dolgozták ki. A rászorulóknak 3-5 évig terjedő fizetési kedvezményeket kaptak. A kormány ezenkívül kedvezményes vetőmagakciót szervezett.⁶⁹

A termelési bizottságok útján megszervezte a szántást és vetést. Kötelezte a gépi és igaerővel rendelkezőket, hogy meghatározott összegért szántsák fel és vessék be az újbirtokosok földjét.

Kormányrendelet szabályozta azt a formát, hogy 400 négyszögöl föld szántásáért 1 nap gyalogmunkát kell végeznie a földhözjuttatottnak.

A kormány bizonyos összegű szántási hitelt is juttatott a szegényparasztnak részére. Gyakori látvány volt

1945-ben, hogy a falusi szegénység agyonfoltozott rongyokban járt, cipő híján mezitláb.

Ezek a segítségek természetesen csak az élet megindulásához jelentettek némi ösztönzést. A termelés megkezdése, a kisbirtokok kisüzemmé fejlesztése a több százezer földhöz juttatott paraszt feladata volt.

Az 1947. évi V.törvénycikk rendelkezett a földreform befejezéséről. A földek szétosztása után, a fellebbezési ügyek lezárása után a földosztást befejezettnak lehetett tekinteni. 1947 első két hónapjában a községi Földigénylő Bizottság a vitás ügyeket rendezte és előkészítette a telekkönyvezéshez szükséges okmányokat.

A műszaki munka elvégzésére kevés mérnök állt rendelkezésre és alacsony foku anyagi érdekeltsége miatt hosszabb idő kellett ennek az elvégzésére.

A községben a kiosztott földek pontos mérését Csillag Sándor megyei mérnök vezetésével, helyi erők bevonásával Schüsler János és Arnold József egyénekkel végezte.⁷⁰

A Nemzetgyűlés és a kormány nagyra értékelte a földigénylő bizottságok tevékenységét, a földreform végrehajtását. Dálnoki Miklós Béla miniszterelnök a következőket mondotta a földigénylő bizottságok munkájáról: "a hibákat részben az alaprendelet és a végrehajtási utasítás közötti látszólagos ellentét okozta. A feladat nagy volt, kevesebb tévedéssel nem is lehetett volna végrehajtani."⁷¹

Az 1947.évi V.törvénycikk 1947. február 1-jével

megszüntette a földigénylő bizottságokat. Megszüntek a Megyei Földbirtokrendező Tanácsok is.

A magyarcsanádi Községi Földigénylő Bizottság határidőre bevégezte feladatát. Ha tevékenységét vizsgáljuk, megállapíthatjuk azt, hogy működése idején arra törekedtek - délalföldi földigénylő bizottságokhoz hasonlóan -, hogy minden jogos földigényt kielégítsenek.

Kevés volt az igénybevehető földterület. A még meglévő birtokból a szomszédos községnek /Apátfalvának/ is át kellett adni bizonyos területet. Igaz a község a Megyei Földbirtokrendező Tanács határozatára bizonyos földterületet kapott Mezőhegyestől.

2V A birtokviszonyok - körülményeknek megfelelően - Magyarcsanádon is alaposan megváltoztak. Ez a gyökeres változás a népi demokratikus forradalom keretében ment végbe. Szerves, elválaszthatatlan részévé vált a népi demokratikus forradalomnak és egyik előfeltétele volt az ország demokratikus átalakulásának.

[A köztudatba az 1945-1947. évi agrárátalakulás földreformként került be. A hivatalos dokumentumok, megnyilatkozások a földreformról beszéltek és ez így vált általánossá. A Magyar Kommunista Párt programjavaslata széles körű földreform végrehajtását tűzte ki célul. A Nemzeti Parasztpárt földreformtervezetet készített. A végrehajtás során az agrárátalakulás túl ment a reform keretein. Több volt a reformnál.

A tulajdonnak egy sajátos formája "a korlátozott földmagántulajdon jött létre, a munkaföldhasználat vált általánossá". Korlátozták az adásvétel, az öröklés jogát és kötelezték a tulajdonost a föld megművelésére, különben a juttatott földet megvonták tőle.

Jellegzetes vonás figyelhető meg, a birtokviszonyok demokratizálásának jellegzetes vonása: az agrárreform és az agrárforradalom sajátos összefonódása. A szegényparaszti forradalmi gyakorlat az agrárforradalom erői kitágították a reformot. A szegényparaszság tömegei forradalmi eszközökkel harcoltak a legfontosabb harci jelszó: "Azé a föld aki megműveli" - érvényre juttatásáért.

Tartalmát, eredményeit tekintve az 1945-1947. évi földreform demokratikus agrárforradalom volt:⁷²

- a népi demokratikus forradalom szerves része és a forradalom győzelmének egyik feltétele volt. A régi gazdasági-társadalmi rend ellen irányult és megfosztotta a nagybirtokos uralkodó osztályt gazdasági és politikai hatalmától.
- az agrárátalakulás túlment a nagybirtok igénybevételén. Csapást mért a fasizmus maradványaira, a reakcióra, a tőkének a mezőgazdaság területén működő részére. Megváltoztatta a földtulajdonviszonyokat és a parasztság egyes rétegei közötti arányokat.

- a földbirtokok igénybevétele gazdasági, politikai szükségszerűség volt. A régi nagybirtokon megmaradt régi termelőeszközökkel nem lehetett megművelni a földet.
- a Dél-Alföldön nemcsak tartalmában, hanem külső, formai jegyeit tekintve is demokratikus agrárforradalomként ment végbe az agrárátalakulás. Országos méretekben pedig az 1945-1947-ben végrehajtott agrárátalakulás egy demokratikus agrárforradalom feladatait oldotta meg.
- a földreform során olyan kisüzemek létesültek, amelyek a család kézi munkaerejének feladatait oldotta meg.]

A gazdasággal rendelkezők száma a földreform után
Magyarcsanád községben:⁷³

Népesség száma	Ebből gazd.rend	0-1	1-3	3-5	5-10	10-20	20-50	50-
		kat. hold						
2723	617	55	125	112	154	79	89	3

Megváltoztak tehát a birtokviszonyok és megváltozott a gazdasággal rendelkezők száma, valamint a gazdasággal rendelkezők földbirtoka.

A földreform megindított egy demokratikus forradalmi folyamatot, de nem oldotta meg véglegesen a magyarországi agrárproblémákat.

BIRTOKLEVÉL⁽¹³⁾

AMELY AZ IDEIGLENES NEMZETI KORMÁNYNAK
A NAGYBIRTOKRENDSZER MEGSZÜNTETÉSÉRŐL,
ÉS A FÖLDMÍVES NÉP FÖLDHÖZJUTTATÁSÁRÓL
SZÓLÓ 600/1945. M. E. SZÁMÚ, DEBRECENBEN,
1945 MÁRCIUS 15-ÉN KELT RENDELETE ALAPJÁN
ÁLLÍTTATOTT KI.

Magyarcsanak község Földigénylő Bizottsága
Merőhegyes községben *Merőhegyesi birtok* dűlőben
16. kiosztási szám alatt felvett *B./nyolc/*

kat. hold négyszögöl kiterjedésű föld ingatlant.

Bagi Mihály magyarcsanádi lakos birtokába adja.
Jelen birtoklevél ünnepélyesen tanusítja a birtokszerző azon jogát,
hogy a nemzet által adott ingatlant háborítatlanul birtokolja.

Köteles azon a maga és az egész nemzet felemelkedését szolgáló
módon gazdálkodni és a rendeletekben előirt feltételeket betartani.

A birtoklevél a juttatott ingatlan tkvi tulajdonjogának meg-
szerzésére is szolgál.

Kelt *Magyarcsanak* 1945. *április* hó *18-án*.

Vagyfarkas

földművelésügyi miniszter

Györmény Mihály

Községi Földigénylő Bizottság elnöke

III. Magyarcsanád a szocializmus építésének kezdeti
=====
időszakában
=====

1./ A szocializmus építésének megkezdése, a gaz-
dasági, társadalmi és politikai viszonyok

1947 nyarán a népi demokratikus forradalom folyamata fordulópontjához érkezett. A hatalmi és tulajdonviszonyok területén az 1944-ben elkezdődött átalakulás alapjaiban befejeződött.

A népi demokratikus hatalom lényegében a proletárdiktatura funkcióit töltötte be.

Az 1947-es választás során és ezt követően a községben is megerősödött a két munkáspárt. Befolyásuk és szerepük nőtt, együttműködésük elmélyült.

A Szociáldemokrata Párt jobbszárnya azonban elérkezettnek látta az időt az ellentámadásra. Először ez a támadás csak "finomabb" formában jelentkezett. A Magyar Kommunista Párt tilalma ellenére kiprovokálták az üzemi bizottsági választásokat. Ezen a választáson egyértelműen bebizonyosodott, hogy a munkásosztály többsége a Magyar Kommunista Párt mögé sorakozik fel.

A Szociáldemokrata Párt soraiban válság robbant ki. A párt tagjai tömegesen kérték felvételüket a Magyar Kommunista Pártba. A jobboldallal a leszámolás 1948. február

18-i nagy-budapesti összvezetőségi ülésen történt meg, a Szociáldemokrata Párt baloldala teljes győzelmet aratott. A tisztogatást követően felmerült a lehetősége annak, hogy a két munkáspárt egyesüljön.⁷⁵

1948. június 12-én tartotta a Magyar Kommunista Párt a IV., a Szociáldemokrata Párt a XXXVII. kongresszusát.⁷⁶ Mindkét kongresszus határozatot hozott, hogy a két párt egyesülési kongresszusán megalakítják a Magyar Dolgozók Pártját.

A két munkáspárt községi szervezetének egyesítő taggyűlésére 1948. május 8-án este 20 órakor került sor, mintegy 200 résztvevővel.⁷⁷

A Magyar Dolgozók Pártjának titkára: Sipos Imre lett, aki eddig a Kommunista Párt titkára volt.

Az egyesüléssel létrejött a magyar munkásosztály egységes marxista-leninista pártja. A munkásosztály politikai és szervezeti egysége megszilárdította a munkáshatalom győzelmét hazánkban.

A Magyar Dolgozók Pártja magyarcsanádi szervezete állást foglalt az iskolák államosítása mellett és legfontosabb feladatnak tekintette a község egészének villanyval való ellátását. Ekkor a község romániai felében még nem volt villany.

Az emberek érdeklődve várták a híreket, különösen amikor a két párt egyesített, Magyar Dolgozók Pártjának I. kongresszusa megkezdődött.

2 A község helyi szervezete "felhigult". A taglétszám növelésére fektették a fő hangsúlyt, holott a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetősége általános tagfelvételi zárlatot léptetett életbe, mert félt, hogy olyanok is beférkőznek a pártba, akik erre méltatlanok.

Igy került sor arra, hogy a falu jegyzője és a délszláv pap is belépett a pártba 1948 májusában.⁷⁸

1 A két párt egyesülésével a községben megalakult a C Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége /DÉFOSZ/, amely összefogta a község dolgozó parasztságát és irányította a bérharcot. Ügyelt a törvényesség betartására, felülvizsgálta a haszonbérleti szerződéseket és korlátozta a kizsákmányolási lehetőségeket. Volt olyan kulák, aki inkább parlagon hagyta a földjét, mert nem kapott bér munkásokat /napszámosokat/.

A szervezet az ilyen földeket kiadta megmunkálásra a földnélküli parasztoknak.

A DÉFOSZ elnökei voltak:⁷⁹

Gergonovics Mihály 1948-1949

Borbás Imréné 1949-1950

Titkárai voltak:

Vári Imre 1948-1949

Jancsik István 1949-1950

A Magyar Dolgozók Pártja I. kongresszusának határozatai, a programnyilatkozat végrehajtása nyomán lendületes munka bontakozott ki az államépítés, a gazdasági építő-

munka, kulturális és ideológiai területen egyaránt.

Az intézkedések a szövetségi politika indokolatlan szűkítéséből, az éberségi kampányból, a kulákok elleni túlzott rendszabályokból tevődtek össze.

Összeállították a kuláklistát, amelyre 42-en kerültek és tervbevettek olyan személyek kitelepítését a községből, akik "nemkívánatos személyek".

Helyi sajátosság volt a Szlávok Antifasiszta Szövetsége, majd Délszlávok Demokratikus Szövetsége 1949 decemberi felszámolása.⁸⁰

1948-1949 fordulójától "baloldali" szektás fordulat következett be a párt politikájában.

Kiemelkedő jelentőségű volt a proletárdiktatúra politikai rendszerének kiépítése és megszilárdítása szempontjából a tanácsrendszer létrehozása.

A régi önkormányzatok, képviselőtestületek megszűnése és az új államhatalmi-népképviselői és államigazgatási szervek létrehozása 1950 elején zajlott le.

A népi demokratikus forradalom időszakában Csanád-Arad-Torontál vármegye központi járásához tartozott a község Makó székhellyel. A közigazgatási átszervezés folytán a község Csongrád megye makói járásához került, mivel Csanád megye és a központi járás megszűnt.⁸¹

1949-ben alakult át az addigi Függetlenségi Front Független Népfronttá, amely a népi demokratikus rendszer legátfogóbb tömegbázisát volt hivatva biztosítani.⁸²

Első elnöke: Neduczka Lázár /szerb/

Titkára : Varga Ferenc /magyar/

Eredményesen működött a Magyar-Szovjet Baráti Társaság is, amely 1950 tavaszán alakult. Alapítója és elnöke: Várnagy János lett. Feladatuk a magyar-szovjet barátság ápolása, a Szovjetunió megismerése. A helyi Baráti Társaság és a Vadásztársaság több alkalommal közös vadászatot rendezett, amelyre meghívták a szovjet elvtársakat a közeli katonai egységtől.⁸³

Magyarcsanád mezőgazdasági jellegű, jó adottságú község, amely a szocialista építés kezdetén közepes életszínvonalú helységek közé tartozott.

A község tanyás jellegű, ugyanis az 1949-es népszámlálási adatok szerint 134-en éltek kint a tanyán.

A társadalmi struktúra jellemző vonása volt az agrár-népesség döntő súlya, ezen belül a szegényparasztság nagy aránya.

A foglalkozási statisztika részletes eredménye

1949-ben⁸⁴

Mcsanád népessége	Ipar- bányá- zat fő	Közle- kedés fő	Keresk. bank. fő	Köz. szolg. fő	Mező- gazd. %
2723	211	49	35	99	81

A község arculatára jellemző még a román és szerb nemzetiség jelenléte. A lakosságból 1949-ben 800 román, 217 szerb, a többi magyar nemzetiségű.

magyar?

A lakosság fő jövedelmi forrása a mezőgazdaság. A község felszabadulásakor a különböző szakmákban mintegy 30 kisiparos tevékenykedett, ezek megoszlása a következő:

kovács	4
bognár	4
szűcs	3
férfi szabó	4
női szabó	5
lakatos	4
bádogos	1
férfi fodrász	3
cipész	2

1951-ben központi intézkedésre megalakult a Kisipari Termelőszövetkezet a két község összevonásával: Apátfalva és Magyarcsanád fuzionált.⁸⁵

Az iparosok közül kilenc személy lett tagja a Szövetkezetnek. Az iparosokat Apátfalva községben összpontosították. A helytelen intézkedés következtében igen sok kifogás merült fel az iparosok és a lakosság köréből is. Jellemző, hogy csak egy iparos /Volka István cipész/ ment át dolgozni Apátfalvára, a többiek kiléptek a Szövetkezetből és máshol kerestek munkát. 1956-ban az apátfalvi részleg is feloszlott.

A községben működött egy Hangya Szövetkezet, igaz csak egy évig, amelynek egy vegyesboltja és egy italboltja volt.⁸⁶

A kiskereskedői hálózat megoszlása:

- hentes	3
- vegyeskereskedő	5
- kocsmáros	4
- búzakereskedő	2
- baromfikereskedő	1

1946-ban a fejlődés eredményeképpen megalakult a Földművesszövetkezet. Ezzel a kiskereskedői hálózat nagy része megszűnt, csak egy vegyeskereskedés /a Varga féle/ maradt meg és működött tovább.

A község lakói - függetlenül hovatartozásuktól - egységesen támogatták a Földművesszövetkezetet. Sikeresen oldotta meg a község kereskedelmi gondjait, emellett fontos társadalmi tényező is lett. Tevékenyen bekapcsolódott a politikai, kulturális és sport életébe.

A boltok korszerűsítésére nagy gondot fordítottak. Korszerűsítették a kiszolgálást, hűtőpultokat és korszerű pénztárgépeket szereztek be. Nem felejtkeztek el a háromnyelvű feliratokról sem. Az egy főre jutó részvény összege állandóan emelkedő tendenciát mutatott.

A gazdasági ágazatok közül a községben egyértelműen a mezőgazdaság, abban is a földművelés dominált. A környéken változatos termőtalaj állt a gazdák rendelkezésére.

A Maros folyó mellett és az árterületen a humuszos vályogtalajtól kezdve a szikesig szinte minden talajfajta megtalálható.

Az időjárás is szeszélyes, fő jellemzője a nagy hőmérséklet-ingadozás a tél és a nyár, valamint a nappalok és éjjelek között.

A talajmegmunkáláshoz szükséges eszközök döntő többsége a felszabadulás előtt a nagybirtokosok tulajdonában voltak. A szegényparasztok birtokában esetleg csak vasker, borona volt, majd később honosodtak meg a vetőgépek is.

A törpebirtokon gazdálkodók csak a nagygazdáktól a ledolgozás fejében kölcsönkapott eszközöket használták.

A terméseredmények alakulását az elemi csapások is befolyásolták. A jó termő, humuszos "érterületen" gyakran kiöntött a Maros-folyó és az azévi termést mindig tönkretette. A legnagyobb árvíz 1938-ban volt, amikor is a községet csak a csoda mentette meg a katasztrófától. A belvizkár is nagy kárt szokott okozni. Főleg a laposabb és a szike-sebb talajon okozott kárt, a vasúttól Csanádpalota, illetve Kövegy felé eső területeken.

A Maros-folyó partján, ahol televényes földön öntözésre is volt alkalom: káposztát, dinnyét, uborkát, tököt vetettek, ugyanakkor többen szőlőt is telepítettek. A termés védelmére később szőlőcsőszet szerződtettek Atyimás Uros személyében, aki évekig betöltötte ezt a tisztséget.⁸⁷

Állattenyésztéssel is foglalkoztak a községben. Főleg az önellátásra szorítkozva: sertést, baromfit tenyésztettek, de volt aki házinyulat is tartott. Sok háznál szarvasmarha biztosította a környék tejellátását.

A Magyar Dolgozók Pártja gazdaságpolitikájában, politikai irányvonalában 1949-ben kezdődő és egyre súlyosabbá váló torzulások a község életében is éreztették hatásukat.

A túlfeszített iparosítás, az agrárpolitika hiábi, túlkapásai, a falvak ellátásának háttérbe szorulása, a túlzott centrális irányítás, a szocialista demokrácia háttérbe szorítása, a helyi tanácsi, párt és tömegszervezeti szervek tevékenységének leszűkítése, a felsőbb intézkedések operatív végrehajtóivá, éreztették elsősorban negatív hatásukat a községben.

A helyi tanácsi, pártszerveket szinte kizárólag a mezőgazdasági termelés, az adó, a begyűjtés érdekelte. Erejüket főleg a nagyarányú és állandóan növekvő adó és begyűjtési tervek teljesítésére kellett fordítaniuk.

A községet körzetekre osztották fel a Magyar Dolgozók Pártja, a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége, a Magyar-Szovjet Baráti Társaság között, akik felelősek voltak az agitációért, az adó és begyűjtés teljesítéséért.

A parasztságra kirótt kötelezettségek már jóval meghaladták a teljesítőképesség, teljesíthetőség mértékét. Akiket kuláknak minősítettek /köztük nemegy középparasz-
tot is/ igen erős nyomásnak volt kitéve. Egyrészt növelték a vetésterületüket, másrészt minden módot megragadtak arra nézve, hogy feljelentsék őket.⁸⁸

A magyarcsanádi Begyűjtési Hivatal irait 1960-ban ismeretlen okból selejtezték, így az akkori idők eseményeit nehéz leírni.

Szüleim "Beadási könyve"-ből néhány számadat:⁸⁹

1953-ban a beadási kötelezettség a tulajdonukban levő földmennyiség és a családtagok után a következőképpen alakult:

Szántó terület: 3 kat.hold 600 négyszögöl

Gyümölcsös : 500 négyszögöl

Családtagok : 4 fő

Terménybeadási kötelezettség: /kg-ban/

Kenyér gabona	Takarmány gabona	Tengeri	Napraforgó	Burgonya
413	103	301	91	56

Learatott és cséplési eredmények:

Learatott terület	Buza	Árpa
1000 négyszögöl	450 kg	318 kg
Cséplőgéprész	50 kg	35 kg
Marad összesen	400 kg	283 kg

Borbeadási kötelezettség:

500 négyszögöl gyümölcsös-szőlő után 88 liter must, amely 13 malligán/fok kevesebb nem lehet.

Húsbeadási kötelezettség:

Cikk	Előírás szerint	Összesen
Hizott sertés	37 kg	37 kg
Baromfi hizott	2 kg	2 kg
Tyukféle	4 kg	4 kg
Tojás	6 kg	6 kg
Vágómarha	22 kg	22 kg
Tej helyett	11 kg hús	11 kg hús

A beadásokat negyedévenként ütemezni kellett, vagyis nyilatkozni kellett, hogy melyik hónapban mit tud az illető egyén teljesíteni.

Egy-egy cikk helyett mást is lehetett beszolgáltatni. Erre megfelelő átszámítási táblázat állt a rendelkezésre. A "Beadási könyv" belső oldalán szerepelt egy táblázat, így mindenki ellenőrizni tudta, mi mennyit ér, mit mivel lehet pótolni.

Például:

100 kg buza = 118 kg árpa
100 kg tengeri = 85 kg buza
100 kg napraforgó = 130 kg buza
1 kg vágómarha = 0,67 kg huskg
1 kg baromfi = 1 kg huskg
1 kg huskg = 1 kg tojás
és így tovább.

A begyűjtés ellenőrzését, nyilvántartását és a végrehajtást /foglalást/ Magyarcsanád-község Begyűjtési Hivatala végezte.⁹⁰

A Begyűjtési Hivatal megbizottai voltak:

Bartha Sándor

Bartha Sándorné

Benák István

Glovák Kornél

Magyar István

Szakál Julianna

Szigeti Istvánné

Szűcs Mihály

A helyi hivatal közvetlen felettes hatósága volt a Makói Járási Begyűjtési Hivatal.

A fővárosban külön Begyűjtési Minisztérium látta el az országos főhatósági szerepet.

A Begyűjtési Minisztérium 1954. augusztus 1-i "Okta-tási anyag"-ban a következőképpen rendelkezett az alsóbb hatóságok felé:⁹¹

"A községi /városi/ begyűjtési megbizottak kötelesek minden héten kétszer: hétfőn és pénteken az ütemezési kimutatást lezárni és a zárlat adatait a minisztérium által kiadott jelentési űrlap rovatának megfelelően távbeszélőn bejelenteni a járási hivatalnak."

A Megyei Begyűjtési Hivatal /Hódmezővásárhely székhellyel/ versenyt hirdetett április 4, augusztus 20,

november 7. ünnepekre: járások, városok, községek, termelőcsoportok részére.⁹² A jó beadási kötelezettségeket elérők pénzjutalomban részesültek.

1954. augusztus 20-án például a makói járás első helyezést ért el a gabonabeadásban, ezért 4000 Ft jutalomban részesült.

1954. november 7-re szervezett verseny eredménye a kellő szervezettség hiányában a következően alakult:

Termelőszövetkezetek:

Makói-járas:	vállalást tett	19 Tsz
	teljesített	—
Egyéni	:	vállalást tett 400 fő
	teljesített	200 fő

A Begyűjtési Miniszter a 727/240/1954. sz. Utasításában rendelkezett a kapásnövények begyűjtése tárgyában:

"A termelők a tengeri és a napraforgómag beadási kötelezettségüket a töréstől számított 8 napon belül, a burgonyabeadást a szedéstől számított 3 napon belül kötelesek teljesíteni".

A kulákság elszámoltatásának az eredményét nem tartották kielégítőnek. Aki késett a beadással, először felszólították írásban és egy határidőt állapítottak meg a részére a teljesítésre. Ha kiderült, hogy saját hibájából nem teljesítette a kötelezettségét: a beadását 10%-al felemelték. Ezekután ha 3 napon belül nem teljesítette az így felemelt beadási kötelezettséget, akkor közadó for-

májában hajtották be a tartozását.⁹³

A községben több kulák házát, a hozzátartozó kerttel együtt elvették, elárverezték és a befolyt pénzből fedezték a tartozását. Például: Jesity Lázár kulák Magyarcsanád, Felszabadulás u. 75.szám alatti lakos járt így.

Voltak olyan kulákok, akik inkább a börtönt választották, ahol megfelelő munkát végeztek és a keresetből fizették a tartozásukat. Ilyenek voltak például: Luczai István, Neduczai Uros.

Baranyi Sándor és Szakács Imre egyénileg dolgozó parasztok viszont éveken át időben teljesítették a beadási kötelezettségüket és emellett rendszeresen felvilágosító munkát is végeztek, jutalmul:⁹⁴

Baranyi Sándor egy új kerékpárt,

Szakács Imre egy új néprádiót kapott.

Mindkettőjüket példaképül állították a község lakói elé.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége határozatot hozott a mezőgazdaság felfejlesztésére és az új begyűjtési rendszerről. Az egy holdra eső terménybeadást 25 %-al, a húsbeadási kötelezettséget 30%-al, a borbeadást 50%-al csökkentették.

Ahol négynél több 3-14 évesnél több gyerek van, ott a húsbeadást teljes egészében elejtették.

A Községi Tanács - egyéni elbírálás alapján - további szociális kedvezményeket adott a családoknak /1954-ben 30-an kaptak ilyen kedvezményt/.⁹⁵

A párt, a tanácsi és tömegszervezetek tevékenysége formálissá vált. A formális tevékenység, az adminisztratív módszerek alkalmazása a meggyőzés helyett rontotta e szervek és a tömegek kapcsolatait, bizalmatlanságot, politikai bizonytalanságot okozott, csökkentette a párt, a szocializmus iránti bizalmat. Helytelen politikai megfontolásból adódóan 1951 őszén Magyarcsanád és Apátfalva községeket egyesítették. Az összevonásból eredően Csanád nevű lett a község.⁹⁶

Azonban, hogy mégis megkülönböztessék a két községet

egymástól: Magyarcsanád - Csanádfelső

Apátfalva - Csanád

nevet kapta.

Az egyesítés mellett szóló tényezők:

- a két község szinte egybe épült
- a magyarcsanádi határ nagy részét apátfalvi haszonbérések, felesek művelték.

Az egyesítés ellen szóló tényezők:

- a két község társadalmi rétegződése nem volt azonos szerkezetű.
- Magyarcsanád nemzetiségi község, így nemcsak politikai, hanem társadalmi vonatkozásban is problémákkal küzdött.

A felmerült tényekkel nem számoltak, így a fenti ellenérvek dacára is egyesítették a két községet, közös tanácsi szervezetet alakítottak ki.

A községi tanács épületét a két község között egy államosított villában /a volt Egressy féle villa/ jelölték ki, amely a két községtől közel egyforma távolságban volt.

A községi tanács elnöke: Mágori József /Apátfalva/

Helyettese : Rakity Áronné /Mcsanád/

Végrehajtóbizottság

titkára : Herczeg Géza /Mcsanád/

A község tisztségviselőinek megválasztásánál az elv az volt, hogy a két község képviselői egyenlő arányban vegyék ki részüket a vezetői állásokból.

Az összevonásból adódó hibák hamarosan a felszínre kerültek. Éles ellentétet szított a két község között az állandó versengés, féltékenykedés.

A költségvetési összeg elosztásánál is viták adódtak és ez komoly támadási felületet jelentett.

A lakosságot nem lehetett összefogni, nem tudtak több feladatot eredményesen megoldani éppen a két falu különböző arculata miatt.

Az ellentétek minden vonalon éreztették hatásukat: így a sport, az iskola vonalán is. Az emberek más fontosabb kérdések helyett ezzel a problémával foglalkoztak.

A Makói Járási Tanács látva azt, hogy a két község egyesítése nem hozta meg a kívánt eredményt, ~~így~~ 1954 tavaszán az összevonást megszüntették.

A két község ismét a régi néven szerepelt, mindketten önálló tanácsszerveket választottak.

Az új községi tanács Magyarcsanádon 1954. április 2-án alakult meg 40 taggal, közöttük 6 román és 5 délszláv nemzetiségű.⁹⁷

A Községi Tanács elnöke: Szeges Mihály

A VB titkár : Herczeg Géza lett.

A tanács és a tömegszervezetek munkájában történt javulás ellenére, a politikai irányvonal változásai az országban érezhető feszültség növekedése érződött a községben is. Érezni lehetett a bizonytalanságot és a helytelen intézkedéseket a politikai és a gazdasági téren egyaránt.

2./ A termelőszövetkezeti mozgalom alakulása a községben

1949-ben a községben is kezdetét vette a mezőgazdaság szocialista átszervezése, fejlődésnek indult a termelőszövetkezeti mozgalom.

A termelőszövetkezeti átszervezés gazdasági, tudati és politikai feltételei a községben meglehetősen ellentmondásosak voltak. Makó városhoz való közelség, a várossal való kapcsolat, a szántóföldi növénytermesztés döntő súlya, a viszonylag kevés föld, a birtokstruktúra elősegítette a termelőszövetkezeti mozgalom megindítását.

Ugyanakkor a kis és középparasztság jelentős csoportjainak idegenkedése a közös termeléstől, a Magyar Dolgozók Pártja szövetkezeti politikájában már kezdetben is megnyil-

vánuló fordulatok, a fokozatosság figyelmen kívül hagyása nehezítette azt.

Figyelemre méltó azonban, hogy ilyen körülmények között is Magyarcsanádon, országosan és a makói járásban is az elsők között jött létre termelőszövetkezeti csoport.

Magyarcsanádon az első termelőszövetkezet 1950 február 10-én alakult meg "ÚTTÖRŐ" néven.⁹⁸

Alapító tagok voltak: Csizmás Szilvia

Ecsédi Sándor

Luczai Péter

Luncz Ferenc

Kiss László

Kiss Lászlóné

Kászián Miklós

Kászián Miklósné

Somogyi Ádám

Szilágyi Mihály

Tisza István

Jancsik István

Mind a tizenketten szegényparasztok voltak és kezdetben mintegy 80 kat.holdon gazdálkodtak.

Az "ÚTTÖRŐ" termelőszövetkezet első elnöke:

Tisza István volt 1950-1951

Utána sorrendben a következők voltak még a termelőszövetkezet elnökei: Kászián Miklós 1951-1952

Luczai Péter 1952-1953

Kiss László	1953-1953
Luncz Ferenc	1954-1955
Rakity Áron	1955-1985

Az első időszakban kizárólag növénytermesztéssel foglalkoztak, ezen belül is búza, árpa, napraforgó és burgonya termeléssel.

A termelőszövetkezet munkáját nagyban segítette a királyhegyesi gépállomás, amely a szükséges gépi munkákat /őszli mélyszántás, boronálás, talajjavítás/ végezte el, ezt szerződés megkötésével biztosította.

1958 őszén Magyarcsanádon is alakult gépállomás igaz szerény körülmények között: 3 db traktor teljes felszereléssel, állami támogatással. Vezetője: Lustyik István volt.

A gépállomás nemcsak a termelőszövetkezet részére végzett munkát, hanem a termelőszövetkezeti tagoknak is végzett különböző talajmunkákat, 30%-al olcsóbban.

A termésátlagok alakulása kat.holdaként a következőképpen alakult:⁹⁹

Növény	1935-40	Csongrád megye	Úttörő Tsz
Búza	8,6 q	9,3 q	10 q
Árpa	8,9 q	7,6 q	8,9 q
Tengeri	11,1 q	6,9 q	16,0 q

Ha a viszonyításokat nézzük, látható, hogy a termelőszövetkezet nem szégyenkezhetett abban az időben a termésátlagot illetően.

Az első évben a következően állt a statisztika:

Év	Tagok száma	Földter. nagysága	Munkaegység értéke
1950	12	80 kat.h.	14,40 Ft

A termelőszövetkezet tagsága és földterülete szinte minden évben nőtt. Összeforrt kollektiva alakult ki, magyarok, szerbek, románok válllvetve dolgoztak.

Nem egyszer volt megpróbáltatásnak kitéve a termelőszövetkezet, a párt leple alatt revizionista elemek a közös gazdálkodás ellen szegültek és szét akarták zülleszteni a közösséget. Többen - akiket sikerült megtéveszteniök - ki is léptek a termelőszövetkezetből és máshol helyezkedtek el.

A makói járás területén szinte minden évben első volt a mezőgazdasági munkák elvégzése, aratás és egyéb munkák terén.

Évekig verseny-partner volt Apátfalva, a szomszéd község.

A termelőszövetkezet nagymértékben segítette a háztáji kisegítő gazdaságokat, elsősorban gépi erővel, de esetenként vetőmaggal is. Ezen főleg konyhakerti növényeket termeltek, amiből nemcsak a tsz-tagok asztalára, hanem a közeli városokba, elsősorban Makóra, de Szegedre is jutott.

1951. április 29-én a következőket olvashatjuk a

tanácsülési jegyzőkönyvből.¹⁰⁰

"Meg kell alakítani a közösen termelő csoportokat előkészítő bizottságokat, hogy a folyó év őszén a ma még egyénileg gazdálkodó kis és középparasztok is áttérjenek a nagyüzemi gazdálkodásra. A kulákság elleni harc nem csak a Végrehajtó Bizottság, hanem minden egyes tanács-tagnak is a kötelessége."

A község osztályszerkezetében szemmel látható volt a változás. Élesedett az osztályharc és ez rányomta bélyegét az osztályszerkezet alakulására is. Emelkedett a kulákok száma is. Sok középparaszt - indokolatlanul, valószínűleg azért, hogy nagy legyen a létszám - a listára került. Ebben az időben kb. 80 személy volt a kuláklistán.

A kulákokkal szembeni szigorú, talán túl szigorú bánásmód hatására a kulák-fiatalok elmentek a községből és ipari városokban, főleg Budapesten igyekeztek munkát vállalni. Többen az akkori Dunapentelére mentek dolgozni.

A középparasztság nagy része a kulákokkal érzett, mivel sokan rokonok voltak egymással, ez viszont megnehezítette a község politikai életét és fejlődését.¹⁰¹

A Párt elsősorban a földhözjutottakat igyekezett meggyőzni arról, hogy lépjenek be a termelőszövetkezetbe. Erre csak igen kevesen voltak hajlandók.

1945 óta sokan csak most gazdálkodhattak önállóan, a földreform következtében földet kaptak és nagyon ragaszkodtak ehhez az új gazdálkodási formához.

Politikailag sem voltak elég fejlettek ahhoz, hogy megért-
sék a közös gazdálkodás előnyeit.

Az "Úttörő" termelőszövetkezet - amely rövid idő
alatt kiheverte a különböző megpróbáltatásokat - egyre több
tagot vonzott, a létszám is gyarapodott évről-évre.

Az egy munkaegységre eső Ft részesedés:¹⁰²

Év	Tervezett Ft	Tényleges Ft
1951	nincs adat	nincs adat
1952	nincs adat	nincs adat
1953	nincs adat	nincs adat
1954	18,10 Ft	17,44 Ft
1955	48,00 Ft	46,51 Ft
1956	42,60 Ft	31,30 Ft

A növénytermesztés mellett komoly jövedelem származott az állattenyésztésből. Ez adta az összbevételek 30 %-át.

Az állattartással és annak fejlesztésével az állam iránti kötelezettségüknek igyekeztek eleget tenni. Megfelelő takarmányellátás fejében házakhoz helyezték ki a kacsákat és a libákat, így a nevelő tag is jól járt. Sajnos járványos megbetegedések is előfordultak, de szerencsére érzékeny kárt nem okozott a termelőszövetkezet állatállományában.

Igen jó, megelőző munkát végzett Dr.Felber Ferenc

állatorvos, aki nemcsak a termelőszövetkezetben, hanem a községben és a tanyavilágban is őrködött az állatok egészsége felett.

Az "Úttörő" termelőszövetkezet csak 1954 őszén tudott vásárolni 2 db traktort. A gépek száma azután évről-évre szaporodott, hiszen erre állami támogatást is kaptak.

1956-ban már a következő gépekkel rendelkeztek:¹⁰³

- 20 db traktor teljes felszereléssel
- 2 db lánc talpas traktor
- 1 db 2,5 tonnás tehergépkocsi
- 1 db 4 tonnás tehergépkocsi
- 2 db gabona-kombájn
- 4 db cséplőgép
- 3 db öntöző-szivattyumotor.

A gépesítéssel párhuzamosan folyt a szakemberképzés. A fiatalokat tanfolyamokra iratták be, hogy több gépre, gépkocsira, kombájnra megszerezzék a megfelelő képzést és jogosítványt.

A személyek a következők voltak:

Bunyevácz Rezső

Bóbis József

Varga Ferenc

Varga K. István

1960-ig terjedően a termelőszövetkezet beruházása Ft-ban 1 221 000 Ft volt. Ezt az összeget a következőkre

fordították:

- 3000 férőhelyes csibenevelő
- 250 férőhelyes süldőszállás
- 24 férőhelyes sertés fiaztató
- daráló magtárral együtt
- két gondozói lakás.

Az 1956-os ellenforradalom idején a termelőszövetkezeti tagok határozottan kiálltak a közös gazdaság mellett és megakadályozták azt, hogy néhány felelőtlen, nagyhangú egyén széthordja a termelőszövetkezet vagyonát.

Ezekben az években a közös gazdaság egyre több tagot vonzott, a létszám és ezzel a termelőszövetkezet területe is nőtt.

1958-1960 között a tagság létszáma 122-ről 401 főre növekedett. A családok száma 101-ről 325-re emelkedett.

Az "Úttörő" termelőszövetkezet területi megoszlása

1958-1960¹⁰⁴

Év	A terület megoszlása kat.hold	Egy főre jutó kat.hold
1958	1099 kat.hold	7 kat.hold
1960	2109 kat.hold	4,4 kat.hold

A termelőszövetkezet, a kezdeti nehézségeken túljutva jól gazdálkodik, biztosítja tagjai számára a megélhetést. Az elnök: Rakity Áron vezetésével - aki helyben született és szerb nemzetiségű egyén - ért az emberek

nyelvén beszélni, nagy tekintélye van a termelőszövetkezeti tagok előtt.

Megfelelő élettapasztalatokkal rendelkezik és aktív közéleti tevékenységet is kifejtő, fáradhatatlan harcos.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1958 decemberi ülésén leszögezték, hogy a mezőgazdaság szocialista átalakításának fő útja a termelőszövetkezetek szervezése, bár nem vetette el az alacsonyabb típusú szövetkezetek létrehozásának gondolatát.

A politikai feltételek egyértelműen a mezőgazdaság szocialista átszervezésének meggyorsítása mellett tanuskodtak.

A Központi Bizottság határozata történelmi határkő lett a szocialista építés, a mezőgazdaság szocialista átszervezésének útján.

Hangsúlyozták, hogy a szocialista mezőgazdaság létrejötte nem ösztönös folyamat, csak a legkövetkezetesebb forradalmi osztály, a munkásosztály céltudatos, kitartó felvilágosító munkájával, a párt vezető szerepével valósítható meg.

Meg kell magyarázni, hogy a nagyüzemi termelés hogyan szorítja ki az egész világon a kisüzemi termelést.

A termelőszövetkezeti mozgalom fejlődése felgyorsult és már 1959 tavaszára várakozáson felüli eredményt hozott. Néhány hónap alatt több mint 340 000 új tag lépett a termelőszövetkezetekbe.

A szövetkezetek részesedése az ország szántóterületé-

ből 14,6 %-ról 36 %-ra nőtt.¹⁰⁵

A községben is megkezdődött a felvilágosító munka. A munkában a párt aktivái, a falusi értelmiség és az öntudatos, megfelelő tapasztalatokkal rendelkező "Úttörő" Tsz tagjai vettek részt.

Erre a szivós és rendszeres politikai nevelő munkára nagy szükség volt, mert jelentősek voltak a községben a visszahúzó erők, amelyek igyekeztek megakadályozni az átszervezés sikerét. Zömükben úgy érezték, hogy az intenzíven művelt apró parcelláikon egyéni gazdálkodóként jobban boldogulhatnak.

A szövetkezesítés feltartóztathatatlanul közeledett a falu felé és amint érkeztek a hírek egyre újabb és mind közelebbi falvak beállításáról lassanként a községben is minden paraszt érezte és tudta, hogy a szövetkezeti mozgalom társadalmi üggyé vált helyben is.

Az ipar elszívó hatása miatt, valamint az 1953-1956 közötti tulkapások miatt a község lakossága mintegy 234 fővel csökkent.

A községre vonatkozó statisztikai adatok 1959:¹⁰⁶

Népesség száma	Terület kat.h.	Népsűrűség	Népesség megoszlása
2489	8390	51,6/ km ²	nő 1339 férfi 1150

A helyi lakosság kisárutermelő gazdaságai képtelenek voltak bemunkálni a községhez tartozó nagy földte-

rületet. A következő statisztika még jobban alátámasztja az ebből adódó ellentmondásokat, amely megmutatja a népesség foglalkozási arányszámát:

Népesség száma	Keresők száma	E b b ő l					
		mgazd.	ip.	közl.	ép.ip.	ker.	egyéb
2489	1510	1108	141	35	28	34	164

Az egy főre jutó földterület: 7,5 kat.hold volt.

1958 december közepén a szegedi gyárakból jött munkások, a tanácsi és pártapparátusiak a helyiekkel együtt gyűjtötték a belépési nyilatkozatokat. Érvek sokaságával bizonyították a nagyüzem fölényét, az új paraszti élet perspektíváját. Újra és újra visszatértek a megfeszítve töprengő, önmagukkal viaskodó, elkeseredett vagy elbizonytalankodott emberekhez.

Munkájuk nyomán fokozatosan eloszlottak a parasztok kételyei, s félelmük az új, ismeretlen jövőtől. Szinte pár nap alatt a község termelőszövetkezeti község lett, 1958. december 24-én.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének sikere és a gazdasági élet más területén mutatkozó eredmények lehetővé tették, sőt meg is követelték a szocialista építés meggyorsítását a termelés minden területén.

A község parasztsága nagy számban vett részt különböző tanfolyamokon, ahol a nagyüzemi gazdálkodásról szóló előadásokat hallgattak meg, és sokszor késő éjszakába nyúló vitákat rendeztek.

A helyi pedagógusok az üzemszervezésről, a munkaegységszámításról tájékoztatták az embereket. Ezzel megkezdődött a szocialista termelési viszonyok alapjainak lerakása a községben.

A parasztság életében bekövetkezett döntő változást számos feltűnő jelenség követte. Az addig differenciált parasztság azonos körülmények, s viszonyok közé került és ez sok vitát, surlódást eredményezett.

Különböző nagyságú földterülettel léptek be a termelőszövetkezetbe, ebből kifolyólag különféle volt az életszemléletük is. Ezek az ellentmondások, viták nem szűnhettek meg egyszerűen.

Rendszeres, türelmes politikai nevelő munkát igényelt ennek megoldása.

A régi, már meglévő "Úttörő" Tsz mellett még kettő alakult:

" Haladás " Tsz

" Kossuth " Tsz

A magyarcsanádi "Haladás" termelőszövetkezet 1960. január 9-én alakult meg, legnagyobb részt középparasztokból.

A termelőszövetkezet adatai megalakulásakor:¹⁰⁷

- 308 család, 334 fő /ebből 108 fő/,
- összes földterület: 1978 kat.hold
ebből szántó : 1958 kat.hold,
- földnélküli család: 64 család
- a pártoló tagok száma: 12
- a bevitt földek aránya:

3 kat.holdig	166 család
4-8 kat.holdig	31 család
9-15 kat.holdig	32 család
15 kat.hold felett	15 család

- a bevitt élőállatok fajtái és megoszlásuk:

marha 43 db	ló 233 db,	sertés 56 db
koca 25 db,	juh 50 db,	borju 21 db.

A termelőszövetkezet vezetősége:

Elnök:	Rakity Gyuricza
Főkönyvelő:	Ovos Dániel
Mezőgazdász:	Szűcs János

Növénytermesztési brigádvezetők lettek:

Borbás Imre	+ 14 fő
Farkas István	+ 15 fő
Seres Ferenc	+ 15 fő
Sinkovics Dezső	+ 12 fő

Kertészeti ágazat vezető:

Popovics Mláden	+ 10 fő
-----------------	---------

A termelőszövetkezet gépparkja:

Univerzális erőgép	3 db
Utánfutó	3 db
Lófogat	32 db
Lőcsős kocsi	32 db
Gumikerekes kocsi	2 db

A termelőszövetkezetben főleg búzát, kukoricát, ár-
pát, napraforgót és cukorrépát termeltek.

Az első zárszámadás 1961. január 31-én volt, amikor számot adott a termelőszövetkezet, hogyan is gazdálkodott.

Eredmények:

1 munkaegység = 25,63 Ft

Természetbeni részesedés = 41,5 %

Készpénzbeni részesedés = 58,5 %

Az eredményeket nagyban befolyásolta a csapadékhiány, az aszály, de nem utolsósorban a tagság egy részének a hozzáállása.

A termelőszövetkezet vezetőségéből hiányzott a tervszerűség, amely sokszor meglátszott munkájukon.

Az átlagtermések alakulása /kat.holdaként/:¹⁰⁸

Növényfajta	1961	1962
Búza	11,14 q	9,29 q
Árpa	11,08 q	10,83 q
Kukorica	18,21 q	22,88 q
Burgonya	41,93 q	49,52 q
Vöröshagyma	38,67 q	66,13 q

1962 tavaszán már bevezették a műtrágyázást is, ezzel is remélve a nagyobb termésátlagot. Mintegy 1900 q kálisót, pétisót és biószupert használtak fel összesen 186 490 Ft értékben.

Egy tsz-tagra jutó átlagijövedelem alakulása:

Év	Tervezett évi kereset	Tényleges évi kereset
1961	13 160 Ft	12 212 Ft
1962	12 670 Ft	11 896 Ft

Saját erőből történt építkezések:

- 1960-ban 30 férőhelyes fiaztató
- 1961-ben 24 kalapácsos daráló

Az állam 1960-ban csaknem 7 milliárd forint értékű anyagi támogatást nyújtott a termelőszövetkezetek fejlesztéséhez.

A kezdő szövetkezetek kedvezményekben részesültek, melyek a termelés fejlesztését szolgálták. Ezt szolgáltatta a kormánynak az az intézkedése is, hogy a termelőszövetkezetek által felvett állami hitelek közül bizonyos összeget nem kellett visszafizetni, ha a szövetkezet túlteljesítette a földterületével arányosan kiszabott árutermelési kontingenst.

A "Haladás" tsz. 1960-ban kapott állami támogatást a következő célokra használta fel:¹⁰⁹

- 1960-ban 50 férőhelyes tehénistálló
- 1961-ben 250 férőhelyes süldőnevelő,
300 férőhelyes hizlalda,
- 1962-ben 50 férőhelyes tehénistálló,
30 férőhelyes fiaztató.

Önerőből a következő építkezéseket eszközölték:

- 1960-ban 30 férőhelyes fiasztató
- 1961-ben 24 kalapácsos daráló

A Makói Járási Tanács Végrehajtó Bizottságának Mezőgazdasági Osztálya 796/1962. sz. alatti megállapítása:

"A Magyarcsanádi Haladás Tsz munkaerőhelyzetét vizsgálva megállapítható, hogy a jelen időszakban, de az őszi munkálatok idején a termelőszövetkezetben bizonyos szervezési és munkaerő problémák vannak. A 334 tsz-tag közül jelenleg átlagosan 218 fő vesz részt rendszeresen a munkában. Egy-egy ünnepet /augusztus 20, a búcsu ünnepe, november 7/ 2-3 napig is megünnepelnek."

A "Haladás" termelőszövetkezetben nem tudták megteremteni a közös és a háztáji gazdaság egységét, ez egyre nehezebb helyzetbe hozta a termelőszövetkezetet, hiszen a problémák esztendőről-esztendőre önmagukat szűlték újra.

A tagok munkakedve is alábbhagyott. Negatív jelenség volt az is, hogy a tsz-tagok zöme előregedett.

A termelőszövetkezet nem tudta növelni termelésének hatékonyságát. A taglétszám évről-évre csökkenő tendenciát mutatott, más elképzeléseik voltak a megélhetésről.

Sokan idős korukra való tekintettel nem dolgoztak, illetve nem tudtak dolgozni. Többen kiléptek a termelőszövetkezetből és a szomszédos Apátfalván kérték felvételüket a sokkal hatékonyabban és többet fizető "Búzavirág" termelőszövetkezetbe.

Igy a két termelőszövetkezet egyesülése meglehetősen kézenfekvőnek tűnt.

A "Búzavirág" Tsz szempontjából is kecsegtető volt a helyzet az egyesülésre, mégpedig:¹¹⁰

- a gépesítés miatt munkaerőfelesleg jelentkezett, vagyis mind nagyobb gondot okozott a tagok foglalkoztatottsága,
- iparszerű sertéstelepeket kezdtek építeni és ehhez takarmánytermő területre volt szüksége,
- a belterjes növénykultúrák vetésterületét nem merték fokozni, mert egyre gyakrabban értékesítési nehézségek jelentkeztek.

A magyarcsanádi "Kossuth" termelőszövetkezet 1960. január 10-én alakult meg.¹¹¹

Az alapító családok száma:	104 fő
Tagok száma	: 114 fő
Összes földterület	: 735 kat.hold
ebből szántó	: 690 kat.hold

A termelőszövetkezet elnöke: Rácz István lett.

A Tsz állatállománya:

Tehén	20 db
Üsző	43 db
Ló	39 db
Tenyézkoca	20 db
Malac	200 db
Juh	47 db

Bárány 30 db

Baromfi 300 db

Áruértékesítés:	Tervezett	Tényleges	%
	801 000 Ft	695 000 Ft	86,8

A munkaegység Ft értéke /1960-ban/

Tervezett: 33,40 Ft

Tényleges: 26,31 Ft

Termésátlagok /1960-ban/:

Megnevezés	Terv 1 kat.h	Tény
ősz i búza	10 q	8,4 q
árpa	11 q	11,3 q
burgonya	43,3 q	20,0 q

A termelőszövetkezet nem rendelkezett semmiféle gépi eszközökkel. A fiatal, tapasztalatlan tsz a vezetés kellő hozzá nem értése miatt, a tagság hozzáállása következtében nem tudott a saját lábán megállni.

Felvetődött a lehetősége annak, hogy egyesüljön a helybeli "Úttörő" termelőszövetkezettel, hiszen mögöttük több mint egy évtized kitartó munkája gyümölcsezött.

A felsőbb hatóságok engedélye után a két termelőszövetkezet 1961 februárjában egyesült, a név "Úttörő" termelőszövetkezet lett.¹¹²

Az egyesülés következtében a termelőszövetkezet tag-sága és földje a következőképpen alakult át:

Családok száma	325 fő
Földterület	2109 kat.hold
Egy tagra jutó földterület	4,4 kat.hold
A tagság létszáma	401 fő

Ezzel a termelőszövetkezet életének új szakasza kezdődött. A Központi Bizottság határozatának megfelelően a termelőszövetkezetben is megalakult a pártszervezet. Titkára: Uglesity Vitályos szerb nemzetiségű lett. Feladata volt, hogy politikai nevelőmunkával segítsék leküzdeni a még ingadozókat, bizonytalankodókat, erősítsék a munkafegyelmet és a közös vagyon megbecsülését, biztosítsák a szövetkezeti demokrácia betartását.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésével megtörtént a szocializmus alapjainak lerakása és ezzel új szakasz kezdődött: a fejlett szocialista társadalom építése.

3./ A község kommunális fejlődése

A község fejlődése szempontjából rendkívül jelentős volt az első hároméves terv megvalósítása.

A felszabadulás évében a község területén egyetlen helyen sem volt betonjárda. Egyes lakónegyedek környékén a járdának még nyoma sem volt, például: Oncsa, Új-telep, Cigánytelep.

1950 októberében a tanácsok létrehozása után a helyi

szervek a költségvetés felhasználásának első pontjaként a járdák megépítését tervezték meg.

Megfelelő előkészítő, szervező munka után a következő években, rövid idő alatt számottevő eredmény született:¹¹³

Összes járda	8504 m ²
--------------	---------------------

Ebből:

Beton járda	2346 m ²
-------------	---------------------

Meleg aszfalt	6022 m ²
---------------	---------------------

Hideg aszfalt	136 m ²
---------------	--------------------

Az útkereszteződéseknel az átjárás balesetmentes biztosítására ebben az időben 25 db új átjáró épült meg. Ezek állandó karbantartása is komoly feladatot jelentett. Az intézkedések közvetlenül csak a község belterületét érintették.

Ezért a Községi Tanács határozatot hozott arranézve, hogy mindenütt, így a külterületen is, a korszerű követelményeknek megfelelő gyalogjárda épüljön.

A község vízellátását kezdetben ártézi kutak biztosították. Szám szerint összesen 11 kut szolgáltatott jó vizet a lakosságnak. Nehéz és sok időt igénylő feladatot jelentett egy-egy család vízszükségletének a biztosítása, nem is beszélve a tartott állatokról. Sokszor sorba kellett állni a kutaknál, hogy vízhez jussanak. Ilyenkor ki-ki a maga nyelvén elbeszélgetett az ismerősökkel, rokonokkal a termés alakulásáról, a családi helyzetről és más dolgokról.

A Makói Járási Tanács hosszas felvilágosító munkájának eredményeként 1961-ben megalakult a Törpevizmű Társulás. Tagjai írásban vállalták, hogy ha kell még társadalmi munkában is hozzájárulnak ahhoz, hogy a községben feltétlenül felépüljön a törpevizmű.

A lakosság anyagi hozzájárulása, társadalmi munkájának eredményeként a volt szerb iskola mögötti területen 371 méter mélyre furtak és 50 m³ ürtartalommal 15 méter magas hidroglóbusz épült. A községben mintegy 10 km hosszú csőhálózatot építettek ki, amely biztosította a jó ivóvíz eljutását minden helyre.

A község területén tizenhat helyen létesítettek közikifolyót, abból a célból, hogy azok is részesüljenek a jó ivóvízből, akik - főleg anyagi okok miatt - nem vezették be a házukba, másrészt tűzvédelmi okból is szükségessé vált kiépítésük.¹¹⁴

Az életszínvonal emelkedését mutatta az a tény is, hogy az emberek igyekeztek otthonaikat csinosítani, kényelmesebbé tenni. A felszabadulás után több elavult házat lebontottak és 1956-ig mintegy 128 új lakóházat építettek, részben önerőből, részben állami és helyi tanácsi támogatással.

A megváltozott társadalmi-gazdasági viszonyokat tükrözi, hogy a lakosság egy része népesebb településekre: községekbe, városokba költözik a jobb élet reményében. A felszabadulás előtt 75 tanya volt a község határában,

addig az 1960-as adatok szerint már csak 25 tanya létezett. Nagy részét lebontották, vagy a mezőgazdaság szocialista átszervezésekor a termelőszövetkezetek vették át.

A fejlődés megkívánta a község külső képének a megváltoztatását is, hogy az utcákon is látható legyen az emberek megváltozott élete.

A beépített házhelyek, az újonnan felépített házak számának növekedése zavarta a községben az eligazodást, tájékozódást a régi számozás alapján.

1960 márciusában a községi tanácsülés, a tanácstagok javaslatára az utcák elnevezésére szólított fel. Minden utca nevet kapott, még a településeken is. A községben nemzetiségiek is éltek, így az utcanevek elosztásánál gondoltak a szerb és a román nép nagy fiaira is. Például: Petru Gróza, Nicolae Balcescu, Pero Segedinác.¹¹⁵

Utcát neveztek el a magyar nép nagy fiairól is, így Petőfiről, Adyról, Kossuthról, Budai Nagy Antalról, Dózsa Györgyről.

A felszabadítók emlékére két utcát neveztek el, a főutca: Felszabadulás útja lett, ezzel párhuzamos utcát Malinovszkij marsallról nevezték el.

Sokat szépített a községen az évről-évre megszervezett fásítási akció. Ilyenkor a község apraja-nagyja, tanácsi dolgozók, diákok, katonák részt vettek ebben a munkában.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése szükségessé

tette azt, hogy iskolai-napközit hozzanak létre, mivel legtöbb tanuló szülője a termelőszövetkezetben dolgozott.

Az iskolai-napközi ebédlőjét és konyháját 1960. augusztus 1-jén a Felszabadulás útja 2. szám alatti 2.számú általános iskola épületében helyezték el. Kezdetben nem volt népszerű a napközi, idegenkedtek tőle, a "csajka-rendszert" látták bevezetni ezzel. Először egy csoport volt, negyven tanulóval. Vezetője: Merlák Györgyné volt.¹¹⁶

A konyhai dolgozókat, így a szakácsokat is megfelelő tanfolyamokon képezték ki, hogy megfeleljenek a korszerű követelményeknek.

Az ebédlőt a legkorszerűbb berendezésekkel szerelték fel: így hűtőszekrényekkel, mosógépekkel, szellőzőberendezéssel.

A napközi-otthon a kényelmes tanulás, a jó ellátás mellett szakszerű felügyeletet is nyújtott a tanulóknak. A szülők nyugodtan végezhatték munkájukat a földeken, a gyárakban a gépek mellett, hiszen gyerekeik megbízható, jó kezekben voltak.

Az iskolai-napközi konyhája étkezési lehetőséget nyújtott a helyi pedagógusoknak és a tanácsi dolgozóknak is.

Az óvodai idénynapközi 1947-ben indult be. Napi egyszeri étkezést biztosítottak a dolgozók gyerekeinek, amelyet 1950-ben kibővítették napi kétszeri uzsonnázással. Eleinte csak minimális létszámmal működött, és csak 1950-

től kezdve emelkedett a létszám számottevően.¹¹⁷

Az óvodai bútorok a felszabadulás előtt eléggé korszerűtlenek voltak. Eleinte hosszú asztalok, padok fogadták a gyerekeket és az egészségtelen olajos padló.

A Járási Tanács Művelődési Osztályának a kezdeményezésére - a községi tanács anyagi támogatása mellett - korszerű, izléses bútorokkal látták el az óvodát 1951-ben.

Az óvodai férőhelyek alakulása¹¹⁸

Felszabadulás előtt		Felszabadulás után	
1938	30 fő	1949	70 fő
1944	55 fő	1960	88 fő

A gyerekek felügyeletével szakképzett óvónők vannak megbízva. Együtt vannak magyarok, szerbek, románok. Az óvónők közül hárman vannak olyanok, akik mindkét nemzetiségi nyelvet beszélnek, így lehetőség van arra, hogy a gyerekek már az óvodában is gyakorolni tudják az idegen nyelvet.

Sok magyar szülő kérte, hogy ha egy mód van rá valamelyik nemzetiségi nyelven /román, szerb/ beszéljenek a gyerekekkel, hátha megtanulja a nyelvet legalább társalgási fokon.

A községi óvoda fejlődése dinamikus, egyenes vonalú volt és jelenleg is az.

4./ Az 1956-os ellenforradalom és konszolidáció

Hazánk földrajzi, természeti és népesedési adottságait, gazdaságunk történelmileg kialakult struktúráját és a korszerű iparfejlesztés következményeit figyelmen kívül hagyó gazdaságpolitika, az irreálisan megemelt tervszámok teljesítésének erőltetése súlyos gazdasági következményekkel járt.

Mi a magyarázata, hogy a szocialista építés kiemelkedő eredményei ellenére súlyos hibák következtek be?

A hibák okait pusztán a személyi kultusszal magyarázták, amely Rákosi Mátyás körül bontakozott ki.

Gazdasági téren is követtek el hibákat. Az ötéves terv fő célkitűzése a szocialista iparosítás és a mezőgazdaság egy részének szocialista átszervezése volt. Az egyénileg dolgozó parasztok túlzottan meg voltak terhelve. Túlzott volt a mezőgazdaság szocialista átszervezésének a hajszolása, amikor annak gazdasági és politikai feltételei hiányoztak.¹¹⁹

A párt nem tudta helyesen alkalmazni a szocialista építés általános törvényeit a hazai sajátosságok, a magyarországi adottságok között. Károsan hatott a kiskereskedelem, a magánkisipar szinte teljes felszámolása.

A mezőgazdasági termelés stagnált, mert olyan növények termesztésére is sor került, amelyek nem a község éghajlati viszonyaik között termesztethetők.

Igy került sor az "Úttörő" termelőszövetkezet szervezésében a gyapot termesztésére. Az őszi szedésnél főleg az általános iskolai tanulókra szorítkoztak. Termesztetni kellett, hiszen ez központi rendelkezés volt.

Számos kommunistát és régi szociáldemokrata párttagot ért törvénytörés. Bizalmatlansággal néztek több olyan nemzetiségi párttagra, aki a község társadalmi-politikai életében tevékenykedett.

Magyarcsanádon 1952-ben szüntették meg a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének helyi szervezetét.

1952. június 4-én Gedos Velimir görög-keleti szerb plébánost letartóztatta az Államvédelmi Hatóság. Több hónapos kihallgatások, házkutatások után mint "titoista egyént" nyolc évi fegyházra ítélték. Ebből négy évet a váci fegyházban töltött le és 1956 júniusában szabadlábra helyezték, majd nem sokkal utána rehabilitálták.¹²⁰

[Az 1953-ban hiába vizsgálták felül a párt politikáját és a szocialista építés addigi tapasztalatait, amikor is Rákosi Mátyás és a párt néhány más vezetőjének ellenállása miatt nem tudták hasznosítani az útmutatásokat.

A Szovjetunió Kommunista Pártja 1956 február végén lezajlott XX. kongresszusa nyitott új szakaszt a nemzetközi munkásmozgalomban.

A Központi Vezetőség 1956 júliusi ülésén leváltották tisztségéből Rákosi Mátyást. Az alapjában helyes határozatok, a végrehajtás biztató kezdeti lendülete ellenére sem

vált fordulóponttá a párt és az ország életében. A párton kívüli tömegek politikailag egyre inkább dezorientálódtak, egy részük az ellenforradalom eszközévé vált.

1956 késő nyarára a tájékoztatásnak, a közvélemény formálásának fő eszközei a párt kezéből rohamosan átcsúsztak Nagy Imréék kezébe. A különböző csoportosulások - elsősorban nyugati imperialista sugallatra - nyíltan szervezkedtek, szinte gomba módra szaporodtak az ellenforradalmat megelőző hetekben.¹²¹

A tanácsok és tömegszervezetek munkájában a politikai irányvonal változásai, az országban a feszültség érezhető volt.

1956 őszén, majd több tanácsi ülésen sok bírálat hangzott el a Végrehajtó Bizottság munkájával kapcsolatban, a tömegkapcsolatok gyengesége, a munkastilus, a tanács alá nem rendelt szervekkel való rossz kapcsolat miatt.¹²² Az országos pártvezetés nem látta, vagy lebecsülte az ellenforradalom veszélyét és amikor az kitört, készületlenül érte.

Igy került sor 1956. október 23-án a fegyveres felkeléssé fajuló ellenforradalmi tüntetésre.

Budapesten és más vidéki városban is dörögni kezdtek a fegyverek, akkor derült ki, hogy a tömegmozdulásokat felhasználva, az ellenforradalmárok fegyveres lázadást robbantottak ki.

Országosan mintegy negyven burzsoá párt jelentette be

működését. Megkezdődött a terror, ennek bevezetője volt a Budapesti Pártbizottság ostroma, a Köztársaság-téri vérfürdő.

A népi hatalom, a proletárdiktatúra, a szocialista építés vívmányai végveszélybe kerültek Magyarországon.

Az októberi ellenforradalmi események híre a községbe is eljutott. Az emberek tanácstalanok voltak, lényegében nem is tudták mi is történik az országban az ellenforradalom első napjaiban.

Hamarosan világossá vált a cél: kiszorítani a következő forradalmi erőket, félreállítani a pártot, fel kell oszlatni a termelőszövetkezeteket.¹²³

Ezeknek az elképzeléseknek a községben is akadtak követői. Lassan a porondra került a sovíniszta elméletek hangoztatása és a klerikális reakció is.

A községben súlyosabb ellenforradalmi cselekményekre nem került sor. Október 26-án történt egy megmozdulás: a Kulturotthonban megtartott nagygyűlésen az összejött mintegy 250 egyén közül a nagyhangúak szóbeli szavazással ún. Nemzeti Bizottságot választottak meg.

A tanács Végrehajtó Bizottságát leváltották és ún. "Forradalmi Bizottság"-ot hoztak létre, amelyben olyan becsületes dolgozó emberek is voltak, akik fékeztek a helyi ellenforradalmi erőket. Nekik köszönhető, hogy a Magyar Dolgozók Pártja helybeli titkára Karika János haza tudott utazni Nagylak községbe.

A Nemzeti Bizottság elnöke: Alvadzsín Velimir kulák

Titkára: Kereszturi József büntetett előéletű egyén lett.

A "Forradalmi Bizottság" elnöke: Dr. Brenner József pedagógus lett.

Tevékenységükhöz komolyabb esemény nem fűződött, erre idejük sem volt, rövid átmeneti jelleggel működtek.

A helyi "Úttörő" termelőszövetkezetben határozott ellenállást tanúsítottak az emberek, Rakity Áron elnök vezetésével. Volt egy-két ellenséges hangadó, aki a Tsz feloszlását sürgette, de a tagság egységesen megakadályozta, hogy a földet felosszák, a raktárakban levő terményt széthordják.

Sem az állatállományban, sem a gépparkban károsodásuk nem volt. Megvédték a közös gazdálkodás eddig elért eredményeit.¹²⁴

A lakosság nagy része nyugodtan viselkedett, a rádióból tájékozódtak az ország eseményeiről. Figyelemreméltó tény volt, hogy a Román Népköztársaságból újságokat juttattak át a Maros folyón keresztül, hogy tájékoztassák az itteni lakosokat a forradalom-ellenforradalom valóságos kérdésében.¹²⁵

(A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megalakulásával döntő fordulat következett be az események menetében. A kormány katonai segítséget kért és kapott a szovjet kormánytól az ellenforradalom leverésére.

"Nyílt Levél"-ben fordultak a magyar néphez, megindokolva az új kormány megalakítását, a szovjet csapatok segítségül hívásának szükségességét.

Az ellenforradalmat követő konszolidáció fő feladatai a községben a következők voltak:

- a párt és a tömegszervezetek újjászervezése,
- a tanácsapparátus helyreállítása,
- az 1956 előtti torzulások kijavítása,
- a sérelmek felülvizsgálata,
- az ellenforradalom által okozott anyagi, politikai, eszmei károk felszámolása,
- a Magyar Szocialista Munkáspárt új politikai irányvonalából adódó gazdasági, politikai, ideológiai feladatok megoldása.

A községben az ún. "Nemzeti Bizottság" hamarosan félreállt, mert belátta és be kellett, hogy lássa: a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány hatalma megingathatatlan, mögötte áll a Szovjetunió és a testvéri szocialista országok közössége.¹²⁶

Az ellenforradalom leverésére a Szovjetunióból és Romániából érkező szovjet csapatok a községen vonultak át a nemzetközi országúton keresztül. Ez a jelenség lehűtötte a község ellenforradalmi elemeit.

A párt újjászervezése Magyarcsanádon 1956. december 17-én megkezdődött: Magyar Szocialista Munkáspárt néven. A párt titkára: Dorogin Szlávko lett.

Ugyanezen a napon 21 új tag kérte felvételét a pártba, ezzel a tagok létszáma 65 volt, kb. 50%-a az MDP taglétszámának. Az újonnan alakult párt tagjai elhatározták,

hogy kezükbe veszik az események irányítását.

Megjelentek a kormány plakátjai az utcákon, amelyek ismét a termelőszövetkezeti parasztok, az agrárproletárok, általában a szegényparaszság összefogását a munkás-paraszt szövetség helyreállítását szorgalmazták. Ebben az időben fő feladat: a szocializmus legszilárdabb erőinek a tömörítése volt.¹²⁷

1957. január 10-én összeült az ellenforradalom utáni első tanácsülés. Feladata volt többek között dönteni a tanács és a Végrehajtó Bizottság összetétele ügyében. A Végrehajtó Bizottság titkára egészségi okok miatt lemondott a tisztségéről és helyette megválasztották Tóth Bélát.

A Községi Tanács elnöke ismét Szeges Mihály lett.

A konszolidáció fontos lépése volt a népfrentbizottság újjászervezése és kiegészítése 1957 márciusában.

Ennek elnöke: Neducz Lázár

Titkára : Török Miklós lett.¹²⁸

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány intézkedéseket tett a fegyveres erők újjászervezésére és a különleges körülményeknek megfelelően szinte napok alatt létrehozta a forradalmi karhatalmat.

A magyar munkásság törzsgárdájából, régi kipróbált harcosokból alakultak meg a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány első karhatalmi egységei.

A magyar nép így adott választ a bel- és külföldi reakciónak arra a kérdésére, hogy mekkora az új kormány

tömegbefolyása, bizalommal követett vezetője-e a kormány az országnak.

Az új forradalmi vezetésnek a forradalmi erők megszerzésével egy időben át kellett törnie a bizalmatlanságnak a falát is, amelynek alapját a szinte felmérhetetlen eszmei zűrzavar képezte.

A községben a párt újjáalakulásával egyidőben alakult meg a karhatalom a párttagok kezdeményezésére.

Tagjai voltak: Gera János
 Erdős János
 Luncz Ferenc
 Takács Antal
 Takács György
 Tóth Béla
 Szeges Mihály és két fia.¹²⁹

Az egység december 21-én csatlakozott a makói egységhez és a továbbiakban ott teljesítettek szolgálatot.

Az Elnöki Tanács 1957. február 19-én rendeletet hozott a munkásőrség felállításáról. A községből a következők kerültek elsőik között a makói egységbe:

 Rakity Áron
 Somogyi Ádám
 Sipos Imre

1957. május 1-jétől a karhatalomban szolgálatot teljesítők is a munkásőrséghez kerültek. A párt szembeszállva a szektás elzárkózással szívós felvilágosító munkát végzett

minden egyes ember megnyeréséért.¹³⁰ Szem előtt tartotta azonban az ellenforradalom egyik legfontosabb tanulságát, azt, hogy a párt tömegbázisát, a munkásosztály szövetségeseinek a körét sohasem lehet szélesíteni elvtelen kompromisszumok árán.

A népi-nemzeti összefogás létrehozásával kapcsolatban erőteljesen hangoztatta, hogy az egység csak elvi alapon: a szocializmus, a népi államunkhoz való hűség talaján jöhet létre.

Ugyanebben az időben új vonása volt a párt tömegmunkájának, a különböző dolgozó rétegek: a munkások, dolgozó parasztok, értelmiségiek, az ifjúság, a nők körében végzett differenciált agitációs-nevelőmunka.

1957 januárjában alakult újjá az Egyesült Parasztok Országos Szövetség ifjúsági szervezete /EPOSZ/, amely ugyanazon év márciusában Kommunista Ifjúsági Szövetség /KISZ/ néven működött tovább. Az első KISZ-titkár: Varga István lett, az alapító tagok között volt Hadobás Katalin /jelenleg Menyhárt Lajosné, a feleségem/.¹³¹ Ezzel párhuzamosan megalakult az "Úttörő" termelőszövetkezet KISZ alapszervezete is. Titkára: Wirth József asztalos lett.

A két alapszervezet között nagyon jó kapcsolat alakult ki. Több önálló kulturális megmozduláson vettek részt együtt. A szállítást az "Úttörő" termelőszövetkezet biztosította ellenszolgáltatás nélkül.

Mindkét KISZ-szervezetben tekintélyes számban vettek részt nemzetiségi fiatalok is. A helyi tanács és a párt-szervezet aktívan támogatta a KISZ-szervezetek munkáját.

A demokratikus nőmozgalom is újjászerveződött 1957 tavaszán. A Magyar Nők Demokratikus Szövetségéből: Nőtanács lett. Elnökének: Szűcs Demeternét választották meg, aki a helyi általános iskola tanára volt.

Ha a tömegszervezeteket nézzük, megállapíthatjuk, hogy Magyarcsanádon a nők mindenütt képviseltették magukat, aktívan bekapcsolódtak a község munkájába.

A politikai élet mellett a gazdasági élet is stabilizálódott. A párt és a kormány helyes politikájának következményeként az ország fokozatosan kilábalott súlyos gazdasági helyzetéből. Emellett nőtt a lakosság életszínvonala is.

Eltörölték a kötelező beszolgáltatásokat, a felvásárlási árakat megemelték. A párt - helyesen - abból indult ki, hogy több év mulasztását kell helyrehozni.¹³²

1958 novemberében zajlottak le az országgyűlési és tanácsválasztások. Az ellenforradalom utáni első választás eredménye a következő volt: 1670 szavazásra jogosult közül 1665-en szavaztak le. Az érvényes szavazatok száma 1660 volt, ebből a Hazafias Népfrontra 1655-en, ellene 5-en szavaztak. A népfrontra leadott szavazatok száma mindenképpen figyelemreméltó, tükrözi a konszolidáció sikerét, a párt, a szocializmus iránti bizalom helyreállítását.¹³³

IV. A közoktatásügy fejlődése a községben =====

A felszabadulás után végbement gazdasági, társadalmi és politikai változások a kulturális fejlődésnek is széles teret biztosítottak.

A koalíciós körülmények ugyan gátolták a lehetőségek teljes kihasználását, a kultúra demokratizálása már akkor is tartalmazott szocialista jellegű vonásokat.

A proletárdiktatúra első és legfontosabb feladata a közoktatás átalakítása volt.

A kulturális munka jelentőségét és fontosságát a felszabadulás után két körülmény határozta meg:

- a Horthy-korszak súlyos öröksége, a kulturális elmaradottság, a fasiszta ideológia hatása, az analfabétizmus, sovinizmus, faji gyűlölet, a népbetegségek
- a még megmaradt osztályellenség igyekezett gátat vetni a demokratikus átalakulásnak.

A község kulturális, iskoláztatási helyzete nagyon kedvezőtlen képet mutatott a felszabadulás után. Az iskoláztatási színvonalat legjobban az alábbi statisztika mutatja be:

7 évnél idősebb	6 oszt. végzett	polg.isk. végzett	éretts.	egyetem főiskola	analfabéta
2296	1703	23	9	5	208

Az analfabéták zöme az idősebb korosztályból és a cigányság soraiból került ki.¹³⁴

1944 szeptemberében a következő elemi iskolák működtek a községben:¹³⁵

- állami iskola két tanteremmel
- református iskola egy tanteremmel
- román iskola egy tanteremmel
- szerb iskola egy tanteremmel
- bökényi római katolikus iskola egy tanteremmel.

A román és szerb nemzetiségi iskolát a görögkeleti román és szerb egyház tartotta fenn az államosításig, de bizonyos mértékben állami támogatást is kaptak.

Tanítói az első világháborúig szerb tanítóképzőben végeztek. A Horthy-korszakban magyar nyelvű tanítóképzőben képezték magukat, majd az egyházkerület vezetőjénél tettek különbözeti vizsgát a szerb, ó-szláv, illetve román nyelvből.

Magyarcsanád bizonyos nyelvi, rokoni, népi hagyományokkal kötődött össze a közeli nemzetiségű községekhez: Szőreghez, Ujszentivánhoz, Battonyához, Kétegyházához, Deszkhez. Összekötő kapocs volt a görögkeleti egyház, amelynek különösen a történelem folyamán volt fontos szerepe.

A községben és a környező nemzetiségi községek iskoláiban a szerb, illetve román nyelv irodalmi változatát tanították, bár bizonyos regionális nyelvhasználatról sem voltak mentesek.¹³⁶

Az 1868-as XXXVIII. törvénycikk előírta a 6-12 éves gyermekek mindennapos iskolai és a 12-15 évesek ismétlődő iskolai tankötelezettségét. A törvény kimondta azt is, hogy az olyan községekben, ahol az egyházak nem tartanak fenn népiskolát, maga a község köteles népiskolát felállítani. Magyarcsanádon ekkor hozzák létre a magyar községi népiskolát. A magyar nyelvű népiskola igen nyomorúságos körülmények között működött.

Az állami iskola abban az időben 21 kat.holddal rendelkezett, amelyet bérbeadtak és ez fedezte részben az iskola működésével kapcsolatos kiadásokat.

A XXXVIII.-as törvénycikk előírta azt is, hogy egy tanító nyolcvan tanulónál többet nem taníthat. Betartására azonban nem volt mód.

Az iskolákban a tanítási színvonal igen alacsony szinten mozgott. Nagymértékű volt a szemléltető eszközök hiánya és az egyházak befolyása.

Az ország felszabadulásával, majd a népi demokratikus és a szocialista forradalom kibontakozásával megváltozott az iskola élete is. A felszabadító szovjet csapatokkal a község szerb lakossága jól megértette egymást. Néhány hétig a szovjet katonai kórház egy kis részlege a községi népiskolában működött, de a front továbbhaladásával rövidesen kiűritették. A tanítás így néhány hetes késéssel október közepén megindult valamennyi iskolában.

Jelentős szerepet játszott a község életében a

Magyarországi Szlávok Antifasiszta Szövetsége. Tagjai voltak az egyszerű paraszt emberek mellett a görögkeleti pap és a tanító is. Vezetője a községben: Gedos Velimir volt. Hívei és kezdeményezői voltak a nemzeti megbékélésnek.¹³⁷

Az általános iskola működését az 1945/1946 tanévben kezdte meg. A község a makói tanfelügyelőséghez tartozott, a pedagógusok a makói Pedagógus Szabad Szakszervezetbe léptek be. Feladatairól és elnevezéséről viták folytak.

A helybeli pedagógusok többsége elvetette a "szakszervezet" elnevezést. Makói, majd Csongrád megyei Nevelők Egyesületét vették fel névnek. Ennek az egyesületnek 1945 januárjában közel 200 tagja volt.

Ezeknek az első pedagógus-szakszervezeti csoportoknak a tevékenysége az oktatási feladatok ellátására, a pedagógusok életfeltételeinek biztosítására irányult.¹³⁸

1945 márciusában a tanfelügyelők vezetésével történeti, irodalmi, pedagógiai tárgyú világnézeti tanfolyamot szerveztek valamennyi nevelő számára. Ezek a tanfolyamok Makó központtal 3-4 község összevonásával történtek.

A "Köznevelés" 1945 novemberi száma teszi közzé a VKM 68 800/1945. számú rendeletét a nemzetiséghez tartozó tanulók nemzetiségi oktatásáról. A rendelet felhívta a figyelmet arra, hogy "mindazokban a helységekből, ahol a jelenlegi oktatási nyelv megváltoztatására kívánság merül fel, a nemzetiségi anyanyelvű tanulók szülei titkos sza-

vazással döntenek az oktatás nyelvéről."

Erre Magyarcsanádon és a többi környező községekben nem volt szükség. A tanítás minden problémamentesen folyt.

1946-ban Magyarcsanádon és a többi, szerbek által lakott községekben megtartották a délszláv-nemzetiségű magyar állampolgárok összeírását. Az összeírást a kijelölt községekben /Magyarcsanád, Battonya, Szőreg, Deszk, Újszentiván/ a magyar és szerb pedagógusok végezték.

A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium célja az volt, hogy minden délszláv nemzetiségű lakos saját anyanyelvén részesüljön oktatásban. Különös gonddal kíséri figyelemmel a nemzetiségi iskolák működését.

Pályai Béla az első állami általános iskola igazgatója jelentésében a következőket írja:

"Kulturpolitikai szempontból figyelemreméltó Neduczai István görögkeleti szerb tanító működése, mint a Magyarországi Antifasiszta Blokk elnökhelyettese. Több újságcikkben foglalkozott már a szerb-magyar együttműködés kérdésével. Mint alelnök az Antifasiszta Blokk országos értekezletén többször tartott előadást."

A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium 1946 tavaszán létrehozta a XII/b Ügyosztályt, amelynek feladatát képezte a "Duna-medence népeinek szellemi együttműködése és a hazai nemzetiségi oktatásügye". A tanfelügyelőknek előírják azt, hogy figyelemmel kell kísérni a körzetükben élő nemzetiségi iskolai ügyét és kulturális életét.

A Csanád-megyei tanfelügyelő a nemzetiségi lakta községek magyar állami és egyházi iskoláinak igazgatóitól kezdetben havonta, később ritkábban kér a nemzetiségekről jelentést.

1946. május 28-án Pályi Béla igazgató az előre megadott kérdésekre a következőket jelenti a tanfelügyelőnek:¹³⁹

1./ A község lélekszáma: 2817

2./ Egyes nemzetiségi lélekszáma:

magyar	1774
román	800
szerb	237
szlovák	6
német	--

3./ Nemzetiségi viszonyai:

politikai: Antifasiszta Szláv Front

gazdasági: 60 családból 10 szegény, a többi megfelelő

kulturális: két felekezeti osztály működik

4./ Fontosabb kulturpolitikai események a nemzetiségi életében:

A román és a szerb ifjúság évente 5-6 alkalommal műkedvelő előadást rendez. Sajtótermékekkel nem rendelkeznek.

Hasonló jelentések készültek a többi községben is, ahol nemzetiségi éltek. /Szőregen 128, Battonyán 1554,

Ujszentivánon 126 szerb nemzetiségi lakos élt 1946-ban./

A pedagógus szakszervezet szervezésében átképző tanfolyamokat indítottak. A téma és a tartalom különböző volt. Az eddig megfélemlített pedagógusok meg mertek szólalni és vitatkozni mertek. Főleg a hazafiságról, a nemzeti nevelésről, a sovinizmusról folyt a vita.

Mind a magyar, mind a nemzetiségi román, szerb iskola nevelői központi segítséget vártak. Erre csak az iskolák államosítása, a felsőbb szervekben a reakciós elemek eltávolítása után kerülhetett sor.

1948. június 16-án az országgyűlés törvényt hozott az iskolák államosításáról, amelyet heves politikai harcok előztek meg.

Az iskolák államosítása és a nyolcosztályos általános iskolai oktatás kiterjesztése az egész országra biztosította a korszerű tanítás és nevelés egyik legfontosabb feltételét. Nagy feladat a munkásosztály, a nép saját értelmiségének a kinevelése, hiszen egyetlen rendszer sem lehet meg saját értelmisége nélkül.¹⁴⁰

A községben az egyházi iskolák államosítására 1948 végén került sor:¹⁴¹

- 1948. december 9. A református egyház által fenntartott iskola államosítása, 1 tanterem, két kis előszoba 350 négyszögöl telekkel.
- 1948. december 29. A görögkeleti szerb egyház iskolájának államosítása, 1 tanterem, kántor-tanítói

lakás és mellékhelységek, valamint 600 négyszögöl telek,

- 1948. december 29. A görögkeleti román iskola államosítása, 1 tanterem, nevelői lakás, valamint mellékhelységek.
- 1948. december 30. A Magyarcsanád-Bököny római katolikus iskola államosítása, iskolai épület udvarral /294 négyszögöl/, valamint kert /500 négyszögöl/ Kedrella József plébános és Langó Mihály egyházközségi küldöttek megtagadják az államosításról szóló jegyzőkönyv aláírását.

A két nemzetiségi iskola /a román és a szerb/ megmaradt nemzetiségi iskolának, de az államosítással kivonták az egyház hatásköréből.

Russz János román tanító és Neducza István szerb tanító, mindketten haladó gondolkodásúak örömmel üdvözölték ezt a változást, mivel sok problémát okozott az egyház beleszólása munkájukba.

A református iskola tanárai is folytatták nevelői hivatásukat. Az államosítás szorgalmazásában és lefolytatásában Varga Ferenc tanárt lehet még megemlíteni.

Az egyházak beleszólása a tanítás mikénti lebonyolításában az egyházi iskolák államosításával tehát korlátozódott.

1949. június 13-án a Csanád-megyei Tanfelügyelőség-től mégis a következő rendelkezést kapta az Állami Általános Iskola:

"Az iskolában a rendtartásnak megfelelő ima mondan-
dó. A kereszt a corpussal a katolikus egyház szimbóluma,
az a kereszttel cserélendő fel. Köszönési mód az iskolá-
ban /Jó napot, Isten hozta stb.../ Ne feledjék el a kar-
társak, hogy az állami iskola minden felekezethez tartozó
gyerek otthona és ennek a községben is meg kell nyilvánul-
nia."

Dr. Hencz Aurél
tanfelügyelő

Az iskolák államosítása után még sok feladatot kel-
lett megoldani. Az államosított felekezeti iskolák állaga
rossz volt, javításra szorultak. A község mintegy 120 000
Ft-ot fordított a tantermek és különféle egyéb épületek ta-
tarozására.

A bekövetkezett változások hatására új tanterveket
kellett készíteni, a régi tankönyvek helyett hozzákezdtek
az új, demokratikus szellemű tankönyvek írásához.

1949. október 3-án Hercegszántón a délszláv tanítók
részére értekezletet tartottak. Itt határozatban mondták
ki: "A meglévő törvények jogszabályai alapján követeljük,
hogy mindazon egyének, akik iskolánk ellen káros propa-
gandát fejt ki, szigorú büntetésben legyen részük..."¹⁴²

Az Állami Általános Iskola román és szerb tannyelvű
iskola adatai 1950/1951 tanévben:¹⁴³

Iskola meg- nevezése	Iskola száma	Tanterem száma	Tanulók száma	Nevelők száma
Román iskola	1	1	31	1
Szerb iskola	1	1	9	1

A magyarcsanádi Állami Általános iskolaadatai az 1950/1951 tanévben:

Iskola megnevezése	Iskola száma	Tanterem száma	Tanulók száma	Nevelők száma
Állami ált. iskola	3	5	244	9
Bökény	1	1	21	1

A rendelkezésre álló adatok alapján a szerb iskola tanulóinak megoszlása 1950/1951. tanévben:

I.	osztály	1 fiu
II.	"	1 fiu, 2 leány
IV.	"	1 leány
V.	"	1 leány
VI.	"	1 leány
VII.	"	2 leány

A három iskolában közösen szervezték meg a szülői munkaközösséget. A nemzetiségi szülők saját anyanyelvükön is előadhatták kérésüket, hiszen a pedagógusok között többen beszélték vagy a román, vagy a szerb nyelvet.

A magyar szabadságharc 100. évfordulója alkalmával több Csanád megyei szerb tanítót és papot jutalmaztak meg. A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium szerint "a vegyes lakosságú vidéken a fejlődés csak a különböző népek teljes együttműködésével biztosítható".

A megyei tanfelügyelő a következő nemzetiségi tanítókat javasolja jutalmazásra:¹⁴⁴

- 1./ Russz János Magyarcsanád, görögkeleti román tanító
- 2./ Balogh Gyula Battonya, megbízott igazgató
- 3./ Vajda Ferenc Deszk, körzeti felügyelő
- 4./ Nikolasev Zsiván Szőreg, görögkeleti lelkész-tanító.

Russz János magyarcsanádi görögkeleti román tanító nagy tapasztalattal és tudással rendelkező egyén volt. Munkáját nagy körültekintéssel végezte, kitűnően beszélt a magyar nyelvet is. Közel négy évtizedes oktató-nevelő munka után 1962-ben ment nyugdíjba.

Az 1949-es választásokon a pedagógusszakszervezet vezetésével a pedagógusok többsége a népi demokrácia mellett teszi le a voksot.

A Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete felhívással fordult a délszláv nevelőkhöz, hogy a délszláv lakosság körében a választások sikere érdekében "minden lehetőt kövessenek el".

A személyi kultusz éveiben nem akadályozták meg a román és a délszláv nemzetiség oktatását, nemzetiségi tudatának fejlődését, de hátráltatták.

Az újjáalakult minisztériumban a nemzetiségi ügyekkel olyan nagy tudású marxista történész foglalkozott, mint Arató Endre, aki az 1949/1950-es tanév megkezdése előtt a következő felhívással fordult valamennyi tanfelügyelőhöz:¹⁴⁵

"A további eljárás végett felhivom a Tanfelügyelő urat,

hogy az 1948/1949. tanítási évben a területén működött délszláv /szerb/ és a román nemzetiségi iskolák működését az 1949/1950-es tanévre változatlanul biztosítsa. Arató Endre ügyosztályvezető."

A megyében az utasítás szellemében jártak el és az elkövetkezendő időkben is teljes egységben és egyetértésben dolgoztak az iskolák a községben.

Az általános iskolát végző tanulók száma és a továbbtanulók 1945-1962-ig:¹⁴⁶

Iskolai év	8 osztályt végzők	Továbbtanulók
1945-1962	379	170

A továbbtanulók mindegyike középfokú tanintézetekben /gimnáziumban, technikumban/ folytatta tanulmányait. Közülük 49-en végeztek egyetemen, főiskolán és helyezkedtek el az ország különböző helyein.

A nemzetiségiek közül is sokan szereztek képesítést felsőfokú iskolákban, számszerint húszan:

Tanár, tanító	Mérnök	Jogász	Orvos	Vasúti tiszt
10	2	3	2	3

Névszerint felsorolva:

Tanár, tanító lett:	Magyar Viora	/román/
	Ván Georgina	/román/
	Unk Doina	/román/

	Neducza Szvetiszláv	/szerb/
	Neducza Marica	/szerb/
	Unk Aurél	/román/
	Dovicin János	/szerb/
	Popon Aurél	/román/
	Kocsis Tódor	/román/
	Berár István	/szerb/
Mérnök lett:	Popovics Milán	/szerb/
	Neducza Cvetko	/szerb/
Jogász lett:	Postás Lázár	/román/
	Szok István	/román/
	Rácz István	/szerb/
Orvos lett:	Popon Virgil	/román/
	Luczay Zsiván	/szerb/
Vasúti tiszt lett:	Luczay Aurél	/román/
	Higyisán Uros	/román/
	Magyar Aurél	/román/

A felszabadulás után lehetővé vált, hogy azok a felnőtt dolgozók, akik a múlt rendszer hibájából vagy családi okok miatt nem tanulhattak, vagy nem fejezhették be tanulmányaikat, most esti oktatás keretében ezt megtehesék.

A helyi pedagógusok esti oktatása keretében 208 felnőtt dolgozó /köztük 178 fizikai/ végezte el az általános iskola nyolcadik osztályát.

Az általános iskola tanulói közül, akik gyengébb tanulmányi eredményt értek el többen ipari tanulónak jelent-

keztek. Az iskola elvégzése után többen a helyi termelőszövetkezetben helyezkedtek el. /Például: Kardos István, Forintos István Kovács, Wirth József bognár, Árgyelán Aurél Kovács./¹⁴⁷

A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium 1947. január 8-án Simon László aláírásával napvilágot látott a 17 491/1947. III.ü.o. számú rendelet, amely kimondta az úttörőmozgalom iskolai szervezésének az engedélyezését.¹⁴⁸ Ezzel elvileg az egész ország területén megnyílt a csapatalakítások lehetősége.

A Gyermekbarátok Országos Egyesülete "Úttörőmozgalom" címen gyermek és ifjúságnevelő szervezetet hozott létre, melynek működése az iskolás korban levő gyermekekre is kiterjed, ily módon elsősorban az iskolák keretein belül kívánja csoportjait megszervezni.

1947 márciusában Tildy Zoltán köztársasági elnök Ortutay Gyulát nemzetgyűlési képviselőt nevezi ki vallás és közoktatásügyi miniszterré. Az új miniszter támogatója és segítője lett az úttörőmozgalomnak.

Csanád vármegyében 1947. május 20-án alakult meg egy öttagú elnökség a mozgalom szervezésére, vezetésére. Megyei úttörőtítkár hiányában azonban nehezen haladt előre a szervezőmunka, mint a szomszédos Csongrád vármegyében.¹⁴⁹ Csanád vármegye első úttörő titkára Balázs József zombori tanító lett, ő kapott megbízást 1948. április 16-án.

Magyarcsanádön az úttörőcsapat 1947 őszén alakult

meg. A fő szervező Pályi Béla iskolaigazgató volt. Megalakulásának időpontjában az iskola nevelői nagyon sok nehézséggel küzdöttek meg. Az egyháznak ebben az időben még nagy volt a befolyása, főleg a szülőket tudták befolyásolni.

Megalakulásakor 25 fő jelentkezett csak úttörőnek. A szervezeti élet fejlődésével, az ünnepélyeken való szerepléssel, táborozások, üdültetések megszervezésével nemcsak a gyerekek szerették meg ezt a szervezetet, hanem mind több szülő belátta, hogy milyen nagy segítséget nyújt az úttörőszervezet az iskolának a nevelés terén is.

Az úttörő-csapat első vezetője a községben: Erdei Zsófia pedagógus lett. A kezdeti nehézségek leküzdése után az ötvenes évek közepén az úttörők száma elérte a 230 főt. Tevékenységük igen sokirányú volt.

Minden évben - központi felhívásra - gyűjtőmunkát szerveztek: rongy, papír, vasgyűjtési akció.

"Ismerd meg hazádat"-mozgalom keretében az úttörőszervezet minden nyáron táborozást szervezett az ország különböző vidékein, így: Csillebércen, a Balaton környékén, a Mátrában. Sok gyerek nyaralt így, és ismerte meg hazánk eddig általa nem ismert vidékeit. A táborozások megszervezésében részt vett: Erdei Zsófia, Török Miklós, Gyenge Valéria, Mucsi Ilona. A helyi tömegszervezetek, termelőszövetkezetek anyagilag is segítették a táborozások megszervezését és sikeres lebonyolítását.¹⁵¹

A Megyei Úttörő Elnökség által szervezett különböző

versenyeken, vetélkedőkön a magyarcsanádi úttörők mindig képviseltették magukat, és számottevő eredményeket értek el. 1952-ben a sakk csapatversenyben, labdarugásban első helyezést értek el.

Az úttörők munkájukkal nagy megbecsülést szereztek csapatuknak, a községnek. Utcát neveztek el az úttörőkről: "Úttörők-útja"-névvel. Ezt az utcát mindig rendben tartják, parkosítást végeznek, az ott levő virágokat gondozzák.

A községben az úttörők megszervezték az idősek segítségét is. A beteg, önmagával tehetetlen idős egyéneknél fát vágtak, tüzelőt hordtak be és házhoz vitték az elkészített ebédet az "Öregek Napközi Otthona"-ból.

A felszabadulás megteremtette a feltételeket a kulturális fejlődéshez is. Az első időszakban a párt harcot indított azért, hogy a községben levő Művelődési Otthon a lakosság kulturális központja legyen.

A jelenlegi Művelődési Otthont 1936-ban építették, amely két részből áll. Az egyik épületben csak táncmulatságokat, ünnepélyeket rendeztek. A másikban kocsmát és kaszinót működött. Itt az akkori vezetők, tekintélyes jómódú gazdák szórakoztak, kártyáztak, dorbézoltak.

Az első intézkedésekkel megszüntették az épületben a kocsmát és a kaszinót, valamint helyet biztosítottak a könyvtár részére.

A község felszabadulásakor a könyvtári kötetek száma kb. 1500 körül mozgott. A könyvek selejtezése után /amelyet

hozzá nem értő személyek végeztek/, a megmaradt könyveket elszállították a községből. Évekig csak letéti könyvek voltak.

Bakai József könyvtáros hozzáértéssel kezelte és rendelte a könyveket.¹⁵²

A könyvtár életében nagy változást és fejlődést lehetett tapasztalni, amikor is a könyvtár a községi kezelésbe került.

A nemzetiségi lakosokra is gondoltak, hiszen román és szerb nyelvű könyveket szereztek be a felsőbb szervek közreműködésével.

A Művelődési Otthon első igazgatója: Balogi József volt. Megalakultak az első művészeti csoportok 1950 tavaszán: tánccsoport, vezetője Ván Lázár és Unk Szvetozár volt, a színjátszó csoport, vezetője Erdei Zsófia volt.

1950 és 1960 között négy ízben voltak országjáró körúton a Művelődésügyi Minisztérium által rendelkezésre bocsátott autóbusszal.

A Magyar Szocialista Munkáspárt 1957 júniusi Országos Pártértekezletének határozata értelmében - amely rámutatott a kulturális munka fontosságára, fejlesztésére - a községben is megalakult a Kulturális Bizottság. Elnöke: Szeges Mihály községi tanácselnök lett.

A megnövekedett feladatok ellátása érdekében szükséges volt, hogy a Művelődési Otthon élére képzett egyén kerüljön. Így 1959-től Jesity Lázár pedagógus látta el az ezzel kapcsolatos teendőket.¹⁵³

A Művelődési Otthonban többször szerepeltek más nemzetiségi községek kultúr csoportjai is, így Elek, Pomáz, Battonya, Deszk és Gyula nemzetiségi együttesei.

Jelentős esemény volt a községben az énekkar megszervezése 1954-ben, vezetője Varga Ferenc lett. Szép eredményeket értek el a különböző kulturális rendezvényeken, sajnos három évi eredményes működés után 1957-ben a csoport feloszlott.

A Járási Tanács Művelődési Osztálya aktívan támogatta a község kultúr csoportját és a Művelődési Házat. 1960-ban 85000 Ft-ot utaltak ki az Ifjúsági Klub létrehozására és új butorok vásárlására.

Jelentős segítséget nyújtott a Románok Magyarországi Demokratikus Szövetsége is a tánccsoport felszereléseinek pótlására.

1960. június 18-án a Nemzetiségi Békenap keretében a községben ünnepségsorozatot rendeztek. Ezen hét község /zömmel nemzetiségi/ tánccsoportja vett részt. Ezen a napon a különböző rendezvényeken a meghívott vendégekkel együtt, mintegy 3500-an vettek részt.¹⁵⁴

A szocializmus alapjai lerakásának időszakában a községben élénk kulturális élet zajlott. Ez jó jelnek tűnt a további cél elérésének az érdekében: a fejlett szocialista társadalom felépítésében.

V. Nemzetiségek a mai Magyarországon
=====

A magyarországi nemzetiségek kis számban, viszonylag nagy területen helyezkednek el. Anyanyelvükön és magyarul egyaránt beszélnek. Nemzeti tudatukat, törekvéseiket nyelvük, kultúrájuk, hagyományaik ápolásának e célra saját szervezetek létrehozásának, valamint az anyanemzetükkel való kapcsolatok szabadságának az igénye jellemzi.

Már az 1848/1849-es forradalom és szabadságharc idején is ellentétek voltak a magyarországi nem magyar népek megnevezése kérdésében. A nemzetiségekre különböző megjelöléseket használtak, például: "a haza nem magyar ajkú polgárai", "valamely népfaj".

Az 1868. XLIV. tc-ben olvasható: "Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelvei szerint is politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet, melynek a hon minden polgára bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenrangú tagja."

Az "őszirózsás forradalom" után a nemzetiségek tényleges egyenjogúsítására törekvő polgári köztársasági kormány bizonytalannak mutatkozott azzal kapcsolatban, hogy minek is nevezze a nemzetiségeket.

A Tanácsköztársaság jogszabályai nemzetekről és nemzeti kisebbségekről szóltak. A nagyobb, összefüggő területeken élő nemzetiségeket ismerte el és területi autonómiát adott nekik.

A nemzetiség megjelöléshez fűződő negatív élmények sorozata Magyarország nem magyar lakosai számára tovább folytatódott a Horthy-uralom és különösen a második világháború alatt.¹⁵⁵

A nemzetiségi politika alapvető elveit és az elvek gyakorlati alkalmazásának módját az adott történelmi viszonyoknak megfelelően a marxizmus-leninizmus nagy klasszikusai: Marx-Engels-Lenin dolgozták ki.

A történelem - így hazánk népeinek története is - azt igazolja, hogy az általuk kidolgozott elvektől történő eltérés mindig nagy károkat okoz a népeknek, közös ügyünknek, a szocializmus győzelméért, felépítéséért folyó harcnak.

Az 1949. augusztus 20-án elfogadott Alkotmány kimondja: "A Magyar Népköztársaság polgárai a törvény előtt egyenlők és egyenlő jogokat élveznek. A polgárok bármilyen hátrányos megkülönböztetését nemek, felekezetek vagy nemzetiségek szerint a törvény szigorúan bünteti. A Magyar Népköztársaság a területén élő minden nemzetiség számára biztosítja az anyanyelvű oktatásának és nemzeti kultúrája ápolásának lehetőségét".¹⁵⁶

A párt kongresszusain elfogadott beszámolók és határozatok megfelelően foglalkoznak a lenini nemzetiségi politika megvalósításának feladataival.

Teljes felelősséggel meg lehet állapítani és erősíteni azt a véleményt, mely szerint hazánkban nemcsak elvi jellegű garanciája van a nemzetiségek szabad fejlődésének,

hanem számos törvény biztosítja annak valóra váltását a gyakorlatban. Ilyenek például: a tanácstörvény, az oktatási törvény, a munka törvénykönyve, a polgári törvénykönyv.

A nemzetiségi lakosság részt vesz a közéletben, a választott népképviselői és társadalmi szervek munkájában.

A községben élő nemzetiségek túlnyomó többsége, de különösen a fiatalok jól beszélik a magyar nyelvet, ugyanakkor vannak, akik a hivatalos ügyek intézésénél szívesen használják anyanyelvüket.

Ennek feltételeit a tanácsok mindenütt megteremtették. Minden helyi tanács apparátusában /igy Magyarcsanádon is/ van az adott nemzetiségi nyelvet irodalmi szinten ismerő hivatalnok.

A nemzetiségek száma a megyében és a községben:¹⁵⁷

Község neve	Év	Lakosság száma	Szerb	Román	Szlovák
Ambrózfalva	1960	699	--	--	260
Csanádalberti	"	933	--	--	98
Deszk	"	2756	276	10	--
Pitvaros	"	1951	--	--	475
Szőreg	"	5105	78	--	--
Ujszentiván	"	1313	121	--	--
Magyarcsanád	"	2249	150	560	10

Nemzetiségi politikánk gyakorlati érvényesítését és a nemzetiségek jó politikai közérzetét szolgálja az, hogy

az elmúlt években Magyarcsanádon és a többi nemzetiségi községekben utcákat neveztek el a nemzetiségek nagyjairól.

A község egyharmada nemzetiségű. Románok, szerbek és szlovákok élnek itt együtt magyar honfitársaikkal. Életszínvonaluk, életkörülményeik megfelelnek a megye átlagának.

A magyarcsanádi nemzetiségiek is leirhatatlan lelkesedéssel fogadták az "oroszokat", a községet felszabadító Vörös Hadsereget.

Egészen természetes, hogy a felszabadulás után a község politikai és gazdasági életébe igen nagy számban kapcsolódtak be szerbek, románok. /Nemzeti Bizottság, Új Földigénylő Bizottság, Kommunista Párt stb./

A szerbek voltak az elsők, akik az "oroszokkal" a nyelvi kontaktust is meg tudták teremteni.

A községben, mint más felszabadított helységeken is, sor került a Magyar Kommunista Párt alapszervezetének megalkakulására, amelyben nemzetiségieket is találunk. A legaktívabb szerb tagjai a helyi Antifasiszta Szlovák Szervezetének is erősségei.

A Szlovák Antifasiszta Szervezetének Központi Bizottsága 1947. július 21-i ülésén a következő határozatot hozták: "A választások alkalmával a SZAF jelöltjei "Testvériség és Egység" jelszavával lépnek fel a nemzetiségi jog, a teljes szabadság, továbbá népünk és a magyar köztársaság más népeinek egységéért."

A "Nase Novine" című délszláv újság a vezércikkében a következőket írja: "A délszlávok a választásokon egységesen lépnek fel a leghaladóbb magyarokkal, parasztokkal, munkásokkal és értelmiségiekkel, szavazataikat azokra a jelöltekre adják, akik annak a pártnak a jelöltjei, amely eddig legtöbbet tett a dolgozó nép és a nemzetiségi kisebbségek érdekeiért."

Az 1947. augusztus 31-i választásokon a magyarcsanádi nemzetiségiek egységesen szavaztak a Magyar Kommunista Párt jelöltjeire.

Az idősebb generáció politikai és társadalmi aktivitása pozitívan hatott a nemzetiségi ifjúságra is.

A MADISZ, majd az EPOSZ megalakulása után a nemzetiségi fiatalok gyakrabban kerülnek kapcsolatba a magyar ifjakkal a különböző politikai megmozdulásokon. A helyi tánc csoport /mondhatni azt is, hogy nemzetiségi/ szinte minden tagja román vagy szerb nemzetiségű. Ugyanakkor megfelelő gyakorlás után szépen táncolták a magyar táncokat is.

A személyi kultusz, a párt politikájának megváltozása a község életére is negatívan hatott. A lakossággal szemben megnyilvánult atrocitások a személyi kultusz, a Magyarország és Jugoszlávia között kialakult feszült politikai helyzet és a községben kiéleződött osztályharc következményei voltak.

Szerb családok kitelepítésére a községből nem került sor. A szomszédos Deszk községből 1950-1951-ben erre is sor került.¹⁵⁸

Amikor a községben megkezdődött a mezőgazdaság szocialista átszervezése, a magyarcsanádi nemzetiségiek általában kedvezően reagáltak a szövetkezés gondolatára.

Az 1956-os ellenforradalom ideje alatt a községben nem történt súlyosabb incidens. A nemzetiségi lakosság a nacionalista és ellenforradalmi elvektől visszahúzódott. Az ellenforradalom leverése után, a konszolidáció ideje alatt, a Magyar Szocialista Munkáspárt elvi politikája alapján újjászerveződtek a községben a párt és társadalmi szervezetek.

A Központi Bizottság 1958. október 7-i határozata figyelemmel kísérte a nemzetiségek jogainak érvényesülését és megkövetelte valamennyi pártszervezettől, hogy következetesen azon fáradozzanak, hogy a marxi-lenini nemzetiségi politikai elvek a gyakorlatban is megvalósuljanak és az esetleg előforduló meg nem értést eloszlassák. A határozat szerint a pártszervezetek feladata az is, hogy ellenőrizzék: a nemzetiségi lakosság megfelelő mértékben van-e képviselve a törvényhozásban, tanácsokban.¹⁵⁹

A nemzetiségi egyenjogúságnak megfelelő jellemzője a nemzetiségi anyanyelv szabad használata.

A község mintegy tiz százalékat a cigány lakosság alkotja. A velük szemben alkalmazott faji diszkriminizációs nézetek lényegében az 1960-as évekig fennállottak. Zömében görögkeleti-románnak vallják magukat, de magyarok is vannak közöttük.

Cigány őscsaládok voltak:¹⁶⁰

- Graur család
- Hustiák család
- Koszta család
- Nadobán család
- Rácz család
- Sztáncs család

A felszabadulás előtt főleg vályog-vetéssel, tapasztással foglalkoztak, de sokan közülük már aratni is jártak. Többen napszámosként dolgoztak a helyi kulákoknál, ahol szűkös élelmezést is kaptak.

Hires vályogvető család volt a Sztáncs és a Koszta család. A vályog elkészítésében a család apraja-nagyja részt vett. A megrendelő köteles volt pelyvát, illetve tört szalmát kivinni a megjelölt kubik gödörbe. /Ez általában a vasútállomással szemben levő területen volt./

Kettő személy naponta megközelítőleg 1000 darab vályogtéglát készített, amelyet hetekig kellett szárítani ahhoz, hogy a házépitéshez felhasználható legyen. Ezért 200-300 Ft, 1 kg szalonna és fél liter pálinka járt.

Az aratásban résztvevők kaszával, kézi aratással dolgoztak. Külön részesedés illette meg a kaszást és külön a marokverőt. Ez mindig a tulajdonos és a vállalkozó közötti megegyezés alapján jött létre.

A kaszást megillető részesedés:¹⁶¹

- 1 kat.hold után 110 kg búza és az ellátás
/kaució/,

- a búza behordása után minden 11-ik búzakereszt volt az övé.

A marokverő részesedése:

- minden 10 kat.hold után 200 kg búza, 20 Ft és a teljes ellátás.

A községben levő és működő cséplőgépnél is sokan dolgoztak. Sztáncs István például tizenhat évesen dolgozott a gépnél. /Hiszen nyolcan voltak testvérek./

A behordott búzát a házaknál asztagba rakták és a traktor a cséplőgéppel házról-házra járva csépelte el a búzát, árpát, zabot és a rozsot.

Magántulajdonban a községben két traktor volt cséplőgéppel együtt, éspedig:

- S.Nagy István féle /a tulajdonos volt a gépész is/,
- Szekulity-féle /gépész Menyhárt Lajos volt/.

Minden cséplőgéphez úgynevezett "Banda" tartozott, annak volt egy vezetője: a bandagazda. A brigád általában 22 főből állt, az emberek a cséplés folyamán meghatározott helyen dolgoztak.

Mindig az a ház volt köteles ebédet főzni, ahol éppen a gép dolgozott. A cséplés kezdete általában hajnal kettő-három órakor volt és késő estig, 21-22 óráig dolgoztak.

A gépet és a "bandát" külön részesedés illette meg. A lecsévelt szemestermény után 10 mázsánként 1 mázsa volt a részesedés. Ebből:

- egynegyed rész a gépet illette meg

- egyhatod rész a "bandaé".

Az emberek részüket hetenként vasárnap kapták meg. A két traktor és a "bandák" között minden évben verseny alakult ki. Ki csépel le többet és ki keres többet azon a nyáron?!

A mezőgazdaság szocialista átszervezésével lényeges változások következtek be a cigányság életkörülményeiben is. Nagyobb részük termelőszövetkezeti tag lett, de voltak akik az iparban helyezkedtek el Makón, Szegeden, Mezőhegyesen.

A cigányság helyzetének javítása érdekében több községi intézkedés történt. A cigány-telep felszámolása érdekében a tanács lakásvásárlási hiteleket nyújtott, lakásépítésre díjtalanul telkeket bocsátott a rendelkezésükre a Majakovszkij utca végén. Ennek eredményeképpen hat család lakóházat épített, tíz család pedig a községben vásárolt lakóházat.

A faluszéli putrik felszámolása ezzel megkezdődött és minden remény megvolt arra, hogy ezt a folyamatot be is fejezzék.

Az általános iskolában az 1960/1961-tanévben 45 cigány-tanuló végezte el a nyolcadik osztályt. Többen közülük továbbtanultak különböző iskolákban. Így:¹⁶²

- Koszta Erzsébet a Szegedi Védőnőképző iskolában tanult tovább
- Graur István a 10.számú Volán gépkocsivezetője lett

- Graur Dinka a Szarvasi Óvónőképzőbe nyert felvételt.

A helyi közösségi vezetés szinte minden tanácsülésen foglalkozott a cigányság helyzetével. Nem egyszer a helyszínen tanulmányozták a megoldandó feladatokat, problémákat, Glovák Kornél előadó vezetésével, aki maga is nemzetiségi román létére beszélte a nyelvüket.

Hustiák Uros a Községi Tanács Végrehajtó Bizottságának is a tagja volt, sőt a Makói Városi Pártbizottság tagjai sorába is beválasztották, ezzel is képviselve a magyarcsanádi cigányság érdekeit.

Nemzetiségi szokások:¹⁶³

A magyarcsanádi szerb szokások alapgondolata lényegében megegyezett a helyi magyarokéval, románokéval. A hasonlóság legfőbb pillére az agrár életforma, a család rendje, valamint a katolikus, a görögkeleti román és a görögkeleti szerb /pravoszláv/ vallás eszmei rokonsága volt. A szerbek népszokásaikban erősebben érvényesült a patriarchális és vallási szemlélet.

- Születésről más nézetet vallottak az idősek, és mást a mai élő fiatalok. Egyetértés csak abban van, hogy a fiúgyermek születése a nagyobb szerencse. Régen a család munkaerejét növelte, ma pedig a családi név öröklője, megtartója.

Korábban 5-6 gyermekes család szép számban volt a

szerbek között, de utóbb csökkent a családi szaporulat. Ezen segített a bába /babica/, újabban az orvosi felvilágosítás.

A hagyomány szerint: "Ameddig szoptat az asszony, addig nincs virágja. Hat évig szoptat, hat évig nincs virágja. De van, améknél mégis van, félév után virágja van. Nem egyformák az emberek." Az újszülöttet a hozzátartozók azonnal bejelentették a papnak. A kisgyermek jelképes nevet, azaz előnevet /znamenje/ kapott, "ne aludjon neve nélkül".

Ezzel el akarták kerülni azt a veszélyt, hogy esetleg ne-hogy pogányként haljon meg a gyerek.

A családi örömnél hamar híre ment a rokonságban. Az anyai nagymama /baba/ sietett oda leghamarabb. A keresztelezés /krštenje/ nagy ünnepnek számított. Ilyenkor összejött a család, illendően meghívták a komát/kum/. A komának jogában volt keresztnevet választani. Általában az első fiú mindig a nagypapa /ded/ keresztnevét kapta.

A keresztelezésre az apa vitte el a templomig a gyermeket, ott a templomajtóban adta a komaasszony kezébe. A templomi szertartásnak több archaikus mozzanata van. Kis asztalka van elhelyezve a templom közepén, rajta gyertya ég. Ezt háromszor körüljárják, elől megy a pap, utána a komaasszony a gyermekkel. Az ősi befogadási rítus emléke ez. A templomi keresztelező után került sor a keresztelezői ebédre. Ezen jelen volt a koma, a komaasszony, a bába-

asszony és a nagyszülők mindkét részről. A csecsemőajándékként az anyai nagymama dióval, mazsolával és cukorral készült rétesfélét visz ajándékba. /Ez volt a povojnica./

A komáék kisebb-nagyobb pénzösszeget adnak az újszülöttnek. /Manapság ez az összeg egyre nő./

Az ünnepi asztalra húsleves, pörkölt /marha vagy sertés/, ezenfelül kalács, torta és bor került. Az ünneplés nagyságát, a lakoma minőségét a családi módosság befolyásolta.

Ha a kicsivel először mentek el valahova látogatóba, akkor tojást ajándékoztak a csöpségnek, azzal, hogy "olyan szép fehér legyen az arca, mint a tojás". /Ezt egyébként a magyarok is így tartják./ Otthon aztán a tojást ráütötték a pelenkára /pelenara/, mert a mosással fehérebb lesz. A bepólyált csecsemő a régi hagyomány szerint hat hétig feküdt a gyermekágyas asszony mellett, azután került a bölcsőbe.

A szerb svečar /kršna slava/

A szerbek legnagyobb családi ünnepe. Ezen lehetőleg minden családtagnak részt kell venni. Az ünneplés a svečar, a fiúágon öröklődő védőszentre vonatkozott. A patriarchális rendnek megfelelően az apa védőszentjét ünneplik meg.

A svečar annak a szentnek a napja, amelyen a hagyomány szerint a család ősei a pogányságot elhagyták és áttértek a keresztény hitre: megkeresztelkedtek.

Ennek megfelelően az asztalra a legjobb ételek mellett, üres kalács és édesített főtt búza is kerül /koljivo/.

Ezt édesítik dióval, mazsolával, cukorral, esetéleg mézzel. A koljivot elviszik a templomba, ahol a pap megszenteli és azután a család minden tagja eszik belőle.

Magyarcsanádon több család a svečárt Mihály, András, György napján tartják, vagyis ezt tartják a védőszentjükné.

A szerbek legnagyobb és legjobban tisztelt egyházi ünnepe a karácsony/božic/. Ehhez az ünnephez is kapcsolódik egy népszokás. A ház védőszentjének képe alá/svečár/búzátkukoricát tettek. Ezzel a magvakkal többféle cselekményt végeztek, ami a néphit szerint elősegíti a gazdasági szaporodást és segít megjósolni a jövő évi termést is. A karácsonyi búza a mágia eszköze lehetett, mert minden egyes búza, kukoricaszem magában hordta az élet ígértét.

A szerb házasságkötés:

Az idősebb nemzedék táncok, búcsók, lakodalmak során kötött ismeretséget, így választotta ki élete párját. Egyszer-másszor a legény megszöktette a leányt, a szülők ellenében érvényesítették akaratukat a fiatalok.

Általános elfogadott formája a párválasztásnak a szülők beleegyezésével kötött házasság. A leány ügyelt a becsületére. A hagyomány és a család természetes rendje az, hogy a leányt megkérjék, eljegyezzék és esküvőre vigyék. Aki tehetett nem mondott le a lakodalomról, hiszen a szerbek kedvelték a mulatságot, a táncot, a mulatozást.

Az eljegyzéskor a legény ünnepi alkalomhoz illően fijákert szerzett. Ebéd után szüleivel elindult a leányos házhoz. A leány a legszebb ruháját vette fel, a háznép szintén ünneplőben várta a kérőket. A leány rokonai nyitnak kaput és fogadják a vendégeket. A kérő apja és anyja az asztalfőre ül. Pálinkaivás után megkérlik a leány kezét fiúknak. Előadják azt, hogy fiúknak mi a hozománya és tájékoztatást kapnak hasonlóan a leány hozományáról is. A vőlegényjelölt jegygyűrűt nyújt át a leánynak.

A kérés után szemet gyönyörködtető fogattal hajtottak ki az udvarból a kérők. Innen a leánykérők a komához/kum/hajtottak és felkérték násznagynak.

A leánykérés utáni vasárnap a jegyespár elment a paphoz. A pap felhúzta az újjukra a gyűrűt. A kölcsönös megértésre, szófogadásra és egymás megbecsülésére intette őket. A pap három vasárnapon át hirdette a jegyesek házassági szándékát.

A két család megállapodott, hogy mikor tartják az esküvőt és a lakodalmat. A hideg miatt a téli lakodalmat nem kedvelték, inkább az őszt választották. A lakodalmi előkészület mindkét házra komoly feladatot és gondot rótt. Bort vásároltak, és disznót vagy borjut vágtak, a főzéshez szakácsot kértek fel.

A lakodalom védnökei a násznagyok voltak. A vőlegény részéről a koma/kum/, a menyasszony részéről a fiútestvér vagy a sógor /starisvat/ töltötte be.

A hivogatást a vőfély végezte el hetekkel a kitűzött esküvő, lakodalom előtt. Vállára inget, illetve ingnek való szerbvásznat kötöttek, ez volt a jelvénye. Kulacsát /čutura/ pálinkával töltötték meg. A meghívottakkal közölte a lakodalom idejét, majd a csuturából megkinálta őket. Elsősorban a rokonokat, jóbarátokat és a közvetlen szomszédokat hívták meg.

A vőlegényes háztól mentek el a menyasszonykikérésre. Az első fiákeren ült a koma/kum/ és a vőlegény, a másodikon a dever, majd a többi vendég. Megérkezéskor elsőnek a koma/kum/ és a vőlegény szállt le a fijákerről és utána a többiek. Amíg a menyasszonyt öltöztették, tartott a mulatozás. A dever koszorút helyezett el a menyasszony fejére.

A kikérés és elbúcsúztatás után a menyasszony csókkal köszönti a szüleit, testvéreit, rokonait. A vőlegény a menyasszonyba karolva, kezében tányért tartva kíséri a fijákerhez, odaérve azt a kocsikerékhez vágta. Az apró darabokra tört tányér jelképezte azt, hogy a megkezdett útról nincsen visszatérés.

A polgári esküvő a községházán zajlik le. Oda csak a két tanú kísérte el az ifjú párt. A templomi esküvő sokkal ünnepélyesebb, fényesebb. Az esketési szertartás a templom közepén a diszesen leterített kisasztalnál folyt le. Ezen kis kendő és egy pohár bor állott. A gyűrűcsere után a pap a kis kendővel összekötötte a kezüket, fejükre pedig koronát helyezett. Rátevés előtt az új pár megcsókolta mindkét

koronát. A szertartás után áldozásképpen három kortyot ittak a pohár borból. Végül az új pár háromszor megkerülte a kis asztalkát. A pap végül kivezette az új párt a templomból és elsőnek gratulált nekik. Utána a hozzátartozók köszöntötték őket. Régi szokás szerint a két násznagy pénzt szórt a kint várakozó gyerekeknek.

A vőlegény ezután elvitte a menyasszonyt a lakodalmas házhoz. A vacsora és a vigadozás általában egy helyen volt, de egyesek külön is vigadozhattak. A vacsora csak akkor kezdődhetett, ha a koma/kum/ és a többi fontos vendég is elfoglalta helyét. A fiatal pár segített a vacsora felállításában.

A lakodalmi vacsora húslevesből, pörköltből és sült-húsból állott. Kedvelt sütemény volt a rétes, közöttte a tökös-rétes. Étél-ital volt bőven.

Éjfélkor a menyasszony átöltözött, levetette a fehér ruhát és "menyecske"-ruhát öltött, de a lakodalmi vigasság folyt tovább. Járták a kólot, a szeljacsicát és a többi táncot, a tamborások húzták a talpalávalót. Természetesen az ital megtette a hatást, olykor nagyon is magasra csapott a jókedv.

Reggel felé a vendégek kezdtek hazaszállingózni. Elsősorban az idősek bontották meg az asztaltársaságot. A háziak azonban igyekeztek visszatartani őket. Legutoljára a koma/kum/ és a starisvat hagyja ott a mulatságot. Őket a zenészek és a mulatozók egy része hazakisérte.

A menyecske sokat dolgozott, igyekezett helytállni a családban. A hiedelmek szerint egy évig nem süthetett kenyeret.

Egy-két héttel az esküvő után az új pár meglátogatta az újasszony szüleit, rokonait. Azután a két rokonság kölcsönösen megtisztelte egymást. A románok szokásaikban hasonlítanak mind a magyarokhoz, mind a szerbekhez.

Húsvétkor hasonlítva a magyar szokásokhoz pirostojást készítenek, és a locsolkodókat ellátják tojással. Azok a locsolkodás befejezése után egy "tojáspárbajra" /csoknyázásra/ hívják ki egymást. Ez abból áll, hogy két locsolkodó viaskodik egymással úgy, hogy elnyerik a másiktól a pirostojást. Az egyik fél tartja a tojást a kezében, a másik fél meg a tojásával ráüt. Akinek a tojása betörik, az elvesztette a tojást. Ilyenkor akinek szerencséje volt, tekintélyes menyiségű tojást nyert és jövőre nagy tekintélye lett a locsolkodók előtt.

Húsvét másodnapján /húsvét-hétfőn/ a román hívők a görögkeleti román temetőbe mennek, ahova bort, kalácsot visznek. Az üvegből egy pohár bort a sirra öntenek kereszt alakban. A többi bort és a kalácsot a temetőcsőznek, annak gyerekeinek adják.

Pünkösd másnapján /júniusban/ a hivek, a pap kíséretében templomi lobogókkal kimentek a határba, ahol termés-áldást hajtottak végre. Visszafelé jövet az idősek búzát, árpát, rozsot szórtak széjjel a jobb termés reményében.

Karácsonykor a románok is karácsonyfát készítenek és egymást megajándékozzák.

Manapság is eleven élő szokás a névnapolás. Minden családnak a maga névnapja volt a legkedvesebb. Ez elősegítette a család és a rokonság összetartozási tudatának ápolását. Az őszi és téli időszakra estek a disznótorok, disznóvágások, amivel tele lettek az éléskamrák.

A gyerekeknél a nemzetiségi hovatartozást mindig az apa nemzetisége szabta meg. Ha egy szerb férfi román nőt vett el feleségül, gyermekeik szerb anyanyelvűek lettek, szerb iskolába jártak. Sőt ezentúl a feleség is a szerb szokásoknak, hagyományoknak megfelelően élt.

Ez a rend, szokásmód volt abban az esetben is érvényben, ha szerb leány ment feleségül román férfihez, akkor a gyerekek román anyanyelvűek lettek.

A cigányság /miután zömmel románnak vallotta magát/ hiven követte a románok szokásait. Érdekes módon azonban átvették a magyarok szokásait is, hiszen évszázadok óta éltek együtt. Nagy hivei voltak a babonának, jóslásnak. Ilyen babona volt az a jelenség, ha valaki meghalt, akkor a temetés után a hozzátartozó köteles volt az elhunyt egy ruhadarabját odaadni valamelyik cigánynak, így újabb haláleset a családban csak később lesz.

Ha a cigányság közül valaki meghalt /akár idős, akár fiatal/, az elhunytat zeneszóval kísérték utolsó útjára. A sirnál az elhunyt legkedvesebb nótáit húzták, a hozzá-

tartozók pedig hangos jajveszékeléssel siratták halottukat. A temetés után következett a "halotti tor", amikor is az elhunyt hozzátartozói fehér asztal mellett közös ebédet fogyasztottak el és dicsőítették, méltatták az elhunyt érdemeit.

A halott ruháit szétszötták a rokonság között. Aki kapott a ruhákból az nagy megtiszteltetésnek vette, hogy viselheti a ruhát. Még dicsekedett is vele, ha esetleg nem kérdezték meg tőle honnan vette.

A fenti hagyományok, szokások még ma is élnek, ha nem is teljesen a nemzetiségiek körében.

VI. Az egyházak helye és szerepe a községben
=====

A Magyar Népköztársaság Alkotmánya kimondja: "A Magyar Népköztársaság biztosítja az állampolgárok lelkiismereti szabadságát és a vallás szabad gyakorlásának a jogát. A lelkiismereti szabadság biztosítása érdekében a Magyar Népköztársaság az egyházat különválasztja az államtól." A községben négy felekezet van:

- római katolikus
- református
- görögkeleti szerb
- görögkeleti román

Társadalmunkban ma hívők és nem hívők élnek és dolgoznak együtt, és a hívők többsége a katolikus egyházhoz tartozik.

A magyarországi katolikus egyház az államalapítástól szerves részét képezi történelmünknek.

A községben a katolikus vallást gyakorolják a legtöbben. A római katolikus templom építését 1938 nyarán kezdték el építeni és 1940 őszén fejeződött be. A plébánia csak 1941 nyarán készült el.

Katolikus plébánosok voltak sorrendben a községben:¹⁶⁵

Kendrella József	1941-1959
Kapossy Gyula	1959-1960
Borsos Ferenc	1960-1961
Vas József	1961-

A községi plébániához tartozott még a közeli Bökény település is, ahol 1939-ben kápolna épült és a magyarcsanádi plébános járt ki meghatározott időközönként misét celebrálni.

A bökényi lakosok egyébként bejártak magyarcsanádra misére, ki kerékpárral, ki autóbusszal, ki fijákerrel.

A római katolikus egyház az ország felszabadulása után nem törődött bele a változásokba. Az 1945. majd az 1947. évi választásokon Mindszenty József hercegprimás pásztorleveleiben a baloldali pártokkal szembeni fellépésre szólította fel a katolikus szavazókat.¹⁶⁶ A pásztorleveleket az ország legtöbb templomában - így Magyarcsanádon is - már a választások előtti héten felolvasták, olykor nem is egy alkalommal.

1947 március közepén szintén pásztorlevélben hívta fel a hiveket a fakultatív vallásoktatás /hittan/ bevezetése elleni tiltakozásra. A katolikus klérus ebbe az akcióba igyekezett bevonni a többi egyházat is.¹⁶⁷

Áprilistól kezdve a helyi plébános Kendrella József házról-házra járva igyekezett meggyőzni a szülőket arról, hogy lépjenek fel és tiltakozzanak a fakultatív vallásoktatás bevezetése ellen. Sőt nyíltan fellépett az úttörőmozgalom ellen is.

1948-ban a katolikus klérus - Mindszentyvel az élen - elutasította a kormány közeledését és élesen ellenezte az egyházi iskolák államosítását.

Jellemző a helyi viszonyokra az, hogy Kendrella József nem írta alá a jegyzőkönyvet arról, hogy a római katolikus egyház keretében működő bökényi iskolát államosították.

Mindszenty hallatta hangját 1956-os ellenforradalom idején is. 1956. november 3-án rádióbeszédében bejelentette: nem ért egyet Nagy Imre kormányával sem.

"Félre kell állítani és felelősségre kell vonni mondazokat, akiknek a bukott rendszer létrehozásában és fenntartásában bármilyen részük volt. Az ország társadalmi rendjét a magántulajdon alapjára kell helyezni, és vissza kell állítani a konzervatív egyház régi szerepét" - mondta rádióbeszédében Mindszenty.

Kendrella József plébánost 1959-ben - helyi kérésre - elhelyezték a községből és helyette Kapossy Gyula látta el a plébánosi teendőket.

A görögkeleti szerb és a görögkeleti román hívők sokáig egy templomba jártak.

A görögkeleti román templom 1808-ban épült. Az építési költségeket közadakozásból fedezték.¹⁶⁸ A templomot úgy építették, hogy annak két bejárata volt. Nyugati irányból a szerbek járhattak be, míg a délre néző ajtón a románok.

Görögkeleti lelkészek voltak sorrendben:

- Higyisán Nesztor 1808-1848
- Popa Kornya 1848-1900

- Buha George 1900-1936
- Luczay Mladen 1936-

A görögkeleti szerb templom 1880-ban épült fel, az építés hat év alatt készült el. A barokk stílusban épült templom komoly anyagi áldozatot követelt a lakosságtól is. A templom déli falánál az ajtótól jobbra egy kőkeresztre vésvé található azok nevei, akik a templom megépítéséhez hozzájárultak. A múlt század 70-es évek végén nagy szárazság, gyenge termés volt szinte minden évben. Egy kérvény, amelyet az akkori "vallás" miniszterhez küldött az egyház vezetősége, megrendítő módon ecseteli a körülményeket:

'Nagyméltóságu Miniszter Uri

Kegyelmes Urunk!

Csanád községben 800 lelket számláló szerb hitközség, az 1881. évben beállott és folytonosan tartó terméketlen időjárás által a folyó évben is annyira súlytotta, hogy földmivelésből táplálkozó népe majdnem végnyomorra jutott - s nem képes sem állami, sem községi adóját leróvni, annál kevésbé lelkészét, tanítóját rendszeren fizetni, s iskolájának a kellő fenntartást megadni. Ilyen körülmények között midőn az anyagi erejében képtelenné lett gyenge egyházunkat pusztulás fenyegeti, a hosszú csapások kényszerének engedve folyamodunk mély alázattal Nagyméltóságodhoz es-deklő kérésünkkel, hogy önfenntartására már tehetetlen egyházunkat a vallási alapból lehetőleg segíyezni kegye-

sen méltóztassék.

Mély alázattal maradunk
Nagy Méltóságodnak
Svetozár Popovics

Görögkeleti szerb lelkészek voltak:

- Popovics Svetozár 1880-1910
- Pndrovics Miljusin 1910-1915
- Kocsován Miron 1915-1935
- Gedos Velimir 1935-

Ha a magyarok viszonyát összevetitjük a román és a szerb nemzetiségekkel, úgy tűnik, hogy a szerbekhez mindig bizalmasabbak voltak mint a románokhoz.

A református vallású magyarok, amíg nem volt iskolájuk, gyermekeiket a szerb iskolába járatták.

A Tanácsköztársaság megalakulása során, a forradalom időszakában több szerb tevékenyen részt vett az eseményekben /Dorogin Marinkó vöröskatona volt/. Erről egy egyházi bizottsági jegyzőkönyv rosszállóan emlékezik meg.

A trianoni békeszerződés után napirendre került a szerb családok elvándorlása /optálása/. Sokan elszánták magukat és kivándoroltak Szovjetunióba és Jugoszláviába. A többség Szerémben, Vukovár környékén telepedett le. 1922-ben 25 család 93 fővel, 1925-ben 26 család 86 fővel vándorolt ki az egyházi iratok szerint.

A felszabadulás után Gedos Velimir görögkeleti szerb lelkész aktívan bekapcsolódik a politikai életbe. Az Antifasiszta Szlávok Szövetségének helyi titkára, majd a

Kommunista Párt tagja is lesz. Koholt vádak alapján nyolc évre ítélik, négy év letöltése után szabadlábba helyezik, majd rehabilitálják.

A református templom az 1900-as évek elején épült fel, barokk stílusban, közadakozásból. Az első lelkész: Irlanda Dezső volt, egészen 1933-ig, majd Soós Béla vette át a lelkészi teendőket.

Soós Béla is tevékenyen részt vett a közéletben. A felszabadulást követően a Nemzeti Bizottságban mint jegyző, majd a Hazafias Népfront helyi bizottságában fejtett ki aktivitást.

Az egyházak is részesei tehát szocialista társadalmunknak, annyiban, amennyire és amennyiben az elmúlt évek történelmi jelentőségű forradalmi változásait elfogadják a magyar nemzet életében.

VII. A község egészségügyi ellátottsága =====

A közegészségügy és az egészségügy képét - amely rendkívül sok tényező függvénye - egyrészt a társadalmi rend, másrészt a természeti-földrajzi viszonyok határozták meg.

A földművelésre és az állattenyésztésre alkalmas területi adottságok jó alapot teremtettek a gazdasági fejlődéshez, de a társadalmi igény, a tudati fejlettség foka, az egészség iránti igénytelenség, a maradi szemlélet volt a meghatározója annak a lassú fejlődésnek, amely évszázadokon keresztül jellemezte ezt a vidéket.

"Az emberiségnek legnagyobb ellensége az ördög, valamint ennek szolgái és hivei a varázslók és a boszorkányok voltak. Minthogy az ördög nem volt kézzelfogható, tehát ellene közvetlen harcot nem folytathattak" - írta Zalányi professzor egyik cikkében.

Az egészségügyi ellátást a középkorban javasemberek, javasasszonyok, esetleg borbélyok végezték. Ők is a gyógyítás népi hagyományaira támaszkodhattak. A jelenlegi Csongrád megye területén egyetlen gyógyszertár volt, az is Szegeden.

A közegészségügy szoros függvénye a gazdasági helyzetnek is. Az elmaradottság mélypontjából való kimozdulás csak a XIX. század közepétől kezdődött el, amikor is a technikai fejlődés hullámai elérték a mi területünket is.

A múlt rendszer súlyos örökséget hagyott ránk egészségügyi téren is. Az egészségtelen lakásviszonyok, a maradi gondolkodásmód, a rossz és elégtelen táplálkozás mind magával hordozták a járványos megbetegedéseket.

Név szerint a következő orvosok működtek a községben:

- Dr.Pallagi Imre 1927-1940
- Dr.Fráter Géza 1940-1948
- Dr.Ungureán Aurél 1948-

Dr.Ungureán Aurél román nemzetiségű 1948. január 1-je óta dolgozik a községben, jelenleg a legidősebb körzeti orvos a környéken. Szinte mindenkit név szerint ismer. Akár nappal, akár éjjel hívják, azonnal megy és ha kell intézkedik a beteg kórházba kerüléséért.

Szakmai tudása, emberi magatartása, hivatástudata, humanitása bármelyik orvos számára példaként szolgálhat.

Az orvosi rendelések mindkét napszakban, délelőtt és délután vannak megszervezve, ami jól alkalmazkodik a dolgozó emberek igényeihez.

Dr.Ungureán Aurél arról is nevezetes, hogy csak a szakmai értekezletek idejére hagyja el a községet, szinte mindig elérhető így a betegek számára.

Az évi rendes szabadságát is legtöbbször itthon tölti, ennek alapján a lakosság körzeti orvosi ellátása folyamatos volt és jelenleg is biztosított.

A köztisztviselőként álló orvos a gyógyítás mellett közéleti tevékenységet is betölt: tanácstag, és a Községi Tanács Végrehajtó Bizottságának is a tagja.

A parasztság, amióta termelőszövetkezetbe tömörült, az ipari munkásokéhoz hasonlóan élvezzi a társadalombiztosítás jóvoltából az ingyenes orvosi ellátást. A helyi szervek sokat törődnek a lakosság egészségvédelmével. Évente egyszer kötelező szűrővizsgálatot szerveznek, amelyen a megjelenés mindenki számára kötelező.

Az orvos segítségére van a védőnő és a házi betegápoló. A megszervezett körzeti ápolónői rendszer nagy segítséget jelent a fekvőbetegek ellátásában és gondozásában egyaránt.

A rendelkezésre álló adatok szerint átlagosan évenként a betegek száma 458 volt, táppénzes ellenőrzésre 189 esetben került sor.

Az egészségház még a múlt rendszerben épült, a harmincas évek közepén, ezt "Zöld kereszt" néven ismerte a lakosság. A vizsgálatok és a rendelések jelenleg is itt történnek. Itt van elhelyezve a községi fürdő is: három káddal és két zuhanyozóval.

Az első bölcsőde az egészségház szomszédságában 1952-ben alakult meg idény jelleggel. Eleinte a szülők idegenkedtek tőle, hasonlóan mint az óvodai elhelyezéshez. A férőhelyek száma 25, az intézményt a Községi Tanács üzemelteti, dolgozóinak száma tíz fő, vezetője Dobi Imréné szakképzett egészségügyi dolgozó.

Az egészségügy javítása érdekében a Helyi Vöröskereszt is mindent megtesz. A szervezet élén: Bacsics Józsefné

áll, aki felvilágosító és megelőző munkájával hasznos tagja az egészségügynek. Különösen a cigányság helyzetével, életkörülményeik alakulásával sokat foglalkoznak.

Évenként tisztasági mozgalmakat szerveznek a községben és a mozgalomban kiemelkedőket "Tiszta udvar, rendes ház" táblával jutalmazzák meg.

Ennek köszönhető az is, hogy a községbe érkező, illetve áthaladó idegennek is feltűnik a község tisztasága, rendezettsége, kulturált jellege. A községben mintegy hetven önkéntes állandó véradó van a nyilvántartás szerint és a hívó szóra önzetlenül, térítésmentesen adnak vért, így segítve embertársainak.

Gyógyszertár a községben nincsen. A körzeti orvos által felírt gyógyszereket a szomszédos községből Apátfalváról szerzik be.

Súlyos, sürgős esetekben a telefonösszeköttetés a község és Makó város között adott. De a körzeti orvos is nemegyszer saját személygépkocsijával viszi be Makóra a súlyos beteget. Nagy segítséget nyújtanak a Határőrség katonái is, akik ha kell önzetlenül segítenek a betegek szállításában.

Az 1961. március 12-i tanácsülési jegyzőkönyv tanúsága szerint a Községi Tanács miután megfelelő pénzügyi fedezet biztosítva van, egy új orvosi rendelő és orvosi lakás megépítését határozta el. "A tervet még ebben az

évben el kell készíteni, az építkezést 1962 tavaszán meg kell kezdeni" - olvasható a jegyzőkönyvben.

Összefoglalva, a község egészségügyi ellátottsága kiegyensúlyozott. A községi szervek megfelelően foglalkoznak az egészségügyi ellátottsággal, és szívéükön viselik a lakosság egészségvédelmét.

VIII. A község sportélete¹⁷⁰
=====

A felszabadulás után különböző szakosztályok működtek a község területén. Lelkes sportbarátok: így Volka István, Kühn János, id.Menyhárt Lajos társadalmi munkában vezették a labdarugó szakosztály munkáját.

Rövidebb-hosszabb ideig működött a sakk, az asztalitenisz, a birkózó, a kézilabda és a röplabda szakosztály is. Az egyes szakosztályok vezetői voltak:

- sakk	Kühn János
- asztalitenisz	Postás Lázár
- labdarugás	Volka István
- birkózás	Dinnyés József
- kézilabda	Kühn András
- röplabda	Erdei Zsófia

A legnagyobb tömegeket a labdarugás vonzotta. Az 1950-es években két labdarugó-csapata is volt a községnek. A személyi kultusz éveiben a Határőrség létezése erősen felduzzadt, így lehetőség volt arra is, hogy a Határőrség is indíthatott egy csapatot. Így 1951-1954 között két labdarugócsapat szerepelt a megyei másodosztályban:

- Magyarcsanádi SK
- Magyarcsanádi Bástya /honvédség/ 1404

A jobb eredményt a magyarcsanádi SK érte el, amikor is 1954-ben megnyerte a megyei másodosztályú bajnokságot.

Sajnos képzett szakember nem volt a községben, aki

összefogta, irányította volna a felkészüléseket.

Az 50-es években testnevelő szakos tanár nem volt az általános iskolában, aki az ifjú tehetségeket felkutatta volna és a további fejlődésben segítséget adhatott.

Nem állt a rendelkezésre tornaterem sem, ahol főleg télen az edzéseket végezhatték. A Művelődési Otthon adott helyet időközönként a sportolóknak, ahol is az erőnléti edzéseket végezhettek. Ebben az időben a költségvetésben más fontosabb dolgokra költötték el a pénzt a község vezetői.

Ennek ellenére a labdarugó-szakosztály működött és ez elsősorban a lelkes sportbarátoknak, sportkörü tagoknak köszönhető. Jellemző, hogy Volka István mint cipész, társadalmi munkában ellenszolgáltatás nélkül javította, kezelte a sportcipőket.

A Községi Tanács és a helyi Úttörő Tsz tevékenyen támogatva anyagilag és közlekedési eszköz rendelkezésre bocsátásával, a csapat utazásának biztosításával.

A Magyar Honvédelmi Szövetség /MHSZ/ szervezésében 1956-1960 között minden évben nyáron sportnapokat rendeztek a szomszédos községek részvételével. Így Apátfalva, Köveg, Nagylak, Csanádpalota községek különböző csapatokkal képviseltették magukat, ezzel is igyekeztek erősíteni a régi, hagyományos barátságot és együttműködést.

A versengés általában két szinten folyt: a fiatalok és a sportolást befejező idősebb egyének versengése.

A község sportéletét nagymértékben segítették a különböző városi iskolákban tanuló, de bejáró tanulók is.

A labdarugó-csapat sportpályáján 1960-ban új, korszerű öltözőt létesítettek és bekerítették az egész pálya területét. Ennek megvalósításában támogatást kaptak a Megyei Labdarugó Szövetségtől, a Községi Tanácstól, de a lelkes sportbarátok társadalmi munkával is kivették részüket az építésnél.

A községből többen részt vettek az 1950-es években szervezett falusi spartakiádokon. Így 1954-ben Simon János a gránáthajításban Budapesten az országos versenyen nyolcadik helyezést ért el.

Kiss Mihály a hatvan méteres síkfutásban az előkelő harmadik helyezést érte el. Mindketten az Úttörő Tsz tagjai voltak, fizikai dolgozók. Mindketten egy teljes garnitúra sportfelszerelést kaptak jutalmul.

A község sportéletéről elmondható, hogy a cél elsősorban a dolgozó fiatalok bekapcsolása a sportéletbe, az egészségre nevelés.

IX. Magyarcsanád földrajzi nevei
=====

- Bekai dohányos:** Bökény településhez tartozó földterület, a felszabadulás előtt dohány termeltek.
- Bekai erdő:** Bökény település és a Maros folyó közötti terület, amelyben akácfa, tölgyfa és gyümölcsös tartozott.
- Bekai halom:** Bökény település mellett a Bekai-legelőn lévő területen két halom /domb/ áll, a népi hagyomány szerint a Dózsa-féle parasztháborúban a Nagylak és Csanád között lefolyt ütközetben elesetteket halomba rakták, leöntötték oltott mésszel, majd földet hordtak rá.
- Bekai legelő:** A védelmi töltés és a Maros folyó közötti mintegy 110 kat.hold a második világháborúban ideiglenes repülőtér volt.
- Borotvás:** A "Borotvás"-család birtoka volt a mintegy 200 kat.hold, katonatiszti család, Fábián-sebestyénben is voltak birtokaik.
- Bökény:** Nagylak és Magyarcsanád között a Maros-parton fekvő mai Beka-puszta helyén fekszik. Régi magyar személynév lévén első birtokosának vagy alapítójának a nevét viseli.
- Bügecs:** A Magyarcsanád-Nagylak községet összekötő országút és a Maros-töltés közötti eléggé vizes terület.

- Cigányka:** Két dűllő, a Palotai-ugar és a Grapa-medre közötti terület.
- Csanádi-káposztás:** Közvetlenül a község mellett levő igen jó minőségű földterület, amelyet könnyen tudtak trágyázni és öntözni.
- Görbepusztta:** A Bekai legelőből 1901-1902-ben felosztott földterület, a református egyház birtoka volt. A kihasított földterület miatt a pusztta "görbe" lett.
- Grapa-medre:** Grapa /román szó/ jelentése=gödör, a vasút mellett levő szikes, gödrös terület. A vasút építésekor a földet a vasúti töltés készítéséhez használták fel és emiatt keletkeztek gödrök.
- Hetvenötös:** A Nyomásból 75 kat.holdat felosztottak a földreform során.
- Káposztás:** Közvetlenül a Maros-folyó partján levő terület, 20-25 kat.hold, amely először Nagyszentmiklóshoz tartozott.
- Királyhegyesi ugar:** Királyhegyes község közelében, határában levő földterület, amelyet a földreform idején a magyarcsanádi földigénylők között osztottak fel.
- Maros:** Folyó, Romániában Erdélyben eredő és két országon át hömpölygő igen szeszélyes folyó. Szeged mellett ömlik a Tisza folyóba.

- Nyomás:** A Maros-töltés és a Görbe-puszta között elterülő 30 kat.hold rét.
- Palotai-ut:** Csanádpalotára vezető föld-út, amely Köveg kistelepülésen át vezet.
- Talágy:** Az apátfalvi szilvásig terjedő rész, egy düllő volt csak belőle.
- Tanya-düllő:** A Fárdi-tanyához és a Lális tanyához vezető földút.
- Úttörő-düllő:** A helyi Úttörő termelőszövetkezet tanya-központjához vezető földút. Itt található a termelőszövetkezet szarvasmarha istállója és a sertésfiaztató is.

X. A szerző utószava
=====

Magyarcsanád nagy múltú, jeles település. Országos jelentőségű események színtere volt ez a hely.

Magyar, szerb és román lakói mindig is osztoztak népünk egyetemes sorsában. Együtt szenvedték meg történelmünk zivataros és gyászos korszakait csakúgy, mint ahogyan jelenkori felemelkedésük és anyagi-szellemi gyarapodásuk is a felszabadulás közös történelmi sorsfordulójához kötődik.

Dolgos, szorgalmas nép lakja Magyarcsanádot. A társadalmi, gazdasági fejlődéssel a község is megújult, még akkor is így van ez, ha néhány tény - amelynek kétségkívül megmásithatatlanok - csorbitani látszik ezt az érdemet.

Köszönet az adatközlőknek a sok-sok segítségért. Többségüket az emlékezésben tettem a próbára, de sokszor a türelemben is. Készségesen álltak a rendelkezésemre az anyaggyűjtéskor és a kiegészítések, adategyeztetések alkalmával.

Mintegy négy év munkája tárja fel Magyarcsanád történetét és múltját. Igyekeztem a nemzetiségek történetét, szokásait bemutatni a községben, hiszen nem egy tanulmánygyűjtemény jelent már meg Csongrád megye nemzetiségek lakta területeiről. Gondoljunk csak a "Szőreg és népe" és a "Deszk története és néprajza" című közelmúltban megjelent könyvekre.

Szívből sajnálom, hogy az adatközlők közül néhányan eltávoztak már az élők sorából, nem érhatték meg írásom megjelenését. 2

Menyhárt Lajos

Irodalom, feldolgozás, forrás
=====

- 1./ Makó és Csanád-Torontál vármegyei községek.
/Dr.Barna János: A magyar városok monográfiája,
Budapest, 1929./
- 2./ Dr.Borovszky Samu: Csanád vármegye története.
- 3./ Karakasevich Károly: A Maros-szög földrajza.
/Szeged/
- 4./ Tóth Sándor: A szovjet hadsereg felszabadító har-
cai Magyarországon. /Zrinyi katonai kiadó, Buda-
pest, 1965. 66-67. oldal/
- 5./ Tanulmányok Csongrád megye történetéből XII.
Szeged, 1987. Szerkesztette: Blazovich László.
- 6./ Dr.Korom Mihály: Magyarország ideiglenes nemzeti
kormánya és a fegyverszünet /1944-1945/.
/Akadémia Kiadó, Budapest, 1985. 92. oldal/
- 7./ Adonyi Ferenc: A magyar katona a II. világháború-
ban 1941-1945. F.Kleimeier Klagenfurt, 1954. A kö-
tetből Török Pál százados a 7. rohamtüzérsztály
parancsnokának visszaemlékezése 1944. szeptember
25- október 5-ig a Dél-Alföldön vívott harcokban.
231-238. oldal.
- 8./ Minaszjan, M.M.: Délkelet-Európai népeinek felsza-
badítása. /Hazánk felszabadulása, 1944-45. Tanul-
mánykötet, Zrinyi Kiadó, Budapest, 1970. 32.oldal/

- 9./ R.A.Veszeli: Egy szovjet hiradós háborús feljegyzései 1964-65. Fordította: Farkas Ferenc
- 10./ Blazivich László: Csongrád megye évszázadai történelmi olvasókönyv, Szeged 1985. 325-326, 332. oldal/
- 11./ História Dómus: A Magyarcsanádi Katolikus Plébánia iratai. 1944-1945, 1945-1960.
- 12./ Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből 1944-1945. /Szeged, 1970./
- 13./ Halász Péter: A termelőszövetkezeti mozgalom története Apátfalván. /Agrártörténeti Tanulmányok III. Akadémiai Könyvkiadó, Budapest, 1975. 35-36. oldal/
- 14./ Donáth Ferenc: Demokratikus földreform Magyarországon 1945-1947. /Akadémiai Könyvkiadó, Budapest 1969./
- 15./ A magyar és a nemzetközi munkásmozgalom története 1945-1975. /Kossuth Könyvkiadó, 1975-76/
- 16./ Központi Statisztikai Hivatal 1949. évi népszámlálás. 8. A foglalkozási statisztika részletes eredményei, Budapest Állami Nyomda, 1950. 370. oldal/
- 17./ Központi Statisztikai Hivatal 1949. évi népszámlálás. 3. Részletes mezőgazdasági eredmények, Budapest, Állami Nyomda, 1950. /378.oldal/
- 18./ A Magyar Népköztársaság Alkotmánya. /Szikra, 1949. Budapest, 18.oldal/
- 19./ Kővágó László: Nemzetiségek a mai Magyarországon. /Kossuth Könyvkiadó, 1981. 48. oldal/

- 20./ Hrabovszky Mihály: A Magyar Szocialista Munkáspárt nemzetiségi politikája megvalósulásának tapasztalatai Csongrád megyében. /Tanulmány, 1979. november 22. 8.oldal/
- 21./ Lenin Válogatott Művei II.
/Kossuth Könyvkiadó, 1967./
- 22./ Nemzetiségi kérdés, nemzetiségi politika.
/Kossuth Könyvkiadó, 1968./
- 23./ Alapszervezeti Tájékoztató 1979.
/Kiadja: A Csongrád Megyei Pártbizottság Művelődési és Propaganda Osztálya./
- 24./ Magyarország története 1919-1945.
/Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984./
- 25./ Száva Péter: Magyarország felszabadítása.
/Zrinyi Katonai Kiadó, Kossuth Könyvkiadó./
- 26./ Csongrád megyei politikai füzetek.
/Megyénk 25 éve, 1969./
- 27./ Csongrád megye fontosabb statisztikai adatai, 1956./
/Központi Statisztikai Hivatal Csongrád megyei Igazgatósága, Hódmezővásárhely, 1957./
- 28./ Abonyiné Palotás Jdán: A Dél-Alföld falusi térségének ipara. Területrendezés, 1979. /127.pont/
- 29./ Lastity S.Lyubomir: Multunkból 2.
/A Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége a felszabadulástól a fordulat évéig 1945-1948.
Tanulmány, Tankönyvkiadó Budapest, 1980. 25.oldal./

- 30./ Dr.Hegyi András: Deszk története és néprajza.
/Szeged-Deszk, 1984. 482. oldal/
- 31./ Dr.Hegyi András: Szőreg és népe. Szeged, 1977.
/314-315. oldal/
- 32./ Nagy László: A földreform 20 év távlatából.
/Jogtudományi Közlöny 1965. április/
- 33./ Magyarország megyéi: Csongrád.
/Kossuth Könyvkiadó, 1985. 35-36. oldal/
- 34./ Balogh-Izsák: Pártok és pártprogramok Magyarorszá-
gon 1944-1948. /Kossuth Könyvkiadó, 1966./
- 35./ Szakács Sándor: A népi demokratikus agrárfejlődés
kezdetei Magyarországon 1945-1948.
/Kossuth Könyvkiadó, 1960./
- 36./ Orbán Sándor: Két agrárforradalom Magyarországon.
/Demokratikus és szocialista agrárátalakulás
1945-1961. Kossuth Könyvkiadó, 1965./
- 37./ Magyarország földrajzinév-tára II. Csongrád megye.
/Kartográfiai Vállalat Budapest, 1979. 22.oldal/

J E G Y Z E T E K
=====

- 1./ Makó és Csanád-Torontál vármegyei községek
/Dr.Barna János: A magyar városok monográfiája,
1929. Budapest./
- 2./ Ugyanott.
- 3./ Ugyanott.
- 4./ Dr.Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és váro-
sai,/Budapest, 1911./
- 5./ Magyarország vármegyéi: Csongrád. /Kossuth Könyv-
kiadó, 1985. 26-27. oldal/
- 6./ Ugyanott 35. oldal.
- 7./ Ugyanott.
- 8./ Makó és Csanád-Torontál vármegyei községek
/Dr.Barna János: A magyar városok monográfiája.
/1929. Budapest./
- 9./ Magyarország vármegyéi: Csongrád. /Kossuth Könyv-
kiadó, 1985. 11.oldal/
- 10./ Karakasevich Károly: A Maros-Tisza szög földrajza,
Szeged.
- 11./ Tóth Sándor: Szovjet Hadsereg felszabadító harcai
Magyarországon. /Zrinyi Katonai Kiadó, Budapest,
1965./
- 12./ Ugyanott.
- 13./ Ugyanott.
- 14./ Tanulmányok Csongrád megye történetéből XII. Szeged,
1987. Szerkesztette: Blazovich László.
/Dr.Halmágyi Pál tanulmánya/
- 15./ Ugyanott.
- 16./ Ugyanott.
- 17./ Neducz Lázár nyugdíjas visszaemlékezése.
- 18./ Berár Száva visszaemlékezése.
- 19./ História Dómus: A magyarcsanádi katolikus plébánia
iratai 1944-1945.

- 20./ Tanulmányok Csongrád megye történetéből XII.
Szeged, 1987. Szerkesztette: Blazovich László.
/Dr.Halmágyi Pál tanulmánya/
- 21./ id.Menyhárt Lajosné visszaemlékezése.
- 22./ Dorogin Szlavko visszaemlékezése a Makói József
Attila Múzeum tulajdonában.
/Adattár: 178/19./
- 23./ Hadobás Pál visszaemlékezése.
- 24./ A görögkeleti szerb egyház iratai 1944-1945.
- 25./ História Dómus: A magyarcsanádi római katolikus
egyház iratai 1944-1945.
- 26./ R.A.Veszeli: Egy szovjet hradós háborús feljegyzé-
sei, 1964/1965. Fordította: Farkas Ferenc
- 27./ Magyarország vármegyéi: Csongrád. /Kossuth Könyv-
kiadó, 1985. 12.oldal/
- 28./ Soós Béla visszaemlékezése.
- 29./ Ugyanott.
- 30./ Nagy Sándorné /szül.Rusz Rozália/ visszaemlékezése,
az Igazolvány eredete a birtokában.
- 31./ Pántya Demeter visszaemlékezése.
- 32./ Ugyanott.
- 33./ Csanád megye alispánjának iratai.
/Csongrád megyei levéltár XXI. 228/1945./
- 34./ Csanád megye főispánjának iratai.
/Csongrád megyei levéltár XXI. 2205/1945.
- 35./ 5840/1945. M.E.sz.r./ Magyar Közlöny, 1945. 95.szám/
- 36./ Ausch Sándor: Az 1945-1946. évi infláció és stabi-
lizáció. Budapest, 1958. Kossuth Kiadó, 190. oldal.
- 37./ Csanád megye főispánjának iratai.
/Csongrád megyei levéltár XXI.1. 110/1946.
1946. augusztus 29-i jelentés./
- 38./ Nádudvari Lajos nyugdíjas visszaemlékezése.
- 39./ Dorogin Szlavko visszaemlékezése.
- 40./ Magyar Szocialista Munkáspárt Csongrád megyei
Bizottságának Archivuma 26/13/017.
- 41./ Ugyanott.

- 42./ Ugyanott.
- 43./ Ugyanott.
- 44./ Ugyanott.
- 45./ Gedos Velimir görögkeleti szerb pap visszaemlékezése.
- 46./ Benák Margit visszaemlékezése.
- 47./ Csongrád megyei levéltár XXXII. 2.49.
Központi járási iratok.
- 48./ "Makói Népszó" 1945. november 7-i száma.
- 49./ Ugyanott.
- 50./ Csongrád megyei levéltár XXI. Csanád megye főispánjának iratai. 110/1946.
- 51./ A Magyar munkásmozgalom története 1868-1976.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1982. 202-203. oldal.
- 52./ Csongrád megyei levéltár. Magyarcsanád község iratai 185/1947.
- 53./ "Makói Népszó" 1947. november 1-jei száma.
- 54./ Ugyanott.
- 55./ A Magyar munkásmozgalom története 1868-1976.
Tankönyvkiadó, Budapest. 1982. 152. oldal.
- 56./ Ugyanott.
- 57./ Magyarország földbirtokviszonyai. Magyar Statisztikai Közlemények, Budapest. 99.kötet, 1936.
- 58./ Magyarcsanádi Földigénylő Bizottság iratai.
/1945-1947/ Makói levéltár XVII./521.
- 59./ Ugyanott.
- 60./ Ugyanott.
- 61./ Korom Mihály visszaemlékezése.
- 62./ Magyarcsanádi Földigénylő Bizottság iratai.
/1945-1947/ Makói Levéltár XVII./529.
- 63./ Csanád megyei Földbirtokrendező Tanács iratai.
/1945-1947/ Makói Levéltár. XVII./521.
- 64./ Ugyanott.
- 65./ A 600/1945. M.E.számú törvényerejű rendelet.
- 66./ Csanád megyei Földbirtokrendező Tanács iratai.
/1945-1947/ Makói Levéltár. XVII/530.

- 67./ Magyarcsanádi Földigénylő Bizottság iratai.
/1945-1947/ Makói Levéltár XVII./546.
- 68./ 5600/1945. FM.számú rendelet. III.számú vhr.
35.§. /Magyar Közlöny 1945.június 7. 45.szám/
- 69./ Csongrád megyei levéltár 10113/1946.
Csanád Megyei Földhivatal iratai Magyarcsanád.
- 70./ Korom Mihály visszaemlékezése.
- 71./ Magyar munkásmozgalom története 1868-1976.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1982. 154.oldal.
- 72./ Dr.Hegyi András: Deszk története, Szeged-Deszk
1984. 346-347. oldal.
- 73./ 1949. évi népszámlálás. 3. Részletes mezőgazdasági
eredmények: 337-338. oldal. Központi Statisztikai
Hivatal. Budapest, 1950.
- 74./ Bagi Mihály magyarcsanádi lakos birtoklevele.
/Csongrád megyei levéltár, Szeged. Másolat/
- 75./ A Magyar munkásmozgalom története 1868-1976.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1982. 177.oldal.
- 76./ Ugyanott.
- 77./ Molnár Ilona visszaemlékezése.
- 78./ Gedos Velimir visszaemlékezése.
- 79./ Gergonovics Mihály visszaemlékezése.
- 80./ Gedos Velimir visszaemlékezése.
- 81./ Csongrád megyei levéltár. Magyarcsanád iratai
Közigazgatási iratok.
- 82./ Neduczka Lázár visszaemlékezése.
- 83./ Ugyanott.
- 84./ 1949. évi népszámlálás. Központi Statisztikai Hiva-
tal. 8. A foglalkozási statisztika részletes ered-
ményei, Budapest. Állami Nyomda, 1950.
- 85./ Volka István visszaemlékezése.
- 86./ Korom Mihály visszaemlékezése.
- 87./ Atyimás Aurél visszaemlékezése.
- 88./ Benák István visszaemlékezése.
- 89./ id.Menyhárt Lajos nyugdíjas "Beadási Könyve"
1953/1954/1955.

- 90./ Makói Járás Begyűjtési Hivatalának iratai.
/Makói Levéltár XXIV/614./
- 91./ Ugyanott.
- 92./ Ugyanott.
- 93./ Benák István visszaemlékezése.
- 94./ Ugyanott.
- 95./ Csongrád megyei levéltár, Magyarcsanádi községi
iratok, 1954.
- 96./ Rakity Áronné visszaemlékezése.
- 97./ Csongrád megyei levéltár, Magyarcsanádi iratok,
tanácsi jegyzőkönyvek. 1954. április 2.
- 98./ Rakity Áron nyugdíjas visszaemlékezése.
- 99./ Magyarcsanádi "Úttörő" termelőszövetkezet iratai,
1950-1956. Makói Levéltár. XXI./115.
- 100./ Magyarcsanádi községi tanácsülési jegyzőkönyv.
1951. április 29. Makói Levéltár. XXIII./726.
- 101./ Neducz Lázár nyugdíjas visszaemlékezése.
- 102./ Magyarcsanádi "Úttörő" termelőszövetkezet iratai
1950-1956. Makói Levéltár. XXI./119.
- 103./ Ugyanott.
- 104./ Ugyanott.
- 105./ A magyar munkásmozgalom története 1868-1976.
Tankönyvkiadó, Budapest. 1982. 236. oldal.
- 106./ Megyénk 25 éve. /Csongrád megyei politikai füze-
tek 1969./
- 107./ Magyarcsanádi "Haladás" termelőszövetkezet iratai
és Rakity Áron visszaemlékezése.
/Makói Levéltár XXII./113./
- 108./ Ugyanott.
- 109./ Ugyanott.
- 110./ Halász Péter: A termelőszövetkezeti mozgalom törté-
nete Apátfalván /Agrártörténeti Tanulmányok 3.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975./
- 111./ Magyarcsanádi "Kossuth" Termelőszövetkezet iratai.
/Makói Levéltár XXIV./134./

- 112./ Ugyanott.
- 113./ Csongrád megyei levéltár Magyarcsanád község iratai. XXIII./912.
- 114./ id.Menyhárt Lajos visszaemlékezése.
- 115./ Csongrád megyei levéltár Magyarcsanád község iratai. XXIII./976.
- 116./ Kiss Ferencné visszaemlékezése.
- 117./ Ugyanott.
- 118./ Jesity Lázárné visszaemlékezése.
- 119./ Magyar és nemzetközi munkásmozgalom története 1945-1975. /Kossuth Könyvkiadó 1975. 223. oldal/
- 120./ Gedos Velimir visszaemlékezése.
- 121./ A magyar munkásmozgalom története 1868-1976. Tankönyvkiadó, Budapest. 1982. 200. oldal.
- 122./ Magyarcsanád község tanácsülésének jegyzőkönyve /1956.október 2./
- 123./ A magyar munkásmozgalom története 1868-1976. Tankönyvkiadó, Budapest, 1982. 212. oldal.
- 124./ Rakity Áron visszaemlékezése.
- 225./ Ugyanott.
- 126./ Tóth Béla visszaemlékezése.
- 127./ Dorogin Szlavko visszaemlékezése.
- 128./ Neducz Lázár visszaemlékezése.
- 129./ Erdős János visszaemlékezése.
- 130./ Ugyanott.
- 131./ Menyhárt Lajosné visszaemlékezése.
- 132./ A magyar munkásmozgalom története 1868-1976. Tankönyvkiadó, Budapest, 1982. 230. oldal.
- 133./ Csongrád megyei levéltár Magyarcsanád község iratai. XXIII./1034.
- 134./ Jesity Lázár visszaemlékezése.
- 135./ Ugyanott.
- 136./ Gedos Velimir visszaemlékezése.
- 137./ Ugyanott.
- 138./ Marjanuczné Erdei Zsófia visszaemlékezése.

- 139./ Magyarcsanádi általános iskola iratai.
/Makói Levéltár XXVI./110.
- 140./ A magyar munkásmozgalom története 1868-1976.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1982. 190. oldal
- 141./ Magyarcsanádi általános iskola iratai.
/Makói Levéltár XXVI./134.
- 142./ Ugyanott.
- 143./ Ugyanott.
- 144./ Ugyanott.
- 145./ Csongrád megyei levéltár. Makói Közoktatásügyi
Bizottság iratai.
- 146./ Magyarcsanádi állami általános iskola iratai.
/Makói Levéltár XXVI./156./
- 147./ Ugyanott.
- 148./ Dr.Hegyi András: Haladó Ifjúsági Mozgalmak
Csongrád megyében. Úttörőkrónika 1946-1986.
Szeged, 1986. 15. oldal.
- 149./ Ugyanott.
- 150./ Magyarcsanádi állami általános iskola iratai.
/Makói Levéltár XXVI./189.
- 151./ Marjanuczné Erdei Zsófia visszaemlékezése.
- 152./ Jesity Lázár visszaemlékezése.
- 153./ Ugyanott.
- 154./ Ugyanott.
- 155./ Kővágó László: Nemzetiségiek a mai Magyarországon,
Kossuth Könyvkiadó, 1981.
- 156./ A Magyar Népköztársaság Alkotmánya.
/Szikra, 1949. Budapest./
- 157./ Hrabovszky Mihály: A Magyar Szocialista Munkáspárt
nemzetiségi politikája megvalósulásának tapasztala-
tai Csongrád megyében. /Tanulmány 1979.XI.22. 6.old./
- 158./ Dr.Hegyi András: Deszk története és néprajza.
Szeged-Deszk, 1984. 391. oldal.
- 159./ A Magyar munkásmozgalom története 1868-1976.
Tankönyvkiadó, 1982. 232. oldal.

- 160./ Hustiák Uros és Sztáncs István visszaemlékezése.
- 161./ Ugyanott.
- 162./ A magyarcsanádi állami általános iskola iratai.
/Makói Levéltár XXVI./134./
- 163./ Jovánovics Cseda és Higysán Joachim visszaemlé-
kezése.
- 164./ A Magyar Népköztársaság Alkotmánya.
/Szikra, Budapest. 1949./
- 165./ Egyházi iratok.
- 166./ A magyar munkásmozgalom története 1868-1976.
Tankönyvkiadó, 1982. 173. oldal.
- 167./ Ugyanott.
- 168./ Egyházi iratok.
- 169./ Dr.Ungureán Aurél visszaemlékezései.
- 170./ Kühn János és id.Menyhárt Lajos visszaemlékezései.
- 171./ Magyarország földrajzinév-tára II.
Csongrád megye. /Kartográfiai Vállalat, Budapest,
1979. 22.oldal./